

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

**Dopady cestovního ruchu na životní, přírodní
a sociokulturní prostředí**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Autor: Bc. Alena Kolářová

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Akademický rok 2009/2010

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Alena Kolářová

obor Veřejná správa a regionální rozvoj

Vedoucí katedry Vám ve smyslu Studijního a zkušebního řádu ČZU v Praze
čl. 17 odst. 2 určuje tuto diplomovou práci.

Název práce: **Dopady cestovního ruchu na životní, přírodní,
sociokulturní prostředí**

Osnova diplomové práce:

1. Úvod
2. Cíl práce a metodika
3. Teoretická východiska
4. Hodnocení dopadů cestovního ruchu na prostředí
5. Analýzy
6. Závěr
7. Seznam použitých zdrojů
8. Přílohy

Rozsah hlavní textové části: 60 - 80 stran

Doporučené zdroje:

1. □ Bineček, J. a kol.: Venkovský prostor a jeho oživení, Georgetown, Brno 2007, ISBN 80-251-19-5
2. □ Foret M., Foretová V.: Jak rozvíjet místní cestovní ruch, Grada, Praha 2001 ISBN 80-247-0207-X
3. □ Goudie, A.: The Human Impact on the Natural Environment, Blackwell Publisher, ISBN 0-631-17228-9
4. □ Hesková, M.: Cestovní ruch pro vyšší odborné a vysoké školy, Fortuna 2006, ISBN 8071689483
5. □ Holden, A.: Environment and Tourism, Routledge 2008, ISBN 9780415399548
6. □ Janečková, L., Vašíková, M.: Marketing měst a obcí, Grada, Praha 1999, ISBN 80-7169-750-8
7. □ Jindrová, J. a kol.: Cestovní ruch, nakladatelství VŠE Oeconomica, Praha 2009, ISBN 9788024515694
8. □ Királová, A.: Marketing destinace cestovního ruchu. Ekopress, Praha 2003, ISBN 80-86119-56-4
9. □ Opplová, M.: Životní prostředí měst a regionů, Vysoká škola ekonomická, Praha 2004
10. □ Pásková, M.: Udržitelný rozvoj cestovního ruchu aneb co vydrží prostředí ve jménu rozvoje cestovního ruchu, COT business, 2000
11. □ Veber, J. a kol.: Management. Základy, prosperita, globalizace, Management Press 2002, ISBN 80-7261-029-5
12. □ Zelenka, J.: Marketing cestovního ruchu. Gaudeamus, Hradec Králové 2007, ISBN 978-80-7041-070-7

On-line zdroje

13. □ Aktivní evropský občan, Ochrana životního prostředí a přírodních zdrojů EU [on-line],

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Michaela Antoušková**

Termín odevzdání diplomové práce: duben 2011

Vedoucí katedry

Děkan

V Praze dne: 15. 1. 2010

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že diplomovou práci jsem zpracovala samostatně za použití uvedené literatury.

V Praze dne 31. března 2011

Alena Kolářová

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala Ing. Michaele Antouškové, Ph.D. za velice ochotnou pomoc, odborné vedení a poskytované konzultace po celou dobu zpracování mé diplomové práce. Poděkování zároveň patří i správě Dlaskova statku a Zámeckého resortu Dětenice, kde mi bylo umožněno provádět dotazníkové šetření pro účely diplomové práce. V neposlední řadě patří poděkování i všem místním obyvatelům a turistům z Dětenic a Dolánek u Turnova, kteří se ochotně zúčastnili výzkumu.

Dopady cestovního ruchu na životní, přírodní a sociokulturní prostředí

Impacts of Tourism on the Environmental, Natural and Social&Cultural Surrounding

Souhrn

Práce se zabývá životním, přírodním a socio-kulturním prostředím v kontextu s cestovním ruchem. Identifikuje a srovnává dopady cestovního ruchu na přírodní a sociální oblast ve sledovaných lokalitách. Práce je strukturována do pěti tematických celků. První část tvoří teoretický základ zkoumané problematiky, tj. literární rešerši. Druhá část obsahuje deskripci zvolených lokalit z pohledu většího územního celku a dále vnitřní charakteristiku území z pohledu předpokladů pro rozvoj cestovního ruchu. Následuje část, která analyzuje jevy v sociálně-kulturní a přírodní oblasti způsobené interakcí místní kultury a turismu. Na ni navazuje následující část, která souhrnně hodnotí a klasifikuje konkrétní dopady cestovního ruchu na dané území. Poslední část shrnuje zjištěné skutečnosti a navrhuje opatření a přístupy k přirozenému rozvoji udržitelnosti hmotného a nehmotného dědictví územních celků v provázanosti s cestovním ruchem.

Klíčová slova

Cestovní ruch, socio-kulturní prostředí, přírodní prostředí, tradice, kulturní dědictví, přírodní dědictví, návštěvník, místní obyvatel, atrakce cestovního ruchu, komodifikace, komercializace, inscenizace, turistická iritace, turistifikace, autenticita.

Summary

The paper deals with environment, natural surrounding and social & cultural surrounding within the context of tourism. It identifies and compares the impact of tourism on the natural and social sphere in the observed localities. The paper has been structured into five thematic parts. The first part presents a theoretical background to the problems under investigation, i.e. a literary research. The second part includes a description of the chosen localities from the point of view of a larger territorial unit, and also internal characteristics of the territory from the point of view of possibilities for the development of tourism. Analyses of phenomena within the social&cultural and natural areas, caused by interactions of local cultures and tourism, can be found in the next part. The subsequent part generally evaluates and classifies particular impact of tourism on a given territory. The last part, conclusion, evaluates and summarizes the ascertained facts, and suggests provisions for and approaches towards a natural sustainability development of both material and non-material heritage of the territorial units in connection with tourism.

Keywords

Tourism, Social&Cultural surrounding, natural surrounding, tradition, cultural heritage, natural heritage, visitor, resident, tourist attraction, commodification and commercialisation of tourism resources, inscenisation, irritation in tourism, turistification, authenticity.

Obsah

1	Úvod.....	11
2	Cíl práce a metodika	13
2.1	Cíl práce	13
2.2	Metodika	13
3	Literární rešerše	17
3.1	Cestovní ruch jako hospodářské odvětví.....	17
3.1.1	Typologie cestovního ruchu.....	18
3.1.2	Činitelé ovlivňující rozvoj a rozmístění cestovního ruchu	20
3.2	Životní prostředí.....	21
3.2.1	Složky životního prostředí	22
3.3	Přírodní prostředí	24
3.3.1	Příroda a její funkce	24
3.3.2	Ochrana přírody	24
3.4	Socio-kulturní prostředí	26
3.4.1	Kultura	26
3.4.2	Kulturní dědictví	27
3.5	Základní problémy cestovního ruchu.....	28
3.5.1	Vlivy CR na fyzické, životní prostředí, přírodu a krajinu	29
3.5.2	Cestovní ruch vs. socio-kulturní prostředí	31
3.5.3	Cestovní ruch a trvale udržitelný rozvoj.....	34
3.5.4	Trvale udržitelný rozvoj.....	36
4	Obce v širším rámci turistického regionu Český ráj.....	40
4.1	Selektivní předpoklady cestovního ruchu	40
4.2	Lokalizační předpoklady cestovního ruchu	41
4.2.1	Přírodní předpoklady	41

4.2.2	Kulturně historické podmínky	42
4.2.3	Socio-kulturní předpoklady	44
4.3	Realizační předpoklady cestovního ruchu	45
4.4	Dolánky u Turnova	46
4.4.1	Selektivní předpoklady cestovního ruchu	46
4.4.2	Lokalizační předpoklady cestovního ruchu	48
4.4.3	Realizační předpoklady cestovního ruchu	50
4.5	Dětenice.....	51
4.5.1	Selektivní předpoklady cestovního ruchu.....	51
4.5.2	Lokalizační předpoklady cestovního ruchu	54
4.5.3	Realizační předpoklady cestovního ruchu	56
5	Analýzy dopadů cestovního ruchu.....	61
5.1	Dolánky u Turnova	61
5.1.1	Tradice a zvyky z pohledu návštěvníků.....	61
5.1.2	Tradice a zvyky z pohledu místních obyvatel	64
5.1.3	Výpočty indexů udržitelného rozvoje.....	67
5.2	Dětenice.....	69
5.2.1	Tradice a zvyky z pohledu návštěvníků.....	69
5.2.2	Tradice a zvyky z pohledu místních obyvatel	73
5.2.3	Výpočet indexů udržitelného rozvoje	77
5.3	Analýza poptávky a nabídky tradičních výrobků v destinacích.....	81
5.4	Klasifikační komparační analýza	85
6	Závěr a doporučení	94
6.1	Závěr	94
6.2	Doporučení.....	96
7	Zdroje literatury	98

7.1	Literární zdroje.....	98
7.2	Online zdroje.....	99
8	Přílohy.....	101

1 Úvod

Studium historie lidstva ukazuje úzké sepětí lidské civilizace s jejím přírodním prostředím. Krajina patří k nejsložitějším útvarům. Zahrnuje v sobě syntézu rozličných činností a vlivů, přírodních i lidskou rukou vytvořených hodnot. Harmonická krajina nám poskytuje zázemí pro rekreaci, relaxaci, probouzí emoce, navozuje uspokojení a zajišťuje prolínání minulosti s přítomností.

Rozvoj lidské společnosti a všudypřítomnost člověka v posledních desetiletích podstatně změnila životní prostředí a charakter kulturní krajiny. Nový přístup moderní společnosti reflektuje přírodu jako životní prostředí člověka nejen jako základnu pro hospodářské využití člověkem a jeho zásahy do ní.

I krajina Českého ráje se po staletí vyvíjí v úzkém spojení s člověkem. Je krajinou kulturní s množstvím uchovaných přírodních a kulturních památek. Zachovává si své kouzlo a ducha, paměti, tradice, lidová řemesla, která nejsou bohatstvím a pýchou jen místních obyvatel, nýbrž přírodním a kulturním dědictvím celého národa – ztráta tohoto dědictví je přirovnávána ke ztrátě paměti člověka a jeho identity. Proto je třeba uchovávat rozmanitost a kvalitu přírodních i kulturních hodnot a v nezměněné formě je předávat budoucím generacím, aby nejen ony hodnoty, ale i celá společnost mohly souběžně pokračovat i nadále.

Jak ale populární formou přiblížit lidem prvky tradiční lidové kultury, místních tradic a zvyků? Jak všechny jevy převzít a udržovat pro další generace? Jakýmsi prostředníkem se stal cestovní ruch. Významné ekonomické odvětví sehrává důležitou roli v rozvoji regionů, především těch, které jsou vybaveny dostatečným potenciálem turistických atraktivit. Je jednou z mála ekonomických aktivit, která, pokud je s rozvahou, koncepčně a ve shodě jednotlivých zúčastněných subjektů provozována, se může dostat do souladu i se zájmy ochrany přírody, životního a kulturního prostředí. Avšak zmiňovaná cesta je podmíněna prosazováním zájmů a aktivit různorodých subjektů soukromé, veřejné sféry, neziskových či příspěvkových organizací. Proces rozhodování může být spojen se zvyšováním konkurenčního boje, kdy se uplatňují nové moderní formy marketingu podporující rozvoj podmínek pro cestování a pro přilákání zahraničních i domácích návštěvníků. Nejen v důsledku zvyšujícího se zájmu lidí o nové cíle turistických cest turistické destinace aktivizují své síly se záměrem stát se cílovou oblastí návštěvníků.

Autenticita a jedinečnost kulturního dědictví jakožto neobnovitelný zdroj cestovního ruchu činí z jednotlivých lokalit vyhledávané turistické oblasti. Čím více jsou pojmy jako tradiční řemesla, zvyky, kulturní dědictví a tradice proklamovány, tím se objevuje větší množství rozmanitých atrakcí pro turisty, kde je možné se s těmito aktivitami na vlastní kůži setkat. Činí tak ale subjekty způsobem odpovídajícím (ať už psaným nebo nepsaným) existujícím normám? Přispívají aktéři prezentující tradice k jejich stabilizaci, zakořeňování a tím i k jejich udržování? Nesledují svým počínáním jen své zájmy, a zatímco jsou tradice prostředkem, jak přilákat více turistů a zájemců, dochází k jejich komercionalizaci a zkreslování?

Zda a v jakém smyslu ovlivňuje příliv turistů život lidí v obci, zda nedochází ke změně původní funkce sídla (tj. k turistifikaci), jak se k problematice prezentování tradic staví obyvatelé a návštěvníci lokalit Dolánek a Dětenic, a jakým způsobem možnost prezentovat tradice a zvyky pojali představitelé klíčových subjektů Dlaskova statku u Turnova a středověké krčmy v Dětenicích, řeší pomocí vlastního výzkumu tato práce.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Obliba turismu dlouhodobě stoupá a pozitivní trend se očekává i v následujících letech. S rostoucím zájmem o cestování roste zájem o kvalitní produkty cestovního ruchu a s tím rostou i nároky a tlaky na životní prostředí, přírodní zdroje i sociální oblast. Cílem této práce je zjistit, jaké dopady má cestovní ruch do životního, přírodního a socio-kulturního prostředí regionu Český ráj.

Protože je cestovní ruch sociálním jevem, při kterém dochází k lidské mobilitě a k vzájemné interakci turistů a domácích obyvatel, má práce hodnotit především sociálně-kulturní vlivy cestovního ruchu (pozitivní či negativní), kterými může přispívat ke změnám v hodnotovém systému místních tradic a aktivit. Hlavně se zaměří na možnosti projevů turistifikace, tj. vytlačování původní funkce sídla a na potlačování tradičního životního stylu místní komunity, což vede k inscenizaci kulturních projevů, komercionalizaci, nebo dokonce k akulturaci.

2.2 Metodika

S ohledem na povahu práce a předpokládané výstupy bylo vybráno území typické dlouhodobou interakcí člověka a přírody a bohatými zdroji kulturního dědictví. Konkrétní výzkum je prováděn v obcích Dolánky u Turnova a Dětenice, ty jsou nicméně popisovány v širším kontextu území celého turistického regionu Český ráj. A to z důvodu vytvoření si komplexních představ o životě v daných obcích i jejich bezprostředním okolí. Výběr lokalit byl podmíněn přírodními a kulturně-historickými předpoklady destinace, které vytvářejí podmínky pro rozvoj cestovního ruchu a skrze které se jednotliví aktéři snaží potenciál území využívat a území propagovat jako turisticky atraktivní destinaci ať už ku prospěchu vlastnímu nebo celospolečenskému.

K obecnému popisu a vytvoření si historicko-kulturních souvislostí o sledovaném regionu je použito literárních zdrojů a propagačních materiálů poskytnutých turistickými informačními centry a pomocí literatury dostupné v městských nebo krajských knihovnách. V neposlední řadě je čerpáno z již zpracovaných rozvojových programů, studií a strategií regionu Český ráj a jiných zdrojů dostupných na internetu.

Pro deskripci užších lokalit a konkrétních obcí jsou využity místní zdroje dat: evidence příslušných odborů městských, místních úřadů i soukromých organizací a webové prezentace.

Součástí práce jsou analýzy socio-kulturního prostředí. Data z této oblasti jsou obtížně zjistitelná ze stávajících statistických přehledů, které se zaměřují zejména na ekonomické efekty cestovního ruchu. Proto bylo ve zvolených lokalitách provedeno dotazníkové šetření. Šetření bylo prováděno osobně, a proto mohlo být doplněno o volné rozhovory s účastníky cestovního ruchu, místními obyvateli a klíčovými představiteli cestovního ruchu. Šetření se zúčastnilo celkem 78 respondentů starších 18 let. V Dolánkách 9 místních obyvatel a 29 návštěvníků, v Dětenicích 20 místních obyvatel a 20 návštěvníků.

Stěžejní částí je analýza sociálně-kulturních vlivů cestovního ruchu provedená ve 2 českorájských obcích - Dolánky u Turnova, Dětenice na Jičínsku a je rozdělena do 3 dílčích analýz:

- ❖ **analýza turistů** – poptávka po službách, potřeby a chování, očekávání a aktivity,
- ❖ **analýza místního občana** – jeho postoje k poskytovaným službám turistům, názory na vliv turismu na tradiční způsob života, komunikace s turisty,
- ❖ **analýza vztahů mezi turisty a místními obyvateli** – jejich vzájemná interakce.

Pro vytvoření konkrétnějšího a komplexnějšího obrazu o situaci v místních společenstvích jsou na lokality aplikovány další nástroje – vybrané indikátory.

❖ **Iritační index**

Ilustruje interakci mezi turisty a místními obyvateli od stupně euforie, pokračuje apatií, znechucením až k antagonismu.

❖ **Hustota výskytu turistů**

Porovnává počet dní strávených za rok v destinaci turisty s plochou dané destinace.

$T \times d / p / 365$ d =průměrná délka pobytu, T =počet turistů, p =plocha destinace

❖ **Intenzita cestovního ruchu**

Poměřuje počty přenocujících s počty rezidentů.

$P/R \times 100$ P =počet přenocujících (přenocování), R =počet rezidentů

❖ **Koncentrační index**

Je vypočten jako podíl turistů ze tří hlavních zdrojových oblastí a počtu turistů celkem. Pro výpočet byl koeficient modifikován pouze na zdrojové zahraniční země. Vypovídá o koncentraci všech zahraničních turistů ve sledované destinaci.

$$T/Z \quad T = \text{celkový počet turistů}, Z = \text{počet zahraničních turistů}$$

❖ **Defertova funkce**

Vyjadřuje intenzitu turistické aktivity v dané destinaci poměrem počtu dvou populací: navštěvující a navštěvované.

$$T(f) = N \times 100 / P \quad N = \text{počet stálých lůžek a } P = \text{počet rezidentů destinace}$$

Výsledkem je index se stupnicí:

- $x < 4$ v místě se nevyvíjí téměř žádná turistická aktivita,
- $4 < x < 10$ místo s nevýraznou turistickou aktivitou,
- $10 < x < 40$ místo s významnou, ale nepřevažující turistickou aktivitou,
- $40 < x < 100$ místo s převážně rozvinutým cestovním ruchem,
- $100 < x < 500$ znamená významnou destinaci,
- $500 < x$ hyperturistická destinace.

Výzkum zahrnuje znalostní kvíz testující vědomosti místních obyvatel šetřených lokalit z oblasti tradic a zvyků. Kvíz obsahuje osm typických krajových pojmů a má prokázat možné souvislosti či rozpor mezi snahami aktérů cestovního ruchu podporovat rozvoj místních tradic prostřednictvím jejich prezentací a skutečným vlivem na rozšiřování povědomí lidí a následně na trvale udržitelný rozvoj. Jedná se o pojmy kucmoch – kaše, trdlo – nástroj k mletí máku, hladká Ančka – polévka, šlejšky či flejšky – šišky, pracharanda – drť ze sušených hrušek, Perchta – strašidlo z období adventu, podyma – slabý mlhový opar v údolích.

K závěrečnému hodnocení dopadů cestovního ruchu na sledované lokality byla sestavena klasifikační komparační analýza, která srovnává a bodově ohodnocuje a shrnuje dopady cestovního ruchu do přírodního a sociokulturního prostředí obou turistických destinací. Dílčí dopady jsou postupně obodovány buď záporně (pro případ negativních vlivů cestovního ruchu na prostředí), nebo kladně (v případě pozitivních vlivů cestovního

ruchu na prostředí). Hodnota jednotlivých expertně stanovených ukazatelů je závislá na míře a velikosti dopadů a je udávána na bodové škále od -2 do +3 bodů.

3 Literární rešerše

3.1 Cestovní ruch jako hospodářské odvětví

Zpočátku byl cestovní ruch spojován s cestováním nejčastěji z důvodů obchodních, vojenských, poznávacích i prestižních. Prvopočátky cestovního ruchu jsou sledovány již u starověkých Řeků, Římanů a Egyptanů. V současné době je orientován do oblasti využívání volnočasových aktivit, poznávání a rekreace a stal se neodmyslitelnou součástí dnešní moderní společnosti. [5,12]

Účast na cestovním ruchu se stává výrazem určitého jednání člověka, odráží se v něm jeho potřeby, zájmy, úmysly i podmínky pro jeho realizaci, neboť vůdčím motivem pohybu je záměrná změna prostředí, jež umožňuje člověku uspokojit některé z jeho potřeb. Například potřeby odpočinku, pohybu, poznání, kulturních zážitků, seberealizace, pro jejichž uspokojení neposkytuje místo běžného bydliště dostatek možností a příležitostí nebo nabízí pouze nedostatečnou kvalitu jejich uspokojení. [12]

Protože se cestovní ruch stává stále výraznější složkou spotřeby obyvatelstva, stává se i výrazným ekonomickým fenoménem. Je třeba zabezpečit širokou škálu služeb, čímž se cestovní ruch stává důležitou oblastí podnikatelských příležitostí a zároveň i faktorem rozvoje regionálních celků, národních i světových ekonomik. Jde tedy o složitý sociálně-ekonomický jev, který se dotýká základních ekonomických i mimoekonomických procesů společnosti. Jeho základními rysy jsou dočasnost změny místa stálého bydliště, nevýdělečný charakter cesty a pobytu a vztahy mezi lidmi, jež cestovní ruch vyvolává. [11,12]

Mezinárodní organizace cestovního ruchu (World Tourism Organization) definuje pojem následovně: „*Cestovní ruch je činnost lidí spočívající v cestování a pobytu mimo místo jejich obvyklého pobytu po dobu kratší jednoho uceleného roku za účelem využití volného času, obchodu a za jinými účely.*“ [6]

H. Poser ve své definici zdůrazňuje vztahy mezi lidmi a chápe cestovní ruch jako: „*lokální nebo územní nahromadění cizinců s přechodným pobytem, které podmiňuje vznik vzájemných vztahů mezi cizinci na straně jedné a domácím obyvatelstvem, místem a jeho krajinou na straně druhé.*“ [12]

Konference v Ottavě vymezila a definovala cestovní ruch jako: „*činnost osoby, cestující na přechodnou dobu do místa mimo její běžné životní prostředí (mimo místo bydliště) a to na dobu kratší než je stanovena, přičemž hlavní účel její cesty je jiný než vykonávání výdělečné činnosti v navštíveném místě.*“ [12]

3.1.1 Typologie cestovního ruchu

❖ Formy

Jde o hledisko motivů účasti na cestovním ruchu a vymezuje cestovní ruch podle kritérií do škály forem. Rozlišuje se cestovní ruch **krátkodobý** (do tří dnů pobytu), **dlouhodobý** (více než tři dny). **Individuální**, kdy si účastník stanovuje program samostatně, a **skupinový**, program zajišťuje cestovní kancelář nebo jiná organizace. Podle místa realizace se cestovní ruch člení na **domácí, zahraniční a tranzitní**. Je-li účast podmíněna splněním některé podmínky (členství v klubu, odboru), mluví se o **vázaném** cestovním ruchu. **Volný** cestovní ruch pak žádné podmínky neklade a je přístupný každému zájemci. Podle ročního období lze rozlišovat cestovní ruch **letní, zimní, sezónní, mimosezónní**. Podle **věku účastníků** pak cestovní ruch dětí, mládeže, seniorů, rodin s dětmi. [6,12]

❖ Druhy

Zohledňují převážně jevový průběh cestovního ruchu a způsob jeho realizace v závislosti na geografických, ekonomických, společenských a jiných podmínkách, jakož i jeho účinky.

Rekreační cestovní ruch zahrnuje širokou škálu aktivit a nároků účastníků podle jejich individuálního zaměření. Klade se důraz na odpočinek, obnovu tělesných a duševních sil člověka. [6]

Kulturně poznávací cestovní ruch je motivován návštěvou některé z kulturně-historických památek, galerií, muzeí, poznáváním tradic a zvyků vlastního i jiných národů. Plní významnou výchovně vzdělávací funkci. Řadí se sem i náboženský cestovní ruch spojený s návštěvou významné církevní události. [6,12]

Společensky motivovaný cestovní ruch spočívá v návštěvách příbuzných, míst, odkud pocházejí předci. Tento druh, uváděný též jako etnický, krajanský, je charakteristický silnými citovými vazbami k danému místu. Bývá sem zařazována tzv. **klubová turistika**

představující účast na cestovním ruchu vědomě utvořených skupin lidí, které spojují společné zájmy. [6,12]

Profesionálně zaměřený služební cestovní ruch je spojený s výkonem služebních povinností, s reprezentací společnosti na veletrzích, konferencích, kongresech. Účastníci zmiňovaného cestovního ruchu vyžadují vysoký standard služeb. [6]

Sportovně orientovaný cestovní ruch je krátkodobého charakteru a spočívá v jak v tzv. sportovním diváctví, tj. v návštěvách fanoušků různých sportovních událostí na regionální, evropské nebo celosvětové úrovni, tak i v aktivních sportovních pobytech zaměřených na posilování zdraví a volných vlastností člověka. Spadá sem vysokohorská turistika, cykloturistika, vodní i pěší turistika, mototuristika, dokonce i lovecká turistika. [6]

Cykloturistika je od konce 90. let minulého století významným fenoménem. Jedná se o formu turistiky, kde se spojuje touha po pobytu v přírodě, sportování a pohybu. Rozvoj cykloturistiky je závislý na budování speciální materiální základny s cílem uspokojit specifické potřeby účastníků cykloturistiky. Ať už jde o zajištění odstavných ploch pro cykloturisty, nabídku nápojů a stravování, půjčovny kol s možností servisních služeb, prodej regionálních cykloturistických map, provozování tzv. cyklobusů aj. [5,12]

❖ **Měkký a tvrdý turismus**

Tvrký turismus se vyznačuje masovostí, používáním dopravních prostředků pro rychlé přesuny většinou na delší vzdálenosti, program pobytu je pevně stanoven pořádací cestovní kanceláří, pobyt je zajištěn většinou v pohodlných hotelových zařízeních a provázen hromadnými návštěvami galerií, muzeí, památek a nákupních středisek. Tento druh turismu nevyžaduje duševní či jinou náročnější přípravu od turisty. Je většinou hlučný. [15,32]

Měkký turismus zahrnuje individuální cesty s přáteli či rodinou do nedalekých míst. Jedná se zejména o pěší turistiku, cykloturistiku, lyžování, horolezectví a některé další. Program je určován dle momentální nálady účastníků, tedy řízen zevnitř. Vyžaduje vynaložení určitého fyzického a psychického úsilí, a to jak před cestou, tak i v jejím průběhu. Vzhledem k tomu, že se jedná o malé skupinky, tak je spíše tichý. [15,32]

Měkký a tvrdý cestovní ruch je nutné chápat jako kontinuum, jehož kritériem je míra vlivů cestovního ruchu na životní prostředí, místní komunitu aj. Klasifikaci uvádí Zelenka, Pásková podle Snowdona, Slee a Farra. [35]

Tabulka č. 1: Měkký a tvrdý cestovní ruch

Atributy	měkký CR	←	→	tvrdý CR
socio-kulturní vazby	Silné	významné	Omezené	slabé
vazba na místní podnikatele	Silná	významná	Omezená	slabá
vlastnictví pracovní síly	místní	převážně místní	převážně externí	externí (zahraniční)
Negativní environmentální dopady	omezené	rozmanité, omezené	rozmanité	významné
Měřitko, rozsah	Malé	malé/střední	střední/velké	velké
Produkt	místně specifický			standardizovaný
Příklad	ubytování na statku	malý hotel/penzion	národní řetězec s regionálně specifickým produktem	mezi/národní hotelový řetězec

Zdroj: [35]

3.1.2 Činitelé ovlivňující rozvoj a rozmístění cestovního ruchu

Studiem obecných zákonitostí, činitelů a faktickým rozmístěním cestovního ruchu v oblastech či regionech se zabývá specifická vědní disciplína, a to geografie cestovního ruchu. Existence i rozvoj cestovního ruchu jsou ovlivněny selektivními (simulačními) faktory, lokalizačními a realizačními podmínkami. [6]

❖ Selektivní faktory (faktory povahy)

Závisí na účastnících cestovního ruchu. Vyjadřují způsobilost stávat se účastníky cestovního ruchu a ochotu dané společnosti účastníky přijímat. Člení se na **objektivní**, kam patří soubor ekonomických, politických faktorů, životní úroveň obyvatel, fond volného času, demografické skutečnosti a stav životního prostředí. Tyto faktory ovlivňují cestovní ruch v daném území. **Subjektivní** předpoklady jsou reprezentovány řadou

pohnutek a rozhodování potenciálních účastníků cestovního ruchu ovlivněných kulturní úrovní obyvatel a reklamou. Odvíjí se od rodinných, psychologických poměrů, příslušnosti k sociální a profesní skupině. [5,6]

❖ **Lokalizační předpoklady**

Umožňují lokalizaci aktivit cestovního ruchu do určité oblasti. Specifikují místo, kde se cestovní ruch může rozvíjet. Dělí se dále na přírodní a kulturní předpoklady.

Přírodní předpoklady jsou odvislé od reliéfu a morfologických poměrů, flóry, fauny, klimatu, hydrologických poměrů, aj. Nejvýznamnější oblasti cestovního ruchu se vyskytují právě tam, kde se soustředí více těchto přírodních předpokladů. **Kulturní předpoklady** souvisí s tvořivou činností člověka a s historickým vývojem území. Kulturněhistorickými předpoklady jsou např. architektonické památky, muzea, galerie, technické památky, parky, lidová architektura a mnoho dalších památek, jako skanzeny a části měst. [6]

❖ **Realizační předpoklady**

Dělí se na **dopravní**, s důrazem na hustotu a kvalitu dopravní sítě, a **materiálnětechnické**, které vyjadřují vybavení území infrastrukturou, tzn. ubytovacími, zábavními, sportovními a jinými zařízeními uspokojující potřeby účastníků cestovního ruchu. [6]

3.2 Životní prostředí

Příroda ovlivňuje život člověka od dávných dob. Postupným nárůstem uvědomování si problémů plynoucích ze vzájemného vztahu společnosti a přírody roste i potřeba řešit problematiku životního prostředí a přírodních zdrojů.

*„Životní prostředí je soubor faktorů nutných k životu určitého živého organismu.“
“Je pojímáno jako celek, skládající se z různých složek, které jsou spolu propojeny různými vzájemnými vazbami. Změna kvantity nebo kvality jednoho prvku přináší vždy i změnu v kvalitě respektive kvantitě prvku jiného.“ [16]*

Příroda plní dvě základní funkce:

- ❖ je zdrojem přírodních statků pro společnost a ekonomický reprodukční proces,
- ❖ je prostorem, zdrojem, prostředkem pro existenci života vůbec, tzn. příroda má svou vlastní hodnotu bez ohledu na existenci člověka. [16]

3.2.1 Složky životního prostředí

❖ O vzduší

Plynná složka biosféry a nejnižší část atmosféry. Jeho hlavní součástí je vzduch, a proto představuje existenční potřebu člověka a dalších živých organismů. Z hlediska problematiky životního prostředí je důležitý pohyb plynů, k němuž dochází v atmosféře. K závažným situacím dochází v územích, kde nastávají tzv. teplotní inverze. V současné době už je prokázáno, že vypouštění plynných směsí do ovzduší, tzv. exhalátů, ovlivňuje kvalitu ovzduší a zprostředkovaně i kvalitu všech ostatních složek životního prostředí, a to v přímé závislosti na charakteru a množství vypuštěné látky do ovzduší z jednotlivých zdrojů znečištění. [16]

❖ Voda

Veškerá voda na zemské kouli tvoří tzv. hydrosféru. Patří sem voda povrchová, podzemní, půdní a vodní pára spolu s oblaky. Spotřeba vody závisí na mnoha faktorech, na klimatických podmínkách, na dostupnosti vodních zdrojů, na charakteru a účelu dané činnosti, na životní úrovni (obecně lze říci, že čím je vyšší životní úroveň, tím roste spotřeba vody). [16]

❖ Půda

Půda představuje svrchní oživenou část zemské kůry a od začátku existence člověka je ovlivňována jeho činností. V současné době převládají lidské zásahy a kvalita půdy se neustále zhoršuje. Nejdůležitější vlastností půdy je její úrodnost (bonita). I když nejde o přímý spotřební statek, je pro člověka nenahraditelným přírodním zdrojem. Celkový půdní fond se dělí na půdu zemědělskou (orná půda, chmelnice, vinice, zahrady, louky a pastviny) a nezemědělskou (lesy, rybníky, zastavěná plocha, neplodná půda a ostatní plochy). [16]

❖ Flóra a fauna

Neopomenutelný význam rostlinstva spočívá ve snižování koncentrací některých škodlivin v jednotlivých složkách životního prostředí a v jejich obohacování látkami

ozdravnými (vnášení kyslíku, aromatických léčivých silic apod.). Rostliny jsou pro člověka významné jako zdroj průmyslových surovin i jako zdroj vytvářející nenahraditelné estetické hodnoty (parky, lesy, květy). [16]

I živočišstvo je zdrojem nenahraditelných průmyslových surovin (průmysl potravinářský, kožedělný, textilní, farmaceutický nebo i chemický). [16]

❖ **Předměty uměle vytvořené člověkem**

Jedná se o fond neboli kapitál uměle vytvořený člověkem pro uspokojování jeho potřeb. Z hlediska životního prostředí je důležité, aby člověkem vytvořené fondy nechtěně nenarušovaly stabilitu ekosystémů a nestávaly se příčinou jejich nežádoucích destrukcí. Zde může sehrávat významnou roli EIA – povinné posuzování vlivu staveb na životní prostředí. [16]

❖ **Člověk**

Má v problematice životního prostředí specifické postavení. Jednak je částí přírody a platí pro něj všechny základní přírodní zákony stejným způsobem jako pro ostatní živé organismy a na druhé straně je člověk jako jediný živý organismus schopný přírodní zákony nejen poznávat, ale také jich využívat k uspokojování svých potřeb. [16]

Podle Heskové je životní prostředí: „*souhrnem přírodních, umělých a sociálních složek materiálního světa, které jsou ve vzájemném vztahu s člověkem. Představuje fyzické a biologické zdroje planety, na nichž závisí přežití lidské společnosti.* [5]

Podle původu složek členíme ŽP na:

- ❖ přírodní prostředí – ovzduší, půda, voda, flora, fauna,
- ❖ nerostné suroviny a geofaktory,
- ❖ umělé prostředí (sjezdovky, golfové hřiště, bazény apod.),
- ❖ kulturně-historické památky – stavby, budovy,
- ❖ odpady. [5]

3.3 Přírodní prostředí

3.3.1 Příroda a její funkce

Podle Dvořáka: „*příroda představuje bohatý a proměnlivý celek, kde jsou jednotlivé prvky propojeny mnoha složitými vazbami a procesy.*“ Příroda existovala již dávno před vznikem člověka, lidské společnosti. Příroda nedotčená lidskou rukou se nazývá **ryzí**, původní příroda. Příroda člověkem přetvořená a využívaná k uspokojování jeho potřeb je přírodou **druhotnou**. [2]

Přírodní bohatství tvoří souhrn vnějších přírodních podmínek života společnosti. Dílčími prvky přírodního prostředí jsou:

- ❖ **Přírodní zdroje** – jsou člověkem z přírody odebírány a přetvářeny v nejrůznější produkty. Získávají se z nich suroviny, paliva, energie, nebo jsou určeny k přímé spotřebě, např. pitná voda. [2]
- ❖ **Přírodní procesy, síly přírody** – jsou využívány ve výrobním procesu i v nevýrobní sféře. Jde např. o sluneční záření, energii vodních toků, energii větru, geotermální energii. [2]
- ❖ **Ostatní přírodní podmínky** – klimatické, tepelné, srážkové poměry, vegetace. [2]

3.3.2 Ochrana přírody

❖ **CHKO - Chráněná krajinná oblast**

Současná právní úprava ochrany Chráněné krajinné oblasti je založena zejména na zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Jsou zde stanoveny základní ochranné podmínky, platné pro všechny CHKO v ČR. Patří sem především zákaz stavět nové dálnice, sídelní útvary či povolovat a měnit využití území. Zákazy však nabývají povahy pouze relativní, neboť z nich vláda ČR může udělit výjimku. Bližší ochranné podmínky jsou konkretizovány v nařízení vlády č. 508/2002 Sb. Jedná se o činnosti vázané na souhlas Správy CHKO, např. vyznačovat turistické, cyklistické a běžecké tratě, provádět leteckou aplikaci hnojiv či chemických přípravků, umisťovat informační a reklamní zařízení mimo zastavěné území obcí, nebo pořádat sportovní a jiné hromadné akce mimo místa k tomu určená apod. [10]

Území CHKO se člení do čtyř zón odstupňované ochrany přírody.

I. zóna: území s nejvýznamnějšími přírodními hodnotami, přirozené nebo málo pozměněné ekosystémy. Cílem je uchovávat nebo postupně obnovovat samořídící funkce a omezit lidské zásahy do přírodního prostředí na minimální možnou úroveň.

II. zóna: území hospodářsky využívaných lesních a zemědělských ekosystémů s místně zachovanými přírodními hodnotami, vhodná pro hospodářské využívání k přírodě šetrným způsobem. Cílem je udržení přírodních hodnot a postupné zvyšování druhové a prostorové rozmanitosti ekosystémů.

III. zóna: řadí se sem člověkem značně pozměněné ekosystémy, intenzivně využívané lesní a zemědělské pozemky. Cílem je podpora využívání pro ekologicky optimalizované lesní hospodářství a zemědělství a vhodné formy turistiky a rekreace.

IV. zóna: člověkem poškozené části přírody a souvisle zastavěná území sídel s územní rezervou a navazující obdělávaná zemědělská půda.

V rámci CHKO je vyhlášena celá řada maloplošných zvláště chráněných území, rezervací a památek se speciálním režimem ochrany. [10]

❖ **NATURA 2000 = soustava chráněných území evropského významu**

„Natura 2000 je soustava chráněných území, které vytvářejí na svém území podle jednotných principů všechny státy Evropské unie. Cílem této soustavy je zabezpečit ochranu těch druhů živočichů, rostlin a typů přírodních stanovišť, které jsou z evropského pohledu nejcennější, nejvíce ohrožené, vzácné či omezené svým výskytem jen na určité oblasti (endemické).“ [10] Vytvoření soustavy Natura 2000 ukládají dva nejdůležitější právní předpisy EU na ochranu přírody:

- směrnice 2009/147/ES O ochraně volně žijících ptáků („směrnice o ptácích“)
- směrnice 92/43/EHS O ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin („směrnice o stanovištích“)

Vstupem do EU se Česká republika zavázala plnit její směrnice. V ČR začala příprava soustavy NATURA 2000 na konci 90. let. Na základě mapování rostlinných, živočišných druhů a přírodních biotopů vznikla digitální vrstva, z níž vychází návrh evropsky významných lokalit. Finální verze národního seznamu byla r. 2004 schválena vládou. [10]

❖ Sítě evropských geoparků

Na základě trvající spolupráce při ochraně geologického dědictví a podpoře trvale udržitelného rozvoje geologicky zajímavých evropských území došlo v roce 2000 částmi území evropských zemí Francie, Španělska, Německa a Řecka k založení sítě evropských geoparků. V následujícím roce tato síť získala podporu UNESCO, což zapříčinilo vznik celosvětové sítě geoparků UNESCO. [10,25]

Evropský geopark je podle Páskové: „*Území, které zahrnuje konkrétní geologické dědictví a strategii udržitelného územního rozvoje. Je obvykle chápán jako oblast, která je takto označena proto, že je zajímavá z geologického anebo geomorfologického – krajinářského – hlediska. Musí mít jasně definované hranice a dostatečnou rozlohu pro skutečný územní hospodářský rozvoj. Musí zahrnovat určitý počet významných lokalit, co se týče jejich vědecké kvality, vzácnosti, estetické přitažlivosti a vzdělávací hodnoty.*“ [10] Koncepce geoparku nepředstavuje další kategorii ochrany, ale integruje propagaci geologického dědictví a regionální rozvoj, uznává souvislosti mezi lidmi a historií země. Evropský geopark přímo ovlivňuje území ovlivňováním životních podmínek a prostředí. Cílem je umožnit obyvatelům, aby si opět přivlastnili hodnoty dědictví na svém území a aby se aktivně podíleli a zapojili do kulturní revitalizace území jako celku. Dále je nutné pomoci komerčně i nekomerčně provozované interpretace geologického dědictví přiblížit hodnoty území geoparku i geologickou historii země obecně širší populaci. [10,25]

3.4 Socio-kulturní prostředí

3.4.1 Kultura

Kultura představuje významný potenciál regionálního rozvoje sledovaného regionu. Dostatek kulturních památek zpřístupněných veřejnosti a jejich zachovalost jsou hybnou silou rozvoje cestovního ruchu a zájmu turistů o jednotlivé destinace anebo regiony. Kulturní význam některých měst znásobují divadelní představení a koncerty, hudební a jiné specializované festivaly. [5]

Klimeš vymezuje kulturu jako: „*Historicky podmíněný souhrn hmotných a duchovních hodnot vytvořených a vytvářených lidstvem v procesu společenské a historické praxe a charakterizující historicky dosažený stupeň ve vývoji společnosti.*“ [9]

Kultura není obecně vnímána pouze jako umělecká činnost nebo její výsledky, ale také jako poznávací, osvětové, zájmové a vzdělávací aktivity. Vytváří strukturovanou oblast různorodých individuálních, skupinových i společenských zájmů, kam spadá spolková činnost, tradice, zvyky, zahrnuje přírodní a urbanizované prostředí individuálního života, zastřešuje činnost knihoven, galerií a divadel, nabídku kulturních a vzdělávacích programů kulturních domů a středisek, činnosti dobrovolných občanských aktivit, nevládních neziskových organizací, ale i městské slavnosti nebo festivaly. [26]

Podle Heskové je kultura: „*splynutí víry, hodnot, přístupů, zvyků, tradic a způsobů chování a jednání lidí.*“ [5] Společnost respektuje a uznává společenské konvence a zásady, které kultura stanovuje a jejíž prvky se přenášejí z generace na generaci. Nerodíme se s ní, ale osvojujeme si kulturu skrze instituce kulturního učení (rodina, škola, média). Kulturní chování společné pro velkou skupinu lidí žijících ve stejné kultuře, majících stejné kulturní normy, poznatky, sdílejících spotřební chování v mezích určených danou kulturou, napomáhá identifikaci a rozvoji jedince a zároveň k integraci celé společnosti. Tím vzniká **globální či národní kultura**. Základními atributy vnitřní kultury jsou: jazyk, náboženství, etnikum, klima, geografická blízkost, instituce a politický systém, sociální uspořádání, příjmové struktury. [5,26]

3.4.2 Kulturní dědictví

Kulturní dědictví společně s přírodním dědictvím lidstva jsou označovány za nejvýznamnější primární zdroje cestovního ruchu a lze jej v podstatě považovat za alternativní označení primárních atraktivit cestovního ruchu. Medlik pojmem dědictví ve smyslu mezigeneračního celospolečenského odkazu označuje „*takové části přírodního a kulturně sociálního geografického prostředí, které jsou významné pro lidstvo a měly by být chráněny pro využívání budoucími generacemi.*“ [36]

Kulturní dědictví země zahrnuje všechny stopy lidské činnosti ve fyzickém prostředí. Literatura uvádí dědictví jakožto „živoucí odkaz“, neboť dědictví zprostředkovává možnost získat informace o životě, činnosti a zkušenostech lidí současné populace i předchozích generací, historickém vývoji řemesel, technologií a umění. Kulturní dědictví je rozsáhlým komplexem mnoha složek, které se vytvořily na základě předávání vědomostí a zvyků z generace na generaci. Zahrnuje především

- tradice (masopust, jízda králů, dožínky, folklór),

- jazyk (nářečí),
- kulinařské speciality (štramberské uši, pardubický perník),
- umění a hudbu (lidové písně, tance),
- historii a její viditelné pozůstatky (např. pevnost Terezín),
- řemesla (např. sklárství, paličkování, malování kraslic, pečení),
- architektura (kulturní památky),
- náboženství včetně viditelných projevů – kláštery, poutní místa,
- tradiční oblečení, kroje.

[27]

Specifickým momentem při oslovování a zpřístupňování hodnot dědictví široké veřejnosti je forma a míra zpřístupnění, která by se měla pohybovat na takové úrovni, kdy by nedocházelo k nevratnému snižování památkové podstaty dědictví. [33,36]

3.5 Základní problémy cestovního ruchu

V cestovním ruchu rozlišujeme mezi **fyzickým prostředím** (země, voda, vzduch, fauna a flóra) a **socio-kulturním prostředím** (lidé, jejich kultura, zvyky, tradice, zkušenosti). Porovnáváme-li dopady cestovního ruchu do geografického prostředí s jinými hospodářskými (např. průmyslovými) odvětvími, shledáme dopady cestovního ruchu méně zřetelnými a podchytitelnými. Často totiž mívají nehmotnou povahu, odlišný průběh i charakter. Čím později se začnou odhalovat a odstraňovat nežádoucí dopady a vývoj cestovního ruchu, tím jsou potřebné zásahy finančně i organizačně mnohem náročnější. [21,30]

Efekty a dopady cestovního ruchu a jejich indikátory lze členit na základě mnoha kritérií. Počet hledisek je skutečně široký, neboť zohledňuje mnohé, mnohdy i protichůdné, aspekty a dimenze dopadů. Objevuje se základní členění dopadů na **ekonomické** a **environmentální**. Ekonomické dopady jsou většinou vnímány jako žádoucí. Je možné je objektivně měřit, přičemž tato měřitelnost klesá s klesající prostorovou úrovní. Zatímco environmentální dopady jsou vnímány jako nežádoucí, subjektivní a jejich měřitelnost s klesající prostorovou úrovní roste. [21]

3.5.1 Vlivy CR na fyzické, životní prostředí, přírodu a krajinu

S pokračující industrializací nabývá cestovní ruch stále významnější role v životě člověka. Zároveň s urbanizací společnosti roste i potřeba po zachovaném životním prostředí. Mezi cestovním ruchem a životním prostředím existuje velmi silná vazba. Cestovní ruch je prostředek poskytující možnost odpočinku a regenerace sil lidí, je však také chápán jako průřezová disciplína, která mimo jiné zahrnuje odvětví dopravy, zemědělství, stavebnictví, potravinářského průmyslu, ochranu ŽP, zaměstnaneckou politiku, produkuje znečištění a odpad, zvyšuje dopravu se všemi jejími negativními dopady, a proto je čím dál více spojován s ekologickou zátěží a zásahy do životního prostředí. K interakci mezi životním prostředím a turistou dochází hlavně díky rozpornému chování turistů. [30]

Vlivy cestovního ruchu na složky přírodního prostředí jsou často a ve srovnání s dopady cestovního ruchu na socio-kulturní sféru poměrně dlouho analyzovány. Souhrn dopadů změn vyvolaných ve významné míře cestovním ruchem v přírodních složkách životního prostředí se označuje pojmem „tourist pollution“ - „turistické znečištění“, které zpětně negativně ovlivňuje potenciál daného území pro rozvoj cestovního ruchu. Dochází tedy jak k přímému znečišťování (bezprostřední dopady jeho aktivit) všech složek přírodního prostředí cestovním ruchem, tak i k nepřímému znečišťování (vnášení fyzikálních, chemických, biologických činitelů) složek přírodního prostředí. [36]

❖ **Pozitivní vlivy CR na ŽP**

Cestovní ruch je důležitým zdrojem příjmů pro domácí ekonomiky. **Příjmy přímé** jsou dány uhrazením pobytových nákladů zahraničních návštěvníků. **Příjmy nepřímé** zahrnují obohacení domácí ekonomiky o útratu peněžních prostředků za další doplňkové zboží, suvenýry nebo doprovodné služby. Nekontrolovatelný kvantitativní růst cestovního ruchu však vyvolává tzv. **ekonomické úniky**. Jde o negativní efekt, pokles příjmů státu nebo regionu, místa, způsobený nutností importovat zboží, služby nebo finanční prostředky z okolních států nebo regionů. Také daňové zisky do velké míry plynou do míst sídel firem, ne do lokalit jednotlivých provozoven. Charakteristické jsou zmiňované úniky především pro mezinárodní hotelové a restaurační řetězce a mezinárodní touroperátory, kteří dovážejí zboží a služby do destinace na úkor místního zboží a služeb a odčerpávají zisk. [30,21,36]

Cestovní ruch působí mnohdy jako pobídka finančního zdroje na restauraci, konzervaci, a dokonce i ochranu životního prostředí (oprava historických budov, tvorba přírodních parků a chráněných území nebo výstavba lepší infrastruktury). [30]

❖ **Negativní vlivy CR na ŽP:**

Veškerá zátěž životního prostředí má svoji cenu, kterou ale ve většině případů nehradí znečišťovatelé, ale celá společnost formou tzv. externích nákladů.

➤ **Tlak na přírodní zdroje a poškozování přírodního prostředí**

Základním předpokladem existence turistických lokalit je voda. V některých oblastech se projevuje její nedostatek, nicméně v České republice jde spíše o problémy spojené s kvalitou vody než s množstvím. S výstavbou potřebné infrastruktury a materiálně-technické základny souvisí záběr půdy, dolování pískovce vedoucí k erozi půdy, ztrátě přirozených stanovišť pro faunu a flóru a zhoršení kvality krajiny. [30,13]

➤ **Produkce znečištění a odpadů**

Jedná se o exhalace vznikající při dopravě, emise CO₂, energetickou náročnost, zvyšování hladiny hluchnosti, záběr půdy, znečištění půdy, zdrojů vody. [30]

➤ **Sociální a kulturní vliv**

Cestovní ruch může vést i k narušení způsobu života místního obyvatelstva způsobem, který se projevuje skrze narušení sociálních struktur, změnami v tradičním způsobu ochrany přírody a biologické rozmanitosti. V mezních případech může docházet i k soutěživosti mezi místními a turisty při využívání přírodních zdrojů, např. limitovaný zdroj vody, energie či lékařských zařízení. Může jít i o druh vandalismu způsobovaný návštěvníky, poškozování či sběr vzácných živočišných nebo rostlinných druhů, nerostů či fosilií. [30,13,36]

Pásková popisuje: „*nežádoucí působení neregulovaného cestovního ruchu, který svými podnikatelskými aktivitami znehodnocuje svůj vlastní kapitál a tím i předpoklady pro svůj ekonomicky, ekologicky i společensky udržitelný rozvoj, jako efekt turistické pasti.*“ [36]

3.5.2 Cestovní ruch vs. socio-kulturní prostředí

Socio-kulturní dopady se neprojevují zpravidla tak zřetelně a bezprostředně jako dopady cestovního ruchu na přírodní složky. Nelze je jednoznačně identifikovat a měřit, neboť se projevují v rovině psychologické, sociální, kulturní, ekonomické, urbanistické, a to jak v materiální, tak i imateriální formě. [36]

Kulturní infrastruktura je výsledkem dlouholeté práce a úsilí o zachování kulturních vzorců a tradic v místním, regionálním a národním rozměru. Aktivizace kulturních hodnot a jejich zapojování do ekonomického života sídel a regionů patří k doposud opomíjeným, avšak perspektivním oblastem hospodářského růstu. Významné primární zdroje cestovního ruchu - historické artefakty zahrnující muzejní sbírky, světské i církevní objekty a rovněž historické tradice - mohou být cestovním ruchem bez vážných dopadů využívány. Je však třeba zachovávat jejich sekundární (doplňkovou) funkci, a ne tyto atraktivitu stavět do pozice pro dominantní způsob využití. Možnosti ekonomizace kulturního dědictví jsou regionálně vázané. Podmínkou je nejen rozvoj dopravní dostupnosti, adekvátní stav dopravní, informační, technické infrastruktury, odpovídající lidské zdroje (vzdělanost, kvalifikace, motivace, schopnost vnímání kulturních hodnot) a dostatečná úroveň navazující obslužné i ekonomické vybavenosti prostoru, ale také jejich animace. Vnímání kulturních hodnot je klíčem k aktivizaci ekonomického potenciálu v oblasti kultury a k přerušení dlouhodobého procesu devastace kulturních hodnot a nevratného zániku perspektivních ekonomických zdrojů v této oblasti. Pakliže dochází k jednostranné ekonomické orientaci na cestovní ruch, stávají se dědictví i kulturní hodnoty závislými na požadavcích a přechodných módních trendech poptávky cestovního ruchu odvislé od hodnot, které vyznává převažující typ návštěvníků. [26,36]

Cestovní ruch může podporovat růst regionu nebo lokality a mít pozitivní vliv na jeho kulturu, ať už se jedná o zachovávání historických a kulturních památek, jejich ochranu (zřizování národních parků, ochranných zón), nebo uchování kulturních prvků (folklóru, tradic, umění, řemesel). Na druhé straně se ukazuje, že tradice sehrávají důležitou roli v cestovním ruchem. Vyrůstají tlaky na podporu kulturních aktivit, které jsou ve volné konkurenci. Jsou turistům předkládány často nekontrolovaně, a to může v důsledku přispívat i k degradaci památkových hodnot, inscenizaci tradic, ztrátě autenticity či postupné komodifikaci daného historického artefaktu včetně jeho hmotného a nehmotného prostředí. Málokdo si totiž uvědomuje, že tradice nejsou ve vlastnictví

jednotlivce, nýbrž že jsou součástí dané kultury a z ekonomického hlediska se jedná o volné či vzácné statky jako například voda či vzduch. [5,27,36]

❖ **Inscenizace**

„Komerčně motivované předvádění tradic a obyčejů akčním způsobem, zpravidla ve smyslu vžitých představ návštěvníků o kultuře daného etnika. Ve snaze maximalizovat příjmy dochází k narušení autentických prvků místní kultury či umělému ožívování již neprovozovaných obyčejů, čímž se vytvářejí v destinaci dva rozdílné světy: divadlo pro návštěvníky a reálný svět místní komunity, který však pro návštěvníky není tak atraktivní.“ [15]

❖ **Komodifikace**

„Proces, kdy se ze zdroje, jevu cestovního ruchu stává komodita (prodejní artikl, zastupitelné zboží), která je vyráběna a nabízena masově a vede ke ztrátě jedinečnosti.“ [15]

❖ **Komerzializace**

„Znamená učinit něco předmětem obchodu a současně podřídít vše obchodním zájmům. Dochází k potlačení ostatních hledisek – kulturních, estetických, duchovních, pietních, výchovných, etických aj. V cestovním ruchu jde o zařazení primárních zdrojů cestovního ruchu do nabídky cestovního ruchu, tj. do nabídky produktu.“ [15]

❖ **Akulturace**

„Proces ničení kulturních a sociálních vztahů a překotné přenášení cizích norem na společnost, která není na takový vývoj dostatečně připravena. Její míra závisí na stupni rozvoje cestovního ruchu, na formách cestovního ruchu, společensko-ekonomickém rozvoji navštívené lokality.“ [5]

❖ **Demonstrační efekt**

„Efekt projevující se napodobováním vzorců chování návštěvníků rezidenty a účastí rezidentů na konzumaci služeb cestovního ruchu. Jde o jistou formu akulturace a její další modifikací je tzv. efekt módnosti projevující se obecně sdíleným zájmem o turistickou destinaci jak ze strany návštěvníků, tak investorů, i v samotném způsobu využívání atraktivit cestovního ruchu.“ [36]

❖ **Efekt módnosti**

„Představuje ovlivnění procesu rozhodování člověka výběrem a vztahem dalších jedinců k produktu a způsobem jeho propagace, vytvářením obrazu produktu, který je populární, žádaný, moderní.“ [15]

Pásková zdůrazňuje, že neexistuje žádný univerzální návod, jak v kontextu rozvoje cestovního ruchu zachovat ekonomicky životaschopnou a společensky smysluplnou formu existence dědictví a přitom se vyhnout určité míře skanzenizace, komodifikace a inscenizace. Při rozhodování o nakládání s „kolektivním dědictvím“ jde ale hlavně o to, aby s dědictvím nemanipulovala pouze úzká skupina odborníků, ale aby v této oblasti docházelo k participaci dalších aktérů. Např. široké veřejnosti, vládních orgánů, podnikatelů a investorů, orgánů památkové péče i místní samosprávy. [26,36] Skutečnou nadstavbu pak představují terciární zdroje cestovního ruchu – destinační management, nabídky ucelených produktů cestovního ruchu. Pozitivní regulace cestovního ruchu by měla být realizována pomocí nástrojů, které by zabránily tomu, aby se primární zdroje cestovního ruchu staly sekundárními a naopak. [15,36]

Dědictví jako zdroj cestovního ruchu

Zápis památek na Seznam přírodního a kulturního dědictví UNESCO vedle především ekonomických přínosů znamená zpravidla i hrozbu zvýšeného tlaku komerčních aktivit cestovního ruchu na jeho území. Tento tlak může v závislosti na zranitelnosti jednotlivých složek přírodního i sociálního prostředí daného území a úrovně řízení místního cestovního ruchu nabývat různé intenzity a forem ekologických i socio-kulturních dopadů. Zásadní problém spočívá v podchycení blížícího se kritického momentu, kdy rozvoj cestovního ruchu, doposud pozitivně se odrážející v kvalitě života místní komunity, přechází v typ cestovního ruchu, který vede spíše k nastartování nežádoucích procesů, souhrnně označovaných jako turistifikace. Praxe ukazuje, že kulturní dědictví a tradice sehrávají důležitou roli v cestovním ruchu a jsou turistům často předkládány nekontrolovaně. Mezi nejzávažnější turistifikační dopady lze zařadit proces komodifikace náboženských obřadů, rituálů, lidových obyčejů a slavností, které jsou v narůstající míře vědomě inscenovány pro trh cestovního ruchu. Při turisticky vyhledávaném provozování těchto aktivit totiž postupně začne převažovat komerční hledisko nad aspektem kulturní

identity. Je tedy nutné dobře vážit využívání „místního bohatství“ v cestovním ruchu a je nezbytné provádět pravidelné monitorings realizovaných aktivit a vážit vždy veškerá pozitiva i negativa. [15,27]

3.5.3 Cestovní ruch a trvale udržitelný rozvoj

Udržitelný rozvoj a zlepšení životního prostředí jsou prioritními otázkami, které se týkají nejen světové populace, ale také světového ekonomického růstu. Cestovní ruch se řadí mezi celosvětově nejvýznamnější průmyslová odvětví (vytváří přibližně 11 % světového HDP) a v budoucnu se předpokládá jeho další rozšiřování a zvyšování produkce. Produkty průmyslu cestovního ruchu a jejich prodej jsou závislé na kvalitě životního prostředí, a proto je nezbytné zvyšovat morální odpovědnost tohoto průmyslu ke kvalitě životního prostředí a trvale udržitelnému rozvoji. [5,21]

Trvale udržitelný rozvoj cestovního ruchu lze definovat jako: *„zajišťování potřeb účastníků cestovního ruchu takovým způsobem, který pomáhá rozvoji území, s přihlédnutím k šetrnému využívání přírodních a kulturních hodnot a vede k dlouhodobé prosperitě dané oblasti, aniž by ohrozil uspokojení potřeb budoucích generací.* [21]

Trvale udržitelný turismus

- ❖ turismus, který se zaměřuje na kvalitu zážitku,
- ❖ zohledňuje sociální rovnost, zapojení místní komunity a respektuje její potřeby,
- ❖ zaměstnává místní obyvatele, zapojuje je do plánovacího a rozhodovacího procesu,
- ❖ turismus, který se pohybuje pouze v mezích možností využití místních zdrojů (minimalizace vlivu, spotřeby energie, použití efektivního řízení odpadového hospodaření a recyklačních technologií),
- ❖ zachovává celou šířku rekreačních, vzdělávacích a kulturních možností v rámci a napříč generacím,
- ❖ je založen na aktivitách, které reflektují a respektují charakter místního regionu,
- ❖ umožňuje turistovi seznámit se s navštíveným regionem a podporuje turistův zájem o komunitu a životní prostředí,
- ❖ nelimituje ostatní odvětví při uplatňování principů udržitelnosti, integrovaný do místního, regionálního či národního rozvojového plánu. [30]

Chápání „**udržitelného rozvoje turismu**“ či jinak „**udržitelného turismu**“ není vzhledem ke složitosti měření a popsání jevů jednoznačné. V závislosti na chápání udržitelnosti jako harmonického vztahu mezi třemi propojenými pilíři (ekonomický, sociální a ekologický) musí být vždy hodnocena současně udržitelnost fyzického, sociálně-kulturního a ekonomického prostředí. [21]

V souhrnu lze „udržitelný turismus“ vyložit:

- ❖ jako snahu udržet turismus coby ekonomické aktivity co nejdéle v čase s cílem maximalizace přínosů,
- ❖ jako tzv. produktovou stránku, kdy jde o vytváření měkkých, k životnímu prostředí šetrných, individuálních produktů při snížení zátěže na ekonomické i sociokulturní prostředí,
- ❖ jako nástroj rozvoje a způsobu ochrany přírodních a sociálních předpokladů turismu v destinaci. [21]

Venkovská turistika - často je nazývána „zelenou turistikou“. Aktivity cestovního ruchu jsou spojeny s přírodou, krajinou a venkovským prostředím. Jde o formu cestovního ruchu využívající celý kulturní a společenský potenciál krajiny. [30]

Agroturistika - je specifický produkt venkovské turistiky, který představuje cestovní ruch vázaný na zemědělskou farmu. Návštěvníkům je poskytován pobyt a strava na venkovských farmách či usedlostech včetně možnosti účastnit se prací souvisejících se zemědělskou výrobou a chovem zvířat. Agroturistika provozovaná na ekologických farmách se nazývá ekoagroturistika. [30]

Ekoturistika - jejím hlavním cílem je konzervace a ochrana životního prostředí, včetně zachování biodiversity, ekologických systémů a života v přírodě. [30]

3.5.4 Trvale udržitelný rozvoj

Udržitelný rozvoj je novým rámcem strategie civilizačního rozvoje. Vychází z klasické a široce přijaté definice Komise OSN pro životní prostředí a rozvoj z r. 1987. V popředí trvale udržitelného rozvoje stojí především mezigenerační udržitelnost. Podle zákona České republiky č. 17/1992 Sb., o životním prostředí znamená udržitelný rozvoj takový: „*který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.*“ [13]

Udržitelný rozvoj vymezujeme jako rozvoj, který odpovídá požadavkům současnosti a neomezuje schopnost budoucích generací zajistit si totéž. Zlepšení kvality lidského života v mezích obnovitelnosti ekosystémů. Bude-li určitá kvalita udržitelná, může prakticky pokračovat i nadále. [5]

Na světovém summitu o udržitelném rozvoji v roce 2002 byl stanoven udržitelným rozvojem takový, který hledá harmonickou rovnováhu mezi třemi základními pilíři: **sociálním, ekonomickým a environmentálním**. Přičemž podstatou je naplňování základních cílů:

- sociální rozvoj, který respektuje potřeby všech,
- účinná ochrana životního prostředí a šetrné využívání přírodní zdrojů,
- udržení vysoké a stabilní úrovně ekonomického růstu a zaměstnanosti. [40]

❖ Ekonomický pilíř

Základem je myšlenka, že nespotřebujeme více, nežli jsme vyprodukovali, že tedy zachováváme úhrn bohatství jako **základní kapitál**. Ten se sestává z *přírodního kapitálu* (úhrnu přírodních zdrojů), *vyrobeného kapitálu* (výrobků vzniklých lidskou prací) a z kapitálu „*nepostižitelného*“ (kapitálu představovaného lidmi, jejich vzděláním a institucemi). Pro udržitelný ekonomický rozvoj je důležité, zda a do jaké míry lze nahradit přírodní kapitál kapitálem vyrobeným nebo „*nepostižitelným*“. [21,40]

V cestovním ruchu rozlišujeme fyzické a socio-kulturní prostředí, kdy právě fyzické prostředí představuje motivační faktor pro účast v turismu. Ekonomický pilíř udržitelného turismu je postaven na principu zahrnutí fyzického prostředí do „aktiv“ ekonomických aktivit spojených s turismem. Z hlediska fyzického prostředí vedeného jako „aktivum“ vyplývá několik potřeb:

- potřeba ocenění přírodního kapitálu, resp. fyzického prostředí,
- zachování fyzických podmínek rozvoje turismu, obnova přírodního kapitálu, památek,
- potřeba zvyšování produktivity zdrojů. [40]

❖ Sociální pilíř

K trvalé sociální udržitelnosti musí být kombinace populace, kapitálu a technologie ve společnosti konfigurována tak, aby životní úroveň každého jednotlivce byla adekvátní a bezpečná. Sociální rozměr udržitelnosti lze vyjádřit jako sociální soudržnost (kohezi). Udržitelný cestovní ruch vyplývá z úzkého sepjetí mezi *společností* tvořenou lidmi ve skupinách, jejich interakcemi, postoji a chováním a *kulturou* obsahující naučená pravidla založená na vnímání a způsobu myšlení určité společnosti, která je charakteristická nejen sociální interakcí a vzájemnými vztahy, ale i materiálními výtvy. Z tohoto pojetí vyvstává sociálně-kulturní oblast. Z hlediska cestovního ruchu se jedná o vlivy turistů-návštěvníků, domácích obyvatel a jejich vzájemné interakce. [21, 40]

❖ Environmentální pilíř

Pro trvalou fyzickou udržitelnost vývoje fyzického životního prostředí musí toky materiálu a energie splňovat tři podmínky:

- intenzita využívání obnovitelných zdrojů nepřesahuje rychlost jejich regenerace,
- intenzita využívání neobnovitelných zdrojů nepřesahuje rychlost, s níž jsou vyvíjeny jejich trvale udržitelné obnovitelné náhrady,
- intenzita znečišťování nepřesahuje asimilační kapacitu životního prostředí. [40]

3.5.4.1 Indikátory udržitelnosti

Iritační index - iridex

Turistická iritace označuje proces vývoje vztahu místních obyvatel k cestovnímu ruchu na území dané destinace. Doxeyho iritační index ilustruje, jak interakce mezi turisty a residenty může vyústit do různých stupňů iritace (nevraživosti). Přičemž residenti prochází čtyřmi stádii:

- euforie – počáteční fáze rozvoje, návštěvníci i investoři jsou vítáni a ze strany místní správy existuje minimální plánování a kontrolní mechanismus,
- apatie – návštěvníci jsou bráni na milost a dochází k přímému kontaktu návštěvníka s residentem, vztah je spíše formální až komerční, proces plánování zahrnuje spíše marketing,
- znechucení – dovršení bodu saturace, residenti mají obavy z cestovního ruchu jako průmyslu, nositelé rozhodnutí hledají řešení ve zvyšování infrastruktury namísto omezení růstu turistů,
- antagonismus – přímé vyjádření odporu, návštěvníci jsou vnímáni jako tvůrci problémů.

[21]

V průběhu životního cyklu destinace se zpravidla postupně mění postoj rezidentů k vývoji cestovního ruchu v závislosti na formě a intenzitě jejich kontaktů s návštěvníky, na měnící se segmentační struktuře cestovního ruchu a převažujících formách cestovního ruchu. Děje se tak nečastěji ve směru od euforie přes apatii a znechucení až antagonismu. Empirické výzkumy potvrzují závislost mezi rostoucí intenzitou cestovního ruchu a zhoršováním vztahu místních obyvatel k cestovnímu ruchu. [36]

Hustota výskytu turistů

Ukazatel poměruje počet dní strávených za rok v destinaci turisty s plochou dané destinace. Vypočítává se jako součin průměrné délky pobytu a počtu turistů, vše děleno plochou dané destinace a číslem 365 (dny v roce). Přesnější by pro vyjádření intenzity cestovního ruchu bylo sledovat počet návštěvníků, problémem je však způsob získávání údajů o jejich počtech. [21]

Intenzita cestovního ruchu

Jedná se o poměr mezi počtem přenocujících turistů a počtem obyvatel destinace cestovního ruchu, tj. podíl počtu turistů (tj. počet přenocování) a počtu rezidentů, vše vynásobeno koeficientem 100. [21]

Defertova (turistická) funkce

Defertova funkce vyjadřuje intenzitu turistické aktivity v dané destinaci poměrem počtu dvou populací: navštěvující a navštěvované. Výhodou tohoto ukazatele je snadná dostupnost dat. Předpokládá se přímá úměra mezi růstem tohoto ukazatele (případně mezi růstem od určité hodnoty) a nárůstem nevraživosti rezidentů vůči návštěvníkům. Proto tento ukazatel bývá též alternativně vyjadřován iritačním indexem. Turistická funkce sleduje kvantitativní aspekt intenzity cestovního ruchu a je vyjádřena vzorcem: [21]

$$T(f) = Nx100/P \quad N = \text{počet stálých lůžek a } P = \text{počet rezidentů destinace. [21]}$$

Funkce předpokládá přímou úměru mezi růstem indexu a růstem nevraživosti rezidentů vůči návštěvníkům místa. Výsledkem je iritační index se stupnicí:

$x < 4$ v místě se nevyvíjí téměř žádná turistická aktivita,

$4 < x < 10$ místo s nevýraznou turistickou aktivitou,

$10 < x < 40$ znamená místo s významnou, ale nepřevažující turistickou aktivitou,

$40 < x < 100$ místo s převážně rozvinutým cestovním ruchem,

$100 < x < 500$ znamená významná destinace,

$500 < x$ znamená hyperturistická destinace. [41]

Koncentrační index

Koncentrační index se vypočte jako podíl tří hlavních zdrojových zemí na celkovém počtu přenocování v destinaci. [21]

4 Obce v širším rámci turistického regionu Český ráj

4.1 Selektivní předpoklady cestovního ruchu

Základní charakteristika regionu

Český ráj. Již od osmdesátých let 19. století se označení vžívá pro krajinu mezi Jičínem a Turnovem. Nejenže se pojmenování udrželo, stalo se dokonce oficiálním zeměpisným názvem. Spojnice měst Jičín – Turnov tvoří pomyslnou osu regionu a města jsou přirozenými centry a tzv. branami Českého ráje. Jeho vymezení a hranice se posouvají v závislosti, zda je vymezován historiky, turisty, přírodovědci nebo geology.

Administrativně celá turistická oblast spadá pod území NUTS II Severovýchod a zasahuje do NUTS III krajů Liberecký, Středočeský a Královéhradecký, NUTS IV okresů Semily, Jablonec nad Nisou, Liberecký, Mladá Boleslav a Jičín. V rámci zpracování koncepčních a rozvojových dokumentů byl turistický region Český ráj vymezen jako území 174 obcí zónovaných do tří oblastí. *První zóna* (28 obcí) je jádrovým územím, koresponduje s územím Chráněné krajinné oblasti Českého ráje a nachází se v ní nejvýznamnější turistické atraktivity. *Druhá zóna* (54 obcí) tvoří bezprostřední zázemí centrální části Českého ráje (např. administrativa, ubytovací kapacity apod.). *Okrajová zóna* (92 obcí) zahrnuje území, které leží mimo turistický region, ale je s ním ve vzájemné interakci.

Sídelní struktura je charakteristická rozdrobeností do velkého počtu venkovských sídel. Asi 43 % obcí má méně než 2000 obyvatel (ve srovnání s ČR činí tento podíl jen necelých 28 %). Naopak podíl obcí ve velikostních kategoriích 200-9999 obyvatel je v Českém ráji nižší než celostátní průměr. Města přesahující 10 tis. obyvatel jsou jen Turnov a Jičín. Žádné ze sídel není padesátitisícové, největším městem je Mladá Boleslav s cca 40 tisíci obyvateli. Obce v Českém ráji se obecně vyznačují nízkým počtem stálých obyvatel, který však neodpovídá počtu domů. Značná část nemovitostí zde slouží jako objekty individuální rekreace.

Rozdrobená struktura venkovských obcí je málo výhodná, to hlavně z hlediska „řiditelnosti“ území. Fakt umocňuje i neexistence jednoznačného centra, za která jsou momentálně považována Turnov a Jičín. Silné pozice si budují i další obce a sídla mikroregionů, které jsou sice malé, mají však výhodnou centrální polohu, např. Vyskeř.

4.2 Lokalizační předpoklady cestovního ruchu

4.2.1 Přírodní předpoklady

Území regionu Českého ráje je tvořeno západní částí Jičínské pahorkatiny, severně navazuje Ještědsko – Kozákovský hřbet a Jizerské hory, severovýchodně krkonošské podhůří. Pro svoji malebnost, bohatost tvarů, množství roklí, údolí, pískovcové skály, náhorní plošiny, hladiny vodních ploch rybníků má výjimečné postavení. Jádrem Českého ráje tvoří pískovcové plošiny, které jsou výraznou krajinnou bariérou a také dopravní bariérou ohraničující jižně a západně ležící plochá území křídové tabule. Mezi nejznámější pískovcové útvary patří skalní města Hruboskalsko, Prachovské skály, Klokočské, Besedické, Betlémské skály a Drábovna přitahující nejen turisty, ale i horolezce. Zcela odlišným celkem jsou jednotlivé příkré kužele, kupy a homole – Trosky, Mužský, Vyskeř, Kozákov nebo Tábor. Jiným význačným prvkem je údolí řeky Jizery.

Fauna a flóra

Geomorfologická členitost a výrazná povrchová mnohotvárnost zmírňovala dopady na devastaci krajiny ve velkém měřítku a do dnešní doby tak zde zůstalo zachováno složení a zastoupení původních biotopů – ostrůvky přirozených lesních společenstev, mokřadní louky, rašeliniště a slatiniště, litorální (pobřežní) vegetace kolem rybníků, přirozené břehové porosty, stepní vegetace či mezofilní louky. Přestože květena Českého ráje je v globálním pohledu definována jako chudá, právě v důsledku vysoké rozmanitosti biotopů zde bylo možné potvrdit výskyt téměř 1000 druhů vyšších rostlin. I fauna je v závislosti na členitosti a různorodosti území velmi bohatá, nicméně počet druhů je významně ovlivněn hmyzí faunou.

Chráněná krajinná oblast Český ráj

V roce 1955 byla oblast Českého ráje vyhlášena první chráněnou krajinnou oblastí v České republice s posláním chránit geomorfologické hodnoty, typický vzhled krajiny a udržet celkovou biologickou rozmanitost. CHKO se rozkládá na území 181,5 km² a tvoří předěl mezi střešedskou rovinou a krkonošským podhůřím. Geograficky je ohraničena spojnici Mladá Boleslav, Mnichovo Hradiště, Hodkovice nad Mohelkou, vrch Kopanina, Železný Brod, Semily, Nová Paka, Jičín, Kopidlno, Sobotka a Dolní Bousov.

CHKO Český ráj je tvořena třemi oddělenými oblastmi. Mezi Turnovem a Železným Brodem se nalézají tzv. *Severní část*. Mezi Turnovem, Sobotkou, Mnichovým Hradištěm a Rovenskem pod Troskami se nachází nejrozlehlejší tzv. *Centrální část* a směrem severozápadně od Jičína leží tzv. *Jižní část*.

Současná právní úprava ochrany chráněné krajinné oblasti Český ráj je založena zejména na zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Jsou zde stanoveny základní ochranné podmínky platné pro všechny CHKO v ČR.

Evropský Geopark UNESCO Český ráj

Do sítě evropských geoparků byl Český ráj zařazen v roce 2005. Čítá téměř 700 km², které zahrnují jedinečné skalní útvary, člověkem dotvářenou krajinu a typickou lidovou architekturu. Geopark zahrnuje i tři celky skalních měst současné CHKO Český ráj.

NATURA 2000 v CHKO Český ráj

Na území CHKO Český ráj se nachází 23 maloplošných zvláště chráněných území ve třech kategoriích ochrany. Jejich celková rozloha se na celkové rozloze CHKO Český ráj podílí 10,2 %, což znamená 1857 ha.

- **Národní přírodní památka** - Kozákov, Suché skály.
- **Přírodní památka** - Libunecké rašeliniště, Libuňka, Meziluží, Oborská louka, Ondříkovický pseudokrasový systém, rybník Vražda, Tachovský vodopád, Trosky, V Dubech a Vústra.
- **Přírodní rezervace** - Apolena, Bažantník, Bučiny u Rakous, Hruboskalsko, Klokočské skály, Na Hranicích, Podtrosecká údolí, Prachovské skály, Příhrazské skály, Údolí Plakánek, Žabakor.

4.2.2 Kulturně historické podmínky

Vedle přírodních krás a zajímavostí je oblast bohatá i na historické a architektonické objekty. Kromě zchovalých zámeckých objektů se zde nachází i množství hradů, prvků lidové architektury a zřícenin, kterým vévodí známé panorama zříceniny hradu Trosky. K dalším významným historickým objektům patří hrad Valdštejn, Kost,

zámky Hrubá Skála, Hrubý Rohozec, Sychrov, Mnichovo Hradiště, zříceniny hradu Valečov, Frýdštejn, města Jičín, Turnov, Podsemínský mlýn, Boučkův statek, Dlaskův statek, výšinná sídliště Drábské světničky a mnohé další.

Oblast severní části Českého ráje, zvaná také oblast Středního Pojizeří, patří k tzv. starému sídelnímu území. Města a městečka Českého ráje mají svou dlouhou historii a výrazná část jich byla založena v raném středověku. Většina měst v Českém ráji je bohatá na kulturní památky, na muzea, galerie, církevní a jiné stavby.

Lidové stavitelství a způsob bydlení našich předků je jedním z měřítek kulturní vyspělosti i tvůrčího nadání místní pospolitosti. Má značnou hodnotu historickou i uměleckou. Vesnická zástavba patří k nedílné součásti kulturního dědictví a patří k nejzajímavějším a nejdokonalejším projevům lidové tvořivosti v Evropě. Dnes jsou k nalezení pouze osamocené zemědělské usedlosti, chalupy domky, technické stavby, mlýny, hamry, olejny, sušárny a hospody. Z typického koloritu krajiny tak vymizely celky po staletí spoluvytvářené nejrůznějšími kulturními, etnickými, geografickými a sociálně ekonomickými faktory, ve kterých se střetávaly vlivy sousedních kultur, rodové zvyklosti i přírodní podmínky oblasti.

Současný stav lidové architektury v Pojizeří a v Českém ráji a aktuální potřeba záchrany některých objektů vedou k úvaze, jakým způsobem v oblasti péče o památky lidového stavitelství postupovat. Památky lidového stavitelství v regionu jsou důležitým hmotným pramenem poznání života našich předků. Jsou dokladem jejich estetického cítění a řemeslných dovedností a představují významný krajinnotvorný prvek. Zájem o lidovou architekturu a její ochranu má díky zájmu badatelů a národopisně orientovaných umělců v kraji zakořeněnou tradici, na kterou v 60. letech 20. století navázala střediska památkové péče a začala prosazovat objekty pro tzv. státní seznamy vybraných kulturních památek. Díky péči obyvatel na vesnici a nemalé podpoře památkářů zůstala původní podoba některých objektů zachována. Mnohé stavby však prodělaly výrazné změny. Jde hlavně o výměnu střešních krytin, zvětšování oken, prolomení štítu, užití rádooby lidových prvků. 21. století přineslo zásahy v podobě záborů půdy, výstavbu satelitních městeček, do stávajících zástaveb pronikaly luxusní obytné komplexy. To vše bez jakéhokoliv respektu k historickým vzorcům, historické krajinné struktuře, s bezradným napodobováním minulých slohů. [8,10]

4.2.3 Socio-kulturní předpoklady

Tradiční obyčejy v oblasti Pojizeří jsou výraznou součástí místní lidové kultury. Lidé si je spojují s prostředím venkova, přestože řadu obyčejů, zejména rodinných a společenských, ctili a dodržovali také měšťané a vrchnost. Pro tradiční kulturu mají větší význam obyčejy a obřady vázané na kalendář, na běh slunce a proměny přírody během roku. Samotné poetické názvy pokrmů všedních dnů svědčí o krajových zvláštnostech – dumlíkačka, chundelka, hladká Ančka, kyselo, cácorka, prdelačka apod.

Obyčejy a zvyky navazující na pohanské obřady se v průběhu 19. století postupně ze společnosti vytrácely a staly se jen slabými dozvuky oslav předchozích staletí. Lidé se stále více přizpůsobovali církevnímu pojetí svátků. Vše bylo spojeno s obyčejy, které jsou dokladem úcty našich předků nejen k náboženské tradici, ale i ke zdrojům obživy.

Dnes mají možnost návštěvníci Českého ráje objevovat a seznamovat se s tradičními výrobky, s řemesly např. českého šperkařství, kamenářství, sklářské a bižuterní výroby, s dekorativními výrobky z orobince, dřevěnými hračkami a šperky nebo s originálním textilem. Dalšími lákadly jsou výrobky zdejší potravinářské produkce - výborné sýrové speciality, pečivo vyráběné dle tradičních receptur, lahodné ovocné mošty či pivo ze zdejších pivovarů. Mnohé z nich jsou označeny ochrannou známkou „Regionální produkt Český ráj“, která zohledňuje původ výrobku, originalitu, podíl ruční práce a šetrnost. Je možné navštívit certifikované dílny nebo specializované prodejny vznikající v řadě míst Českého ráje.

Obce, spolky, místní akční skupiny, ale i jednotlivci pořádají v nejrůznějších místech Ráje akce, kterými si připomínají důležité události, tradice našich předků a pomáhají zachovávat místní zvyky a kontinuum místního společenského života. Jde např. o masopustní slavnosti na Vyskří, rekonstrukce historických bitev, zamykání Klokočských skal, slavnosti slámy, dožínky, Masopust nebo Svatojánská noc na Dlaskově statku, Veselé hradní velikonoce na Rotštejně a mnohé jiné.

4.3 Realizační předpoklady cestovního ruchu

Ubytování, stravování, materiálnětechnická základna

Již od druhé poloviny 19. století dochází k využívání území Českého ráje pro turistické účely. Turismus se objevil vlivem Vojty Náprstka v Prachovských skalách. Značně mu prospělo a byl ovlivněn založením lázní Sedmihorek r. 1842 a také díky vznikajícímu systému železniční dopravy v okolí.

Protože region bezesporu disponuje řadou přírodních atraktivit celostátního, či dokonce mezinárodního významu, má oblast Českého ráje pro rozvoj cestovního ruchu velmi dobré podmínky. Území je typickým příkladem turistického regionu, který nabízí komplexní nabídku atraktivit a služeb turistického ruchu.

Disponuje bohatou sítí ubytovacích a stravovacích zařízení, která uspokojí požadavky jak náročných, tak i nenáročných turistů. Protože je však území charakteristické ojedinělou atmosférou a unikátní přírodou, síť ubytovacích zařízení kopíruje sídelní strukturu. Hotelová zařízení, wellness hotely, motely jsou k nalezení ve větších městech, zatímco v jádrové části poptávku po ubytování uspokojují apartmány, chaty, chalupy, bungalovy, campy nebo autocampy. Vedle tradičních forem cestovního ruchu jsou zde ideální podmínky pro rozvoj venkovské turistiky a dalších šetrných forem cestovního ruchu. Optimální podmínky poskytuje území Českého ráje pro rodinné dovolené, cykloturistiku, pěší turistiku, adrenalinové sporty i cesty a akce konané v rámci kongresové turistiky.

Jedná se o vnitrozemský prostor, což je jednou z příčin vynikající a snadné dopravní dostupnosti nejen z okrajů České republiky. Spojnice českých lidnatých měst (Praha, Mladá Boleslav, Liberec, Turnov, Jičín, Hradec Králové, Pardubice) vedou přes okrajové části jeho území. Obslužnost jádrových oblastí je kromě osobní automobilové dopravy zajišťována linkami autobusové a železniční dopravy, přičemž jsou v letních měsících hlavní turistické sezóny zřízeny letní turistické autobusy i cyklobusy, které svými šesti trasami propojují významné i méně významné oblasti. Kvalita silnic odpovídá celorepublikovému trendu, kdy kvalita a upravenost vozovky klesá s kategorií pozemní komunikace a její významností. Místní komunikace jsou navíc mnohdy ve špatném stavu po předchozí výstavbě podzemních inženýrských sítí.

Návštěvník může využít bohatou síť turistických i cyklistických stezek, kterým odpovídá kvalitní systém turistického značení. Snahou Sdružení Český ráj je i zpřístupnit území handicapovaným občanům.

Informace o přírodních a historických památkách v Českém ráji, možnostech využití volného času, tipy na pěší, cyklo výlety, propagační materiály, suvenýry, informace o pořádaných akcích, dopravních spojích lze získat v některém z osmnácti informačních center rozmístěných po celém Českém ráji.

Původní měkké formy turismu však postupem doby přerostly do masivní současné podoby, včetně negativního zatížení krajiny budováním kapacitních rekreačních zařízení, táborů, středisek atp. V poslední době dochází k jejich postupné transformaci na soukromá zařízení, penziony a hotely, což s sebou nese spolu s vyššími nároky na pohodlí a sportovní využití nemalé problémy v podobě snah o budování parkovišť, tenisových kurtů a podobně. Soustavná a systematická ochrana a péče o krajinu Českého ráje se stává základním předpokladem zachování původního charakteru území, a to včetně nutné regulace nové výstavby a přestaveb jednotlivých objektů takovým způsobem, aby byl dlouhodobě udržen typický ráz a ceněná vysoká estetická, kulturně historická a přírodní kvalita krajiny.

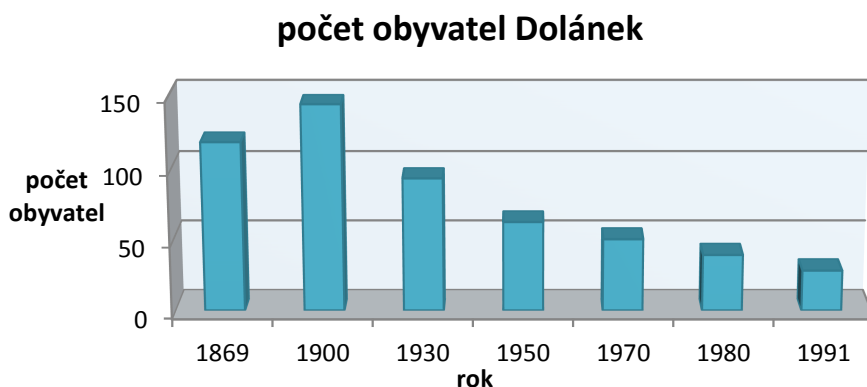
4.4 Dolánky u Turnova

4.4.1 Selektivní předpoklady cestovního ruchu

Základní charakteristika – demografie, hospodářství

Dolánky jsou jednou ze 13 částí města Turnova. Spadají do katastrálního území obce Bukovina. NUTS II Severovýchod a NUTS III kraj Liberecký, NUTS IV okres Semily. Území je začleněno do přeshraničního sdružení euroregionu Nisa. Jde o malé sídlo charakteru vesnice s několika málo staveními. Je zde evidováno 21 domů. Počet obyvatel trvale výrazně klesá, protože mnoho ze zdejších stavení slouží už jen k individuální rekreaci, tj. chalupářům především z okolí Prahy a z jiných velkých měst, kteří vyhledávají klid v tradičních zvycích venkova, tráví zde volný čas a snaží se vytvářet si zde zázemí pro budoucí bydlení. Níže uvedený graf č. 1 zachycuje vývoj počtu obyvatel od roku 1869. Současný konkrétní počet obyvatel je těžko zjištělný z důvodu připojení Dolánek k Turnovu.

Graf č. 1: Vývoj počtu obyvatel městské části Dolánky

Zdroj: [29]

Vzhledem ke své velikosti a počtu obyvatel zde veškerá občanská vybavenost chybí. Instituce veřejné správy, lékařská, sociální, kulturní i sportovní zařízení jsou v téměř patnáctitisícovém Turnově, který leží v bezprostřední blízkosti Dolánek (3 km, 20 min chůze). Město je střediskem cestovního ruchu nadregionálního významu a disponuje komplexem zařízení občanské vybavenosti včetně jejích vyšších stupňů.

Územní plán města Turnova uvádí hodnotu ekologické stability města Turnova 0,9. Hodnota odpovídá dolní hranici intervalu pro využívanou krajinu významně poznamenanou lidskou činností, ale stabilní díky dostatečnému podílu přírodních ploch. Pro srovnání KES ČR odpovídá hodnotě 1, 15. Nutno dodat, že se jedná o celý obvod obce, tudíž se jedná o oblast zahrnující nejen přirozené přírodní zeleně, ale i rozvojové průmyslové zóny, proto je hodnota zavádějící. Vypovídací schopnost o vlivech cestovního ruchu na životní prostředí je zatím ovlivněna malou mírou systematického sledování těchto vlivů. Jiná konkrétní relevantní data vypovídající o hospodářské situaci území Dolánek u Turnova nejsou dostupná.

4.4.2 Lokalizační předpoklady cestovního ruchu

❖ Přírodní předpoklady

Území se nachází ve zvlněné Turnovské pahorkatině ve středním Pojizeří v průměrné nadmořské výšce 250 – 280 m. n. m. Jedná se o severovýchodní část CHKO Český ráj, kde je předmětem ochrany zachovalý pestrý krajinný ráz. Dolánky se nacházejí v malebném údolí středního toku řeky Jizery. Úsek údolí řeky od Železného Brodu po Dolánky je geologicky i krajinářsky nejcennější.

Bezprostřední okolí je využíváno převážně k zemědělským účelům. Život v území tak není narušován jakoukoliv průmyslovou činností nebo starými ekologickými zátěžemi. Krajinný ráz okolí je velice specifický a rozmanitý, v dosahu několika málo minut pěší chůze je v Bukovině k nalezení zvláště *chráněné maloplošné území, biocentrum* – bučina přirozeného charakteru na opukových srážech Jizery s hájní květenou přesličkou obrovskou. Nedaleko Dolánek v Rakousích je *průlom Jizery* - evropsky významná lokalita patřící do mezinárodního systému NATURA 2000. Příjemné přírodní prostředí poskytují i cenné *historické zámecké zahrady* nedalekého - 2 km vzdáleného - Hrubého Rohozce. Celé území je součástí *Geoparku Český ráj* a z tohoto titulu je i geoparkem UNESCO.

Po turistických stezkách lze během výletu dosáhnout Suchých, Besedických skal, Kozákovského hřebene, údolí Jizery aj.

❖ Kulturně historické a kulturně-sociální předpoklady

Dolánky jsou i přes svou malou velikost vlivem Dlaskovu statku poměrně známým místem a oblíbeným výletním cílem.

Dlaskův statek – národopisná expozice Muzea českého ráje v Turnově

Jedná se o typickou a vzácně dochovanou ukázkou formy pojizerského domu. Bývalá usedlost a rychta byla postavena v roce 1716. Od té doby statek prodělal mnoho stavebních úprav. Hospodářský patrový objekt tvoří samostatnou urbanistickou jednotku obklopenou trámcovou hradbou se dvěma branami. Původně vlastnila statek rodina sedláků Dlasků. Josef Dlask, dolánecký rychtář a písmák, sepsal kroniku zachycující obraz prostého venkovského života v I. polovině 19. století.

Od roku 1967 je objekt součástí národopisného oddělení Muzea Českého ráje v Turnově, které statek zpřístupnilo veřejnosti. V současné době se na statku nachází stálá

expoze lidového interiéru a podomácké výroby oblasti Pojizeří, doplněné o krátkodobé tematické výstavy. Areál nádvoří je během roku využíván k národopisným slavnostem, např. Velikonoce, Masopust, Svatojánské posvícení, Svatováclavské posvícení. Součástí akcí je občerstvení, trh tradičních řemesel a výtvarné dílny pro rodiče s dětmi.

V masopustní únorovou sobotu mohou návštěvníci ochutnat pravou staročeskou zabijačku, vystupují maškary, masky nebo folklorní taneční soubor. Velikonoce jsou zaměřené na tradiční dílnu velikonočních dekorací a prodej velikonočních zvykoslavných předmětů, dekorací a potravin regionálních výrobců. Vystupuje loutkařský soubor, vypravují se říkanky, hádanky, vynáší se Smrt a pořádají soutěže o nejlépe nazdobenou kraslici. O Svatojánské noci se zase stlouká máslo, přede vlna, kartářka předpovídá budoucnost a děti se mohou interaktivně zapojit do výroby některých výrobků. V zářijovém Dědečkově sklípku a babiččině kuchyni uspokojí zvědavost dospělí – podomácká výroba a ochutnávka burčáku, hruškovice, medoviny, bylinných likérů, moštů, pečení koláčů a výtvarné dílny. Advent je prezentován opět tak, jak připravovaly naše babičky.

Mimo tyto speciální akce je možné navštívit statek kdykoliv během roku (vyjma listopadu) a shlédnout stálou expozici s názvem „Na statku od Tří králů do Vánoc“. Přibližuje návštěvníkům hlavní zdroje potravin pro přípravu jídel získané zemědělskou produkcí, lovem a sběrem. Navrací se do pojizerské kuchyně a připomíná nejrůznější pokrmy tehdejších sedláků.

Další kulturně historické památky přímo v Dolánkách nejsou. Významnou kulturní památkou v dosahu Dolánek, kam se z místní železniční zastávky ubírá značná část turistů, je zámek **Hrubý Rohozec**. Cennou, nicméně opomíjenou památkou je **Abelův vodní mlýn** v Bukovině. Možnosti kulturního vyžití poskytuje město Turnov, které má mimořádně vysokou kulturněhistorickou hodnotu přesahující místní i regionální význam. Je zde Muzeum Českého ráje, divadlo, gotický kostel sv. Mikuláše, klášterní kostel sv. Františka z Assisi nebo Turnovská synagoga. Vzdálenějšími, ale stále snadno dosažitelnými památkami jsou hrad Valdštejn, rozhledna Hlavatice nebo Hruboskalské skalní město či lázně Sedmihorky. Severovýchodně se turisté mohou ubrat na Malou Skálu k Panteonu, na Boučkův statek, do Suchých skal, na hrad Frýdštejn nebo do železnobrodských sklářských dílen.

4.4.3 Realizační předpoklady cestovního ruchu

Materiálně-technická základna

Skrze území obce vede silnice I. třídy Turnov – Harrachov. Klíčová je ale poloha města Turnova. S jeho výhodnou geografickou polohou je důležitým dopravním uzlem. Na hlavní město Praha je napojeno rychlostní silnicí R10 a dále na krajské město Liberec rychlostní silnicí R35. Velice dobrá dostupnost je i do dalších sídel jako Jičín a Poděbrady. Veškerou dopravní obslužnost Dolánek hromadnými dopravními prostředky zajišťuje železniční doprava, neboť je protíná železniční trať Pardubice – Liberec. Staví zde však pouze osobní vlaky. V místě je parkoviště, které patří ke statku, ale muzeum ho dále pronajímá soukromé osobě. Kapacita parkovacích a odstavných stání v Dolánkách je dostatečná.

Cestní síť doplňuje několik turistických a cyklistických stezek. Sám Turnov je východiskem mnoha značených turistických i cyklistických tras jak místního, tak i celostátního významu. Nejznámější je Zlatá stezka Českého ráje a cyklotrasa napojená na Žitavu. Nevýhodou je fakt, že převážná část cyklotras je vedena po pozemních místních komunikacích společně s automobilovou dopravou.

Stravovací služby poskytuje pouze místní stánek rychlého občerstvení, ale to jen v sezóně přes letní teplé měsíce. Nejbližší možnost ubytování je v rekreační chatě v Bukovině (1km) s kapacitou 20 lůžek, nebo je zde možnost pronájmu chaty s 5 lůžky. Kvalitní zázemí pro stravování a ubytování poskytuje opět město Turnov nebo obec Malá Skála.

V 2. polovině 20. století byly Dolánky atraktivní pro své koupaliště. To však bylo zavezeno a koupat se je možné už jen na jezu na Jizeře. V nabídce místních spolků jsou i plavby po Jizeře od Spálova přes Dolánky až po Turnov určené pro rodiny s dětmi, školy, firmy, jednotlivce, organizované skupiny apod. Výlet lze kombinovat s koly, seskoky padákem, grilováním anebo čtyřkolkami.

Turistické a jiné informace lze získat v regionálním informačním centru v Turnově.

4.5 Dětenice

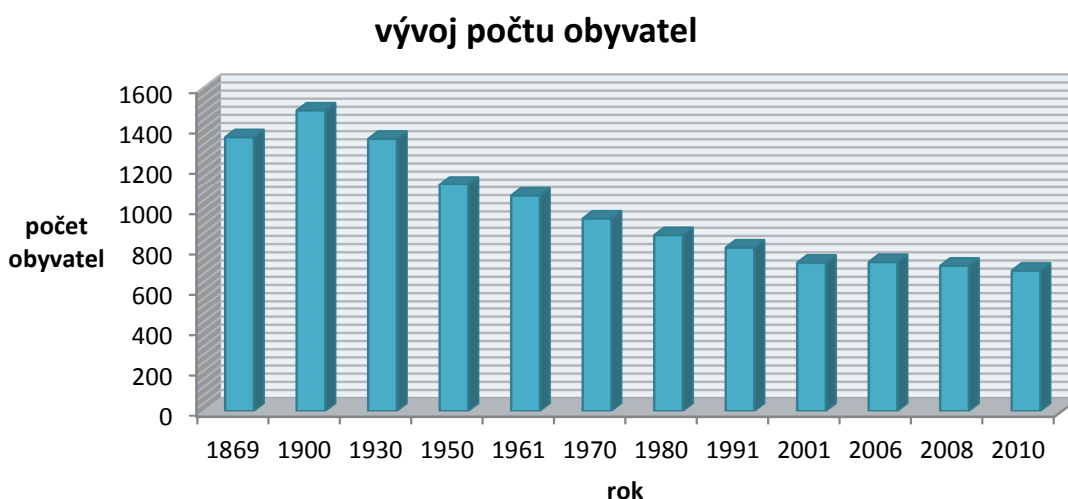
4.5.1 Selektivní předpoklady cestovního ruchu

Základní charakteristika

Obec Dětenice spadá do NUTS III kraje Královéhradeckého a NUTS IV okresu Jičín. Skládá ze tří historických částí: Dětenice, Osenice, Brodek. Všechny tři části leží na rozhraní tří okresů Jičín, Mladá Boleslav a Nymburk, to zapříčinilo vznik mikroregionu Rozhraní, kde mají Dětenice ústřední postavení. Z hlediska zón Českého ráje obec náleží k okrajové části.

Nejaktuálnější údaj o počtu obyvatel v obci je 694 (k 1. 1. 2010). Populační vývoj (zachycen v grafu č. 2) odpovídá celorepublikovému úbytkovému trendu. Nepříznivá je i věková struktura obyvatelstva, průměrný věk je 40,33. Je zde velké množství stavení sloužící k individuální rekreaci, tj. chalupářům především z Prahy a Mladé Boleslavi.

Graf č. 2: Vývoj počtu obyvatel v obci Dětenice

Zdroj: ČSÚ

Hospodářská činnost

Vzhledem k velikosti a vybavenosti obce je zde velké množství ekonomických subjektů, celkem 110. Převažuje podíl živnostníků (77 %), následují jednotlivci z řad zemědělských rolníků, obchodních společností a státních organizací. Počty podniků podle hospodářské činnosti zachycuje níže uvedená tabulka č.3 Hospodářská činnost v obci.

Zemědělské podnikání je stejně tak jako v jiných lokalitách republiky ovlivněno transformací. Současnost se však vyznačuje vznikem ekofarek spojených s marketingem místních zemědělských specialit. Zejména z důvodu snah v péči o krajinu je tendence zapojit zemědělské i nezemědělské podniky do realizace Programu obnovy vesnice. Dominantními místními zaměstnavateli v obci je několik podnikatelských provozů, pletárna a přádelna, zahradnictví, filiálka OSEVA UNI a.s. a zámecký areál. Mezi ostatními jsou hlavně truhláři a jiní řemeslníci. Značná část obyvatel dojíždí za prací do Mladé Boleslavi, Jičína, Libáně či do Prahy.

Tabulka č. 2: Druhy pozemků

druhy pozemků v ha	
celková výměra	1 767
orná půda	975
zahrady	21
ovocné sady	7
travní porosty	91
zemědělská půda	1 094
lesní půda	496
vodní plochy	63
zastavěné plochy	33
ostatní plochy	82

Tabulka č. 3: Hospodářská činnost v obci

hospodářská činnost	
celkem	110
zemědělství, lesnictví, rybolov	9
průmysl	19
stavebnictví	1
doprava a spoje	6
ostatní obchodní služby	7
obchod prodej (spotřební zboží a pohostinství)	34
veřejná správa, obrana	1
školství a zdravotnictví	1
ostatní veřejné, sociální služby	17

Zdroj: ČSÚ

Zdroj: ČSÚ

Občanská vybavenost

Součástí veřejné infrastruktury jsou plochy občanské vybavenosti pro vzdělávání, zdravotnictví, sociální péči, církevní zařízení a administrativní zařízení pro správu obce. Konkrétně jde o sídlo obecního úřadu, areál školy se sokolovnou a poštu, v Osenicích pak kostel s farou a dvě veřejné knihovny. Neexistuje zde žádné kino, divadlo ani středisko pro volný čas dětí a mládeže. Bylo zprovozněno jedno hřiště s tělocvičnou a lezeckou stěnou. V obci není žádné koupaliště, bazén, nebo dokonce kryté stadiony. Je zde zřízena mateřská školka a první stupeň ZŠ, žáci vyšších ročníků musí dojíždět do Mladé Boleslavi, Kopidlno

nebo Jičina. Chybí zde jakýkoliv ústav sociální péče, domov důchodců, úřad práce, domy s pečovatelskou službou. Dvakrát týdně je zajištěna ordinace pro dětského i obvodního lékaře. V každé části obce (Dětenice, Osenice, Brodek) je zprovozněn obchod a restaurace. Vzhledem ke stabilizované populační situaci a dostatečnému zastoupení stávajících ploch a zařízení nebude funkce výhledově dále posilována.

V oblasti technické infrastruktury je problémem především absence splaškové kanalizace s ČOV, v menší míře i chybějící plynofikace. Nicméně obec od roku 2000 realizuje projekty související se zkvalitňováním života obyvatel obce související s rozšířením, údržbou sítí obecního vodovodu a výstavbou čistírny odpadních vod.

Životní prostředí

Hodnota koeficientu ekologické stability 0,629 (převzato z územního plánu) značí středně intenzivně využívaná území, v nichž jsou technické objekty v relativním souladu s dochovanými přírodními strukturami. V rámci koncepce a provozu odstraňování odpadů obec zajišťuje a propaguje cestu třídění a minimalizace odpadů. Na lokální úrovni zajišťuje i ekologickou výchovu především místních dětí.

Stav životního prostředí je negativně ovlivňován dopravní polohou obce. I navzdory absenci komunikace I. třídy a útlumu obslužné funkce železnice lze obec celkově hodnotit jako středně exponovanou, a to zejména kvůli turistické atraktivitě obce i širšího rámce Českého ráje a blízkosti několika významnějších cílů nákladní kamionové dopravy způsobující hluk a vibrace.

Celkově lze Dětenice charakterizovat jako sídlo s dominující obytnou funkcí a relativně významným zastoupením občanské vybavenosti, která bude doplněna pouze dílčím způsobem. Perspektivy rozvoje Dětenic jsou do značné míry spojeny s jejich výhodnou geografickou polohou v blízkosti regionálních center. S plošně rozsáhlým rozvojem ekonomických aktivit se ale nepočítá, neboť místní obyvatelé budou i v budoucnu vázáni především na zaměstnání v dopravně velmi dobře dostupných vyšších centrech osídlení - Mladá Boleslav, Jičín. Negativní projevy suburbanizace se zde ve větší míře dosud nevyskytují a do budoucna zastupitelstvo přikládá význam především posílení rekreačně agro-turistického potenciálu obce, čemuž je přizpůsobeno i navržené funkční využití zámeckého areálu, statku Nový Dvůr a bývalého hospodářského areálu s cennou sýpkou v Osenicích.

4.5.2 Lokalizační předpoklady cestovního ruchu

❖ Kulturně-historické

Kromě kulturních památek registrovaných v Ústředním seznamu kulturních památek České republiky je územním plánem navrhována ochrana dochované urbanistické struktury obce s nutností respektovat sídelní svébytnost, tradiční urbanizační osy a historická jádra všech tří částí obce. Již podstatněji nezahušťovat nově včleňovanou zástavbou a nenarušit je necitlivými přestavbami stávajících objektů.

Kulturní památky

V Ústředním seznamu kulturních památek ČR jsou zapsány následující objekty:

kostel Narození Panny Marie - historizující kostel v centru Osenice. Díky spontánní sbírce místních občanů byly v r. 2003 zrekonstruovány a znovuvysvěceny unikátní varhany,
oltář Svatého Salvátora - reliéf sv. Salvátora Chrudimského s procesním oltářkem pocházející z roku 1713, údajně z Brokofovy dílny,
vrchnostenská sýpka – značně zchátralá barokní stavba z doby kolem roku 1720 je součástí někdejšího hospodářského areálu,
kaple sv. Jana Nepomuckého - stojí na návsi v Dětenicích, opravena byla v rámci Programu obnovy venkova v roce 2003,
zámek - pozdně barokní stavba s francouzským a anglickým parkem s **barokní sochou sv. Barbory** od Matyáše Brauna. V parku roste několik vzácných až 400 let starých dřevin.

Památky místního významu

Kromě výše uvedených kulturních památek se v řešeném území nacházejí i další hodnotné objekty, které nejsou zapsány v seznamu kulturních památek ČR, ale tvoří nedílnou součást zdejšího hmotného kulturně-historického dědictví.

domy z 18. a 19. století – stavby lidové architektury,
památník Foerstrova rodu - první sobotu v červnu se zde scházejí pěvecké sbory,
budova sokolovny z roku 1919,
pozdně barokní fara z roku 1796 u kostela v Osenicích,
budova bývalých lázní (později hájovny) na úpatí lesního komplexu Viničky,
výklenková kaplička s vyobrazením Panny Marie u bývalé kovárny,
boží muka, hasičská zbrojnice se zvoničkou v Brodku a **archeologické památky**.

❖ **Přírodní předpoklady**

Dětenice se nachází v jihovýchodní části Českého ráje. Jedná se o řepařskou oblast s kvalitní zemědělskou půdou. Okolní oblast má charakter pahorkatiny. Bezprostřední okolí je tvořeno prstencem lesů a pahorků s mnoha rybníky, kraj bez průmyslu a větších silnic.

Ptačí oblast Rožďalovické rybníky - na celkové ploše 6616,37 ha. Je tvořena volnou soustavou rybníků ležících v lesnaté oblasti na rozhraní Jičínska a Nymburska. Většina rybníků je ohraničena rákosovitými porosty, na které navazují luční porosty. Oblast je významná především pro druhy ptáků hnízdících v rákosinách. Za tahu se v lokalitě vyskytuje 3 až 4 tisíce exemplářů vodních ptáků. **Pilský rybník** – součást soustavy Rožďalovických rybníků. Cenná ornitologická lokalita, vyskytuje se zde významná květena a hnízdiště ptactva (Natura 2000).

Ostrá Hůrka – prvky systému ekologické stability, ochranná zóna biokoridoru nadregionálního významu.

Údolí potoka Bukovina – přírodní památka. Dominuje zde buk a habr na opukových svazích s teplomilnou květenou a zoologickou lokalitou.

Křížánky – přírodní památka. Zachovalé zbytky bučin a několik mokřadů s bohatým výskytem řady chráněných a ohrožených druhů rostlin.

Zámecká zahrada – roste zde řada exemplářů dřevin ve stáří až 400 let.

Obec v rámci potřeb a svých možností pečuje o okolní krajinu a životní prostředí obce. V rámci rekonstrukce školy byla zahájena úprava školní zahrady. Obecní úřad podporuje snahu pracovníků státní ochrany přírody o vybudování ptačího území „Rožďalovické rybníky“. Dětský oddíl Strom spolu se ZŠ a obecním úřadem provedl zmapování živočišných a rostlinných druhů v lese Viničky a zajistil umístění tabulí dětské naučné stezky v lesíku.

❖ **Kulturně-spoločenské předpoklady**

Místní tradice, svátky a obyčeje - v obci se dochovala tradice velikonočního klapání, koled, pálení čarodějnic, poutí a posvícení, karnevalů pro děti i dospělé. Nově byla zavedena tradice vynášení zimy a mikulášská veselice. Ve škole se více než 100 let uskutečňují jednou nebo dvakrát do roka školní akademie a výstavy dětských prací, obnovila se tradice předávání klíče od školy žáky vycházejícího ročníku dětem z MŠ.

Pravidlem se staly tancovačky, plesy i zábavy organizované obcí, místními spolky a zámeckým managementem. *Festival Foerstrovy Osenice* - kulturní akce Foerstrovy Osenice je přehlídkou pěveckých sborů středočeských a východočeských krajů. Účastní se ho nejen české, ale i zahraniční sbory, přednostně ze Slovinska. O renesanci hudebnosti v tomto kraji dnes usiluje i Unie českých pěveckých sborů. Byla vysazena Lípa přátelství mezi slovinským a českým lidem.

Spolková činnost - obecní život a spolková činnost jsou v Dětenicích bohaté. Z iniciativy různých spolků, jedinců i obce samotné se tu koná množství divadelních představení, hudebních koncertů přednášek ze zdravotnictví, hospodaření obce, přátelská posezení, návštěvy pivovarů s ochutnávkami aj.

Sdružení rodáků a přátel Dětenic, Osenic a Brodku - nově vzniklá organizační složka obce v roce 2002. Ústředním zájmem je posílení tradic obce, péče o vzhled obce, setkání občanů, festival Foerstrovy Osenice, dětské dny, karnevaly, vynášení zimy, apod. *STROM Dětenice* - sportovně turistický oddíl mládeže – vodní a pěší turistika, ekologická výchova, letní dětské tábory, vodácký výcvik, péče o naučnou stezku. *Sbor dobrovolných hasičů Brodek* - aktivní činnost, účast v soutěžích, pořádání Pohádkového dne na Brodku, tanečních zábav a plesů. Dalšími spolky jsou *Divadelní soubor Korálka, Senior klub při sdružení rodáků, TJ Sokol Dětenice, Horolezecký oddíl Dětenice, Český rybářský svaz, svazy včelařů, zahrádkářů, myslivců.*

4.5.3 Realizační předpoklady cestovního ruchu

Ubytování a stravování, materiálně-technická základna

Obec samotná nedisponuje žádným kulturním zařízením. Je však zasazena do krajiny Českého ráje a v bezprostředním sousedství se nalézají přírodní, kulturní i technické památky. Např. zámky Staré Hrady, Loučeň, hrad Kost, lovecký zámek Humprecht, zřícenina hradu Trosky, Jičín a jeho historické jádro, automobilka Mladá Boleslav aj.

Jedinečný potenciál a nesporné bohatství obce, které však není jejím majetkem, ale majetkem soukromého majitele, se skrývá v barokním dětenickém zámeckém resortu. Součástí komplexu je barokní zámek, středověká krčma se zámeckým pivovarem,

středověký hotel, hotel Rustikal a koňské stáje. Majitel původní prostory postupem času upravuje za účelem navrácení zámeckých tradic a agroturistiky.

V obci se nachází řada ubytovacích zařízení různých kategorií. Kromě již zmiňovaného dětenického komplexu je zde ubytovna a možnost ubytování v soukromí. Stravovacích zařízení je zde dostatek, avšak ve většině z nich se návštěvník setká s vyššími cenami. Provizorně upravený prostor před sokolovnou slouží pro účely stánkového prodeje, který však degraduje vzhled obce.

Dětenický zámek

V roce 1948 se zámek i s pivovarem stal majetkem státu. Areál byl využíván jako dívčí zahradnická škola a následně jako zvláštní internátní škola. Zámek v roce 1998 koupili manželé Ondráčkovi a po rozsáhlé a velice šetrné rekonstrukci byl zámek znovu zpřístupněn veřejnosti. Dnes je pozdně barokní zámek kulturní památkou, která nabízí salonky zařízené dobovým nábytkem, českými křišťálovými i mosaznými lustry, kachlovými kamny, vzácnými koberci a obrazy. Kromě sbírky loveckých trofejí se na zámku nachází ojedinělá sbírka zbraní Maltézských rytířů čítající cca 350 kusů převážně z třicetileté války, včetně unikátních lodních děl. V bezprostřední blízkosti je zámecký park. V průběhu celého týdne zpestřují zámecké prohlídky tematicky nebo pohádkově zaměřené příběhy. V zámeckých komnatách tak mohou např. malé děti prožít pohádku Šípková Růženka, vše doprovázené zpěvem a živou hudbou. Jindy jsou na zámku zase strašidelní čerti nebo piráti a jejich otrokyně.

Dětenický pivovar a pivovarnické muzeum

Je součástí dětenického středověkého komplexu. Pivo ze zámeckého pivovaru se těšilo velmi dobré pověsti, dodávalo se dokonce císaři Františku Josefu I. Pivovar měl zastoupení Prvního plzeňského akciového pivovaru v Plzni na výrobu piva Gambrinus. Dnes pivovar nabízí dobové interiéry sladovny, bednární, varny, laboratoře, chmelnice, interiéry historických ležáckých sklepů, spilky a ledárny. Vyrábí se zde unikátní pivo, a to podle prastarého receptu, původním postupem a z tradičních surovin.

Středověká krčma

Stravovací zařízení vybavené v dobovém stylu středověku s možností objednat si středověké speciality připravené na otevřeném ohni. Jí se zde rukama, během posezení vystupují tanečnice na stolech, šermíři, žebráci, fakír, kejklíř. Personál obsluhuje v dobových kostýmech používající drsnou staročeskou mluvu.

„Vítej, cizinče, v naší krčmě, chystáme se pohostit tě chutnou krmí a napojit všelikými nápoji. Pivo, víno, medovina či voda čistá svlaží tvé vyprahlé hrdlo v našem hlučném šenku. Protože jsi zavítal do středověku, nediv se, že ti veselá šenkýřka směle tyká a šenkýř hlasitě povykuje. Jejich chování je trochu drsné, ale jsou to zgruntu dobří lidé. Postarají se, abys poseděl na měkkém s plným břichem a pak odcházel chudší o pár zlatáků. Až tě osloví sedláku či selko, rytíři, loupežníku nebo holoto bídná, není to proto, že by tě chtěli urážet, ale středověk není současnost.“ [42]

Středověký hotel

Unikátní středověký hotel v Dětenicích byl otevřen v prosinci 2009. Rozšiřuje úspěšný koncept středověké krčmy a skrze své unikátní interiéry nabízí návštěvníkům novou dimenzi zážitkové turistiky. Hotel získal *** a je v ČR jediným hotelem, který je zařazen do řetězce unikátních hotelů světa “Unusual & Unique Hotels of the World“. Projekt je spolufinancován Evropskou unií z Evropského fondu pro regionální rozvoj. Ani rozsáhlá rekonstrukce a změna využití objektu nenarušila památkovou a architektonickou hodnotu budovy sloužící dříve jako skladiště píce.

Hotel kromě noclehu v neobyčejném středověkém interiéru nabízí i speciální balíčky. Jde o měšťanské, královské nebo císařské romantické víkendy pro dva. Součástí balíčků jsou honosné pokrmy, návštěvy zámku, pivovaru, pugéty květin či láhev sektu.

kapacita: 80 lůžek (105 s přistýlkou)

cena: je vzhledem k sezónnosti flexibilní, průměrná cena je 1500 lůžko/noc, cena romantických víkendů se pohybuje od 3200 do 5 900 Kč

Hotel Rustikal

Hotel je vhodný pro pořádání různých firemních akcí, vícedenních školení nebo banketů. Součástí hotelu je restaurace-pizzerie. I hotel Rustikal nabízí speciální víkendové balíčky venkovský a sedlácký, které opět nabízí jedinečné zážitky z resortu Dětenice.

kapacita: 45 lůžek (65 s přistýlkou)

cena: průměrně 1600 Kč/lůžko noc (vč. snídaně), víkendové balíčky 1 500 – 3 500 Kč.

Ubytovna Osenice

Nabízí dvou-, tří- a čtyřlůžkové pokoje se společenskou místností a společnou kuchyňkou.

Kapacita: 24 lůžek

cena: 280 – 400 Kč/lůžko noc

Ubytování v soukromí

Místní obyvatelé poskytují turistům ubytovací služby. Jedná se o živnostníky, kteří pronajímají části svých domů ke krátkodobým i dlouhodobým pobytům. Většinou jde o jednotlivé pokoje se sociálním zařízením. Cena se pohybuje od 250 – 500 Kč/lůžko noc.

Venkovská turistika - chov koní a zámecké stáje

V současné době se v zámecké stáji nachází 45 koní (v budoucnu se počítá se 150 koňmi) hlavně holštýnského plemene, světových krevních linií. Momentálně stáje čítají 55 prostorných boxů, porodní boxy a volné ustájení. K dispozici jsou pastviny o rozloze cca 100 ha, 2 pískové jízdárny a krytá hala. V blízké době bude dokončena velká prostorná jezdecká hala s tribunami a zázemím pro pořádání závodů, aukcí apod. Samozřejmostí je i kolotoč, trenažér a solárium pro koně. V jezdeckém areálu se nacházejí dvě klubovny se sociálním zařízením. V budoucnu se plánuje výstavba golfového hřiště s hotelem a beauty centrem.

Doprava

Území obce neprotíná žádná dálnice, rychlostní komunikace ani silnice první třídy. Základní kostra silniční sítě se skládá ze silnic II. třídy, které dopravně napojují oblast na větší sídelní útvary – Mladá Boleslav, Jičín, Nový Bydžov. 20 km západním směrem je možnost napojit se na mladoboleslavskou rychlostní silnici R10. Kapacita parkovacích a odstavných stání v obcích je dostatečná především v prostoru u stravovacích zařízení. Hromadnou přepravu osob zabezpečuje převážně Transcentrum Mladá Boleslav a BusLine Jičín. Jako důležitý dopravně-obslužný i krajino tvorný prvek slouží i regionální trasa

železnice. Dopravní spojení je však značně omezené na nejfrekventovanější časové intervaly. Zvláštností oblasti je činnost obce, kdy občanům poskytuje v případě potřeby obecní traktor.

Cestní síť doplňují dvě značené cykloturistické trasy, mezinárodního významu (Zittau SRN - Hrádek n. Nisou - Liberec - Sychrov - Turnov - Vyskeř - Mladějov - Prachovské skály - Jičín - Dětenice - Nymburk – Praha) a školní naučná stezka „Viničky“. Zlepšují tak propojení zastavby s přírodním prostředím. Záměrem obce je prostupnost krajiny za respektování prvků ekologické stability citlivě rozšiřovat. Nicméně trasy vedou převážně po komunikacích III. třídy a do budoucna se nepočítá s realizací na samostatném tělese.

Infocentra

V obci bohužel není žádné zařízení, které by bylo součástí sítě infocenter. Nejbližší jsou v Sobotce, Dolním Bousově, Jičíně a Mladé Boleslavi.

5 Analýzy dopadů cestovního ruchu

5.1 Dolánky u Turnova

5.1.1 Tradice a zvyky z pohledu návštěvníků

Dlaskův statek navštívilo za rok 2009 celkem 12 062 návštěvníků. Jde jak o individuální formy cestovního ruchu, tak i o skupinové formy, neboť velká část návštěvníků jsou exkurzionisté a školní výlety z okolních měst. Především v době adventu se na statek ubírají mateřské a základní školy. Věrnými a vděčnými návštěvníky jsou rodiny s dětmi, které statek navštěvují opakovaně. Ze zahraničních turistů převládají především Němci a Holanďané, ať už v rámci své individuální rekreace nebo organizovaných zájezdů. V každém případě jde o krátkodobé formy cestovního ruchu. Protože je návštěvnost a celkové dění na statku ve velké míře závislé na počasí, řadí se zdejší cestovní ruch do sezónních forem závislých na letních měsících. V zimních měsících je návštěvnost nízká a nahodilá. V létě na statek míří organizované zájezdy cestovních kanceláří i individuálních turistů jdoucích po některé za stezek Českého ráje, cyklistů, nebo vodáků. Jak zachycuje graf č. 3, jako nejčastější důvod návštěvy statku uváděli respondenti poznání místní kultury a tradic (51,7 %), dále následovala exkurze (34,5 %) a zábava (13,8 %). Protože je v Dolánkách jádrem motivace a účasti na cestovním ruchu návštěva kulturně historické památky, jedná se o kulturně-poznávací druh cestovního ruchu.

Graf č. 3: Důvod návštěvy Dlaskova statku

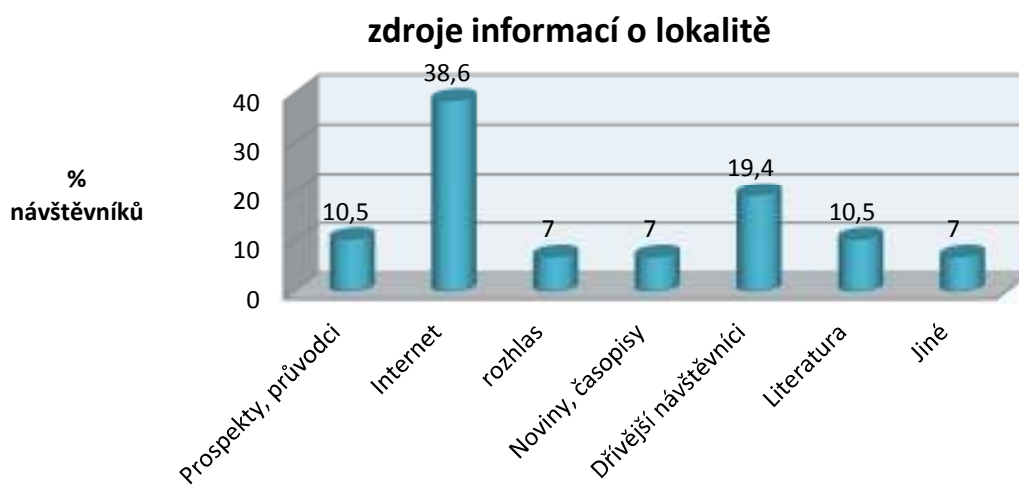

Zdroj: vlastní šetření

Nikdo z dotázaných se zde nezdržel déle než den, což je podmíněno nedostatečným zázemím Dolánek v oblasti ubytování a stravování. Dolánky se tak stávají jakýmsi „tranzitním místem“, které zpestřuje návštěvníkům některou z etap jejich výletu.

Hlavním zdrojem informací o současnosti a historii statku je pro návštěvníky internet (38,6 %). Na webových stránkách turnovského muzea lze snadno a rychle získat plnohodnotné informace o aktuálním dění na statku, pořádaných expozicích, chystaných výstavách, historii, nebo je možné si statek virtuálně prohlédnout. Nepřehlédnutelný význam mají i vazby na dřívější návštěvníky a jejich doporučení, jejich vliv se do sledovaného ukazatele promítá téměř dvaceti procenty. Následuje literatura, turisticí průvodci a prospekty (po 10,5 %) a rozhlas, noviny a jiné (po 7%). Z literárních zdrojů čerpají především lidé zajímající se hlouběji o život a dění v Pojizeří. Prospekty jsou zdrojem relevantních a velice lákavě a prakticky zpracovaných dat. Dále je možné zaslechnout upoutávky na Českém rozhlasu, kde vystupuje ředitelka turnovského muzea, nebo se setkat s články v některých regionálních novinách či časopisech.

Graf č. 4: Zdroje informací o Dlaskově statku

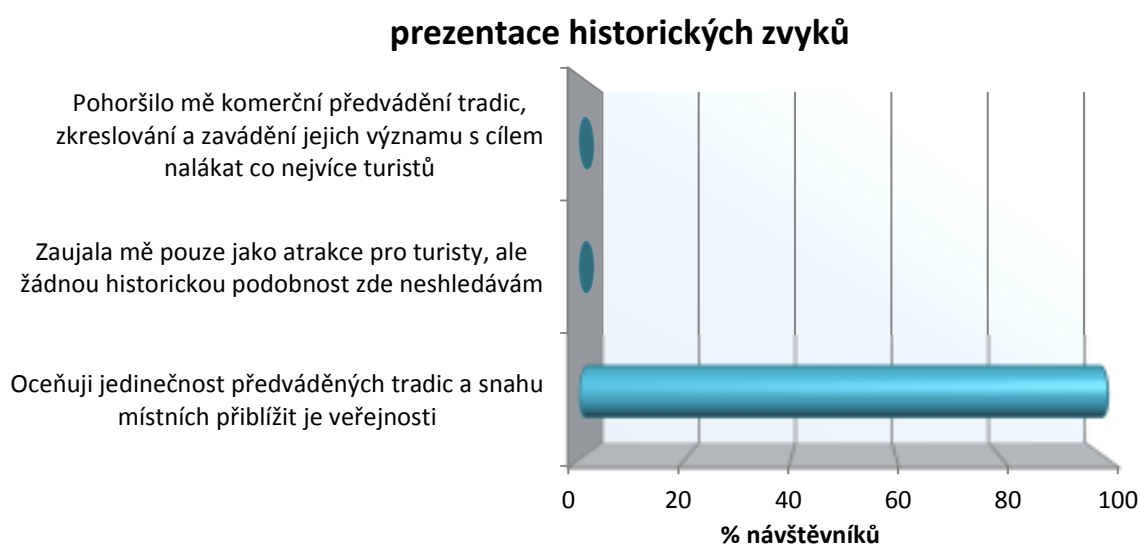

Zdroj: vlastní šetření

Jak znázorňuje níže uvedený graf č. 5, na klíčovou otázku hodnotící prezentaci historických zvyků, místních tradic a obyčejů odpověděli všichni respondenti zcela jednomyslně, a sice že oceňují jedinečnost předváděných tradic a snahu všech zaangażovaných jedinců přiblížit je lidem.

Kvalitní příprava, zodpovědný přístup, důsledné nastudování veškerých dostupných historických materiálů vede k následnému vytváření věrohodných expozic, jež v člověku probouzí okamžitou důvěru. Nenásilným způsobem tak dochází k předvádění autentických prvků místní regionální kultury, což vede k jasnému cíli – obohatit povědomí lidí a přiblížit jim živobytí našich předků z konce osmnáctého století. Statek svými expozicemi znázorňuje tehdejší způsob žití, zapojuje návštěvníky do tehdejší doby pouhým pasivním nasloucháním průvodcovského výkladu, ale v rámci různých masopustních, svatojánských, adventních oslav a společensko-kulturních akcí v návštěvnicích každé věkové kategorie dokáže probouzet touhu poznávat tyto obyčeje, interaktivně návštěvníky zapojovat do rukodělných prací nebo uměleckých výrob. Tím neomylně přispívá k postupnému ožívování a následnému dlouhodobému udržování místních tradic. Z dílčích výsledků výzkumu vyplývá, že *zde není patrný proces komercializace či inscenizace*.

Graf č. 5: Hodnocení prezentace historických zvyků

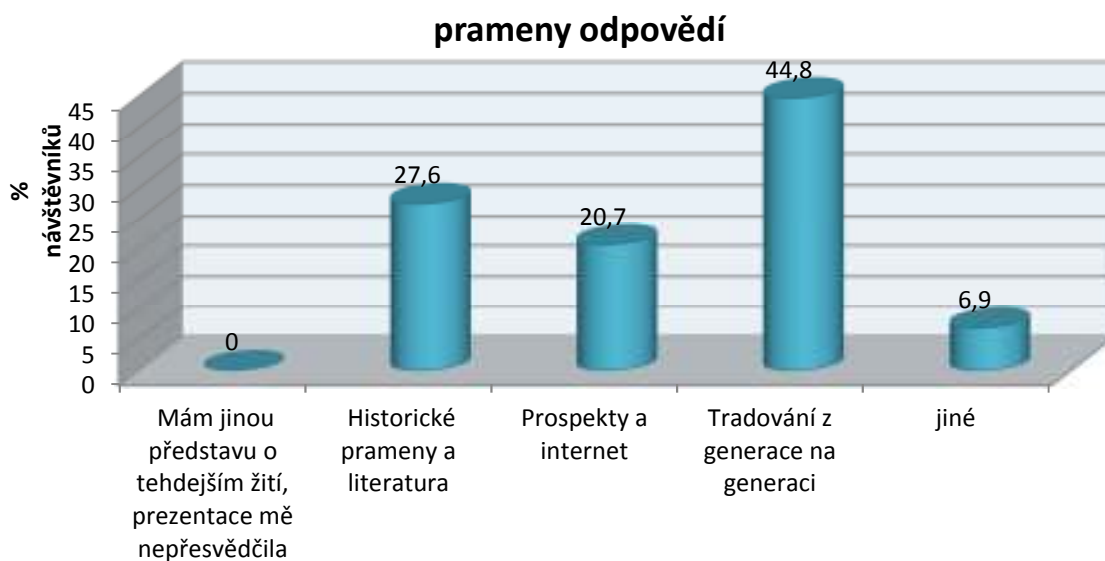
Zdroj: vlastní šetření

Graf č. 6 zachycuje prameny odpovědí respondentů, na základě kterých došli k předchozímu závěru o prezentaci zvyků. Téměř polovina (44,8 %) jich usuzuje na základě tradování z generace na generaci. Nutno dodat, že v této části byl značný podíl dotázaných z věkové kategorie do 25 let. Z toho vyplývá jistá shoda mezi prezentovanými tradicemi, ústním tradováním, popřípadě i tradicemi a obyčeji provozovanými v rámci individuálních skupin (např. rodiny, páry). Tento soulad znamená pro tradice a zvyky

pozitivní fakt ukotvenosti ve společnosti znamenající jejich dlouhodobý předpoklad udržitelnosti.

Literaturu a historické prameny zmínilo 27,6 % respondentů. Literární zdroje opět připadají v úvahu především u starších lidí projevujících komplexnější zájem o historické dění v regionu. Následuje internet a prospekty (20,7 %), kterými statek disponuje v dostatečném množství, a pak jiné zdroje, např. výklady učitelů ve školách apod.

Graf č. 6: Prameny odpovědí návštěvníků

Zdroj: vlastní šetření

Celkově návštěvníci hodnotili návštěvu jako příjemný zážitek, během kterého se mohli na chvíli ocitnout v tehdejší době. Z 93 % si návštěvníci k místu vytvořili osobní vztah a jsou přesvědčení, že se sem budou v budoucnu vracet – i v rámci výzkumu bylo množství dotázaných na Dlaskově statku již poněkolkáté. Sympatie a kladné ohlasy lze vyčíst i z návštěvní knihy přímo na statku.

5.1.2 Tradice a zvyky z pohledu místních obyvatel

Místní obyvatelé uvádějí dopady cestovního ruchu na lokalitu, jakožto důsledky způsobené přílivem turistů, především nárůst dopravy v hlavní sezóně a s tím spojený růst hluku nebo nárůst vandalismu. Ten se však týká „výmaleb“ železniční zastávky, jejichž

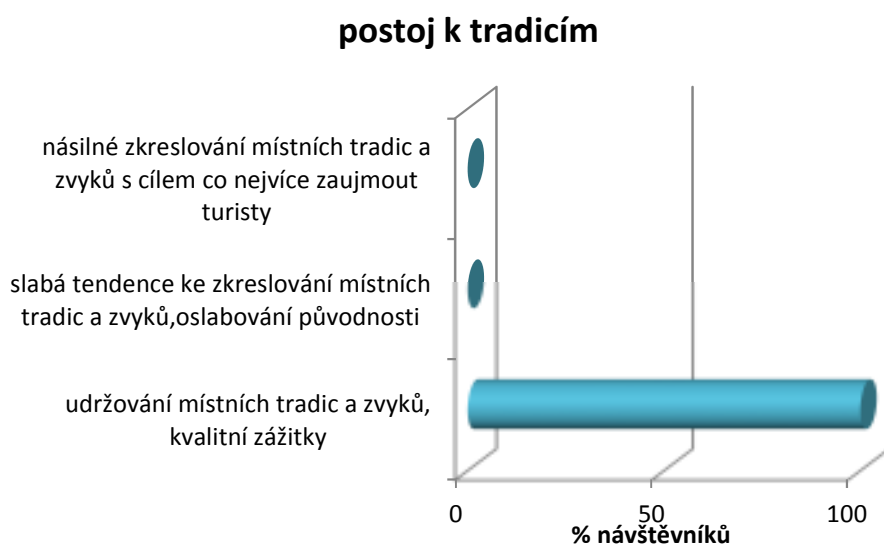
autorem může být kdokoliv z cestujících a ne právě návštěvník Dlaskova statku. Přímá závislost mezi vandalismem a návštěvností statku není jednoznačně prokázána.

Všichni dotazovaní se staví k cestovnímu ruchu optimisticky a berou na vědomí pozitivní i negativní doprovodné dopady plynoucí ze zvýšeného zájmu turistů. Nikdo z nich by však již více návštěvníků do lokality žádným způsobem nelákal.

Opět se všichni bez výjimky shodli na jednoznačném udržování místních tradic a zvyků a na tom, že nabízejí návštěvníkům kvalitní zážitky. Shodu zachycuje graf č. 7. Ani ze strany místních obyvatel tedy nedochází ke zpochybnění autentičnosti a důvěryhodnosti expozice na statku. Je zde ale třeba brát v úvahu skutečnost, že mnozí z místních obyvatel nejsou původní a teprve díky dění na statku a jeho návštěvám jsou s místní kulturou sbližováni a ztotožňováni. Statek se tedy i v případě místních obyvatel stává plnohodnotným prostředníkem a formou instituce kulturního učení. Pomáhá umocňovat místní sounáležitost, neboť napomáhá k obohacování, rozvoji jedince a jeho identifikaci se zbývající místní skupinou.

Kulturní cítění místních se projevuje i skrze opravy jejich stavení. Krom ohledů na regulační nařízení ze strany CHKO či stavebního úřadu se sami majitelé snaží dbát na zachování historické hodnoty stavení. **Ani z pohledu místních nedochází k procesu komerzionalizace či inscenizace.**

Graf č. 7: Postoje místních obyvatel k tradicím

Zdroj: vlastní šetření

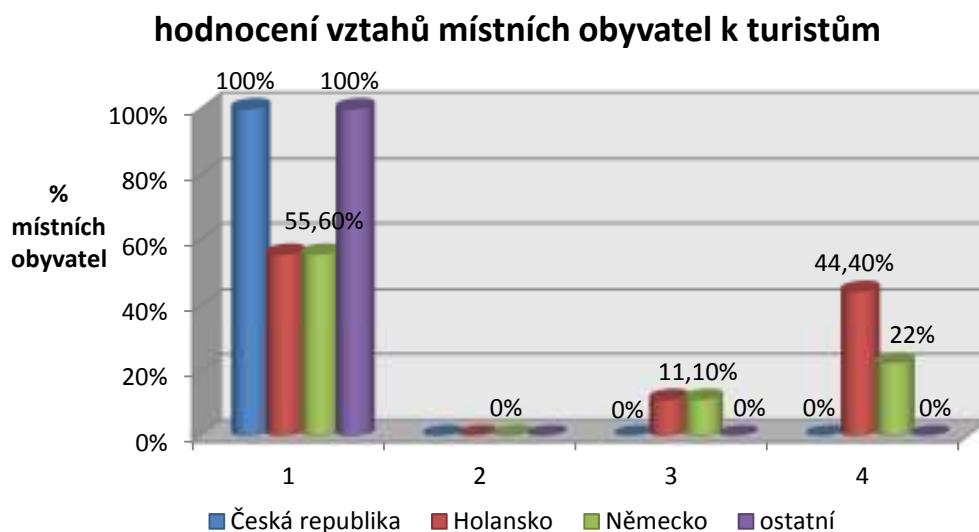
Součástí výzkumu byl kvíz osmi pojmů testující znalosti místních obyvatel z oblasti tradic a zvyků. Absolutní většina se s pojmy velmi dobře vypořádala. Respondentům dělaly problémy jen pojmy Perchta a podyma, se kterými se ani na statku spíše nesetkají.

Pokud by hrozilo zkreslování místních tradic a zvyků a místní by sledovali neopodstatněné a neodpovídající obohacování místních obyčejů prvky jiných kultur nebo zcela novými náměty, nijak by se nepokoušeli o odvrácení těchto hrozeb nebo o jinou regulaci místních aktivit např. skrze zastupitele nebo jinými způsoby osvěty, neboť jsou v těchto otázkách zdrženliví a zpochybňují svoji kompetentnost.

Místní ve vztahu k návštěvníkům zachovávají racionální přístup. Chápání statku jako významného turistického cíle s regionálním významem umožňuje akceptovat hlavně v letních měsících zvýšený zájem o destinaci. Místní jsou ochotni návštěvníkům poskytnout běžné informace druhu: kudy vede cesta nebo doporučení návštěvy nějaké z památek. V případě nutnosti by jim poskytli první pomoc. V žádném případě by jim však neposkytli přístřeší, odkázali by je na možnosti ubytování v nedalekém Turnově nebo Bukovině. Chladný přístup a malá sounáležitost místních s turisty pramení ze vzájemné neznámosti. Mezi nahodilými turisty a místními není příležitost ke vzniku pevnějších vazeb. Známosti vznikají pouze v rámci oslav s tradičně přijíždějícími návštěvníky.

Jak zachycuje dále uvedený graf č. 8: Hodnocení vztahu místních obyvatel k turistům, byly nejlépe hodnoceny vztahy ke skupinám turistů z České republiky a ostatních zemí (Slovensko, Polsko), obě byly hodnoceny jednomyslně známkou 1. Výrazný propad pak zaznamenaly skupiny turistů z Německa a Holandska, které byly společně z 11,10 % hodnoceny známkou 3. Poslední sloupec se známkou 4 zachycuje značnou averzi vůči holandským turistům (pro 44,4 % rezidentů) a menší averzi vůči turistům z Německa. Postoj rezidentů se mění v závislosti na příležitostech kontaktu s návštěvníky. Proto se objevuje lehký stupeň averze vůči německým a větší stupeň iritace hlavně vůči holandským turistům. Příčinou jsou poněkud hlučnější projevy výletníků přijíždějících do Dolánek po Jizeře na raftech. Svým výraznějším a hlasitějším jednáním jsou pak trnem oku lidem žijících v obydlích podél cesty, která spojuje Jizeru s parkovištěm a statkem.

Graf č. 8: Hodnocení vztahů místních obyvatel k turistům (Ipřínos, 4vysoký stupeň iritace)

Zdroj: vlastní šetření

5.1.3 Výpočty indexů udržitelného rozvoje

Defertova turistická funkce

Protože Dolánky spadají do katastrálního území Bukovina u Turnova a turisté využívají možnosti ubytování na tamní chatě a ubytovně a protože v samotných Dolánkách tato možnost není, byla pro výpočet použita oblast širšího území destinace, pro kterou jsou dostupná relevantní a odpovídající data.

$$T(f) = 25 \times 100/127$$

$$T(f) = 19,7$$

Hodnota turistické funkce je 19,7, to znamená, že na 100 stálých obyvatel připadá necelých 20 lůžek. Hodnota leží v intervalu 10-40. **Jedná se o obec s významnou, avšak ne s převažující funkcí cestovního ruchu.** Obecně tomuto intervalu odpovídají historické, náboženské a poutní komplexy a destinace. Pro dokreslení představy budeme hypoteticky pro funkci uvažovat pouze užší území Dolánek. Díky skutečnosti, že jde o destinaci s dosti podprůměrnou lůžkovou kapacitou, dosahuje nejnižší hodnoty turistické funkce, její hodnota = 0. Tím by se řadily do intervalu $T(f) < 4$, v destinaci se nenachází žádná turistická aktivita, což ale není správným odrazem skutečnosti. Ukazatel je značně zjednodušen, protože nijak nezohledňuje jednodenní výletníky, kteří jsou pro destinaci klíčoví.

Dolánky jsou sice vyhledávaným turistickým cílem, nicméně vzhledem ke slabé turistické infrastruktuře a materiálně-technické základně není život destinace nějak zranitelný, *nedochází zde k turistifikaci*.

Hustota výskytu turistů

$$(12\ 062 \times 1) / 2,79 / 365 = 11,8$$

Protože naprostá většina návštěvníků místem jenom projíždí, byl za průměrnou délku pobytu zvolen jeden den. Výsledná míra hustoty výskytu turistů na den nenabývá vysokých hodnot. Hustota výskytu turistů neklade na destinaci veliké nároky. Nicméně hodnota nezohledňuje sezónní výkyvy a počty turistů rozměňuje do jednotlivých dnů celého roku. Dá se předpokládat, že během hlavní sezóny hustota výskytu turistů neúměrně roste, což má dále dopady na život celé destinace v podobě zvýšené intenzity dopravy a hluku.

Intenzita cestovního ruchu

$$460/127 \times 100 = 362,2$$

Omezená nabídka ubytování eliminuje možnost v lokalitě přespát a zůstat zde déle než den, a proto nenabývá ukazatel vysokých hodnot. Intenzita cestovního ruchu z tohoto pohledu není výrazná.

Koncentrační koeficient

Do součtu tří zdrojových zemí jsou zahrnuty hodnoty návštěvníků z Nizozemí, Německa a Polska. Nizozemí 783 návštěvníků/rok, Německo 575 návštěvníků/rok, Polsko 282 návštěvníků/rok.

$$12062/1640 = 7,35$$

Hodnota koeficientu vyjadřuje poměrně nízkou závislost destinace na zahraničních zdrojových zemích. Rozhodující vliv na návštěvnost mají tuzemští turisté, což je do značné míry závislé na metodách a zaměření propagace statku, které jsou směřovány hlavně k potenciálním turistům z České republiky. Význam Dlaskova statku sahá pouze za hranice regionu, ale ne státu, proto nepřitahuje ve velké míře pozornost zahraničních turistů.

Nezaměstnanost

Statek vytváří 3 pracovní místa, nikoliv pro místní obyvatele, ale pro obyvatele Semil a Turnova. Veškeré souhrnné statistické záznamy o vývoji nezaměstnanosti v Dolánkách neexistují, proto není možné tuto problematiku hlouběji zkoumat.

5.2 Dětenice

5.2.1 Tradice a zvyky z pohledu návštěvníků

Dětenice se během posledního desetiletí staly jednou z nejnavštěvovanějších lokalit Českého ráje. Uvádí se, že jsou po ZOO ve Dvoře Králové nad Labem druhým nejnavštěvovanějším místem Královéhradeckého kraje. Jenom dětenický zámek v navštíví každoročně kolem 150 tisíc turistů. Údaj však nezahrnuje počty návštěvníků středověké krčmy a pivovaru. V obci se koná i festival Foerstrovy Osenice, který se však svým počtem účastníků nemůže středověkému komplexu rovnat. I ze samotného výzkumu vyplynulo, že festival není návštěvníkům vůbec známý. Jejich cílem jsou přehlídky, události nebo slavnosti spojené výhradně s dětenickým komplexem.

Manažeři resortu přistupují k aktivitám celého objektu velice plánovitě a strategicky, čímž přispívají k tlumení vlivů sezónnosti a stimulaci celoročního přílivu turistů. Po celý rok navštěvují zámecký komplex především rodiny s dětmi, pro které jsou připraveny různé pohádkové programy, jednotlivci v rámci svých individuálních výletů i celé skupiny organizovaných zájezdů. Kromě tuzemských turistů Dětenice lákají množství cizinců především z Ruska, Německa, Holandska, Polska i Turecka, převážně v rámci organizovaných zájezdů. Neoficiální data mří až k 250 tisícům turistů ročně. V prostorách zámku se konají svatby, rauty a bankety.

U návštěvníků převládají dva klíčové motivy, které je vedou do Dětenic. Z 36,4 % je sem láká poznávání místní kultury a tradic a 63 % respondentů zde vyhledává zábavu. Jádrem motivace je kulturně-historická památka a relaxace, jde tedy o kulturně-poznávací a rekreační formy cestovního ruchu kladoucí důraz na odpočinek a obnovu duševních sil člověka. Protože se jedná o jednodenní výlety, víkendové pobyty nebo pobyty do třech dnů, i v případě Dětenic jde o formy krátkodobého cestovního ruchu.

Zdrojem informací o Dětenicích jsou pro návštěvníky internet a příbuzní (oboje po 27,8 %), pak následují dřívější návštěvníci (22,2 %) a pak teprve turističtí průvodci a silniční poutače (shodně 11,1 %). Obecní dětenické stránky dostupné na internetu jsou poměrně obsáhlé, leč ne příliš aktualizované. Nezávislá samostatná prezentace dětenického komplexu je působivá, kvalitně zpracovaná a zcela výmluvná. Příbuzní, dřívější návštěvníci a jejich doporučení jsou společně nejsilnějším prostředníkem reklamy. Dětenice jsou nemálo zmiňovány a popisovány v mnohých turistických průvodcích a prospektech nejen Českého ráje. O existenci Dětenic dávají návštěvníkovi vědět i silniční a dálniční poutače.

Graf č. 9: Zdroje informací o lokalitě Dětenice

Zdroj: vlastní šetření

Kultura a dostatek kulturních památek jsou hybnou silou cestovního ruchu i v Dětenicích. Ústředním objektem je dětenický komplex v čele se středověkou krčmou. Unikátní středověký program přináší účastníkům cestovního ruchu ojedinělé zážitky. Hodnocení prezentace středověkého života v krčmě ze strany návštěvníků zachycuje níže uvedený graf č. 10.

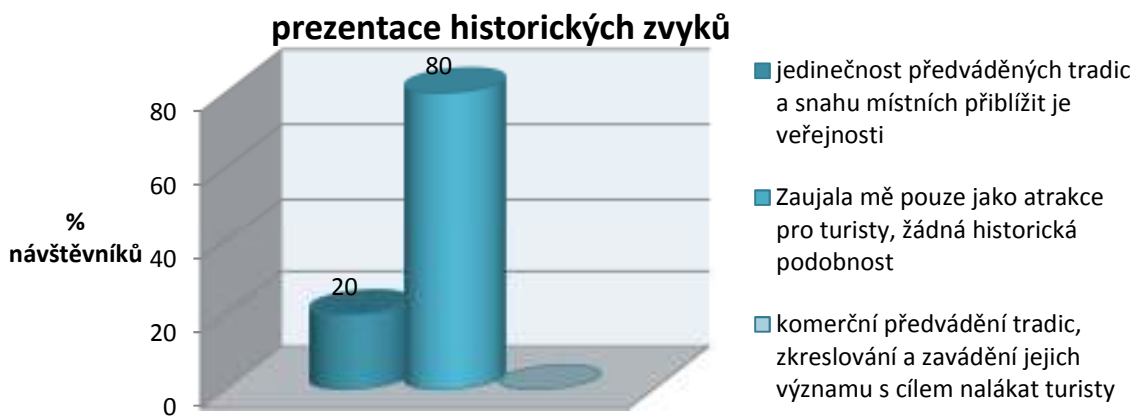
Přes $\frac{3}{4}$ dotázaných zaujala prezentace pouze jako atrakce pro turisty a žádnou historickou podobnost zde neshledávají (80 %). Zbývající část ocenila jedinečnost předváděných tradic a snahu přiblížit je veřejnosti (20 %). Žádný z dotázaných neoznačil případ, že by se jednalo o komercializaci tradic a jejich přílišné zkreslování. Nicméně zásadní je klasifikace dění v krčmě jakožto atrakce pro turisty. Fakta a poznatky, které návštěvníky v tomto postoji utvrzovaly, byly všeho druhu. Společným jmenovatelem bylo nedotažení atmosféry středověku do konce v souvislosti s možností objednat si hranolky, použití příboru k dobové krmi či používání moderní technologie při kasírování

zákazníků. Dobově nepůsobí ani velkolepé silvestrovské oslavy s ohňostrojem, megalomanské společenské akce a středověké diskotéky pořádané především v rámci organizovaných zájezdů pro zahraniční turisty.

Ve snaze zaujmout turisty, motivovat každou potenciální skupinu k návštěvě, vytvořit jim produkt na míru, se programy se středověkým podtextem stávají předmětem obchodu. Přestože resort nabízí hostům příjemné zážitky, relaxaci, chutnou kuchyni a neobvyklou zábavu, potlačuje do pozadí ostatní kulturní složky. Vlivem snah propojit tvorbu příjemných zážitků turistům a souvztažného vytváření a ekonomizace užítku tvůrců myšlenky je zde patrný *proces komercializace*.

Rozpory lze shledat i v hodnocení vystupování a komunikace některých aktérů středověké obsluhy k hostům, která se oprostí od klasické číšnické práce a v duchu středověkého způsobu stolování inscenuje návštěvu. V rámci speciálních programů baví zákazníky tanečnice na stolech, polykači ohně, fakíři, žebráci a návštěvníci jsou nezdávka kdy vtahováni do hry. Určitá klientela přistupuje k celé hře pozitivně, vyžaduje více pozornosti, poznámek i drzosti. Jiná si středověkou familiérnost vysvětluje po svém. Jednání obsluhy označuje jako obhroublou, nepřiměřenou a hraničící s vulgaritou. Tato skupina již dále nespolupracuje a odchází znechucena a zklamána. Pomyslná hranice je velmi tenká a lze ji jen těžko odhadnout. Krčma tím však ztrácí na své prestiži nejen u minulých, stávajících, ale i potenciálních zákazníků. Přítomnost výše uvedených jevů směřuje k vytváření divadla s cílem zavděčit se a zapůsobit na turisty, tj. *inscenizovat místní zvyky a obyčeje*.

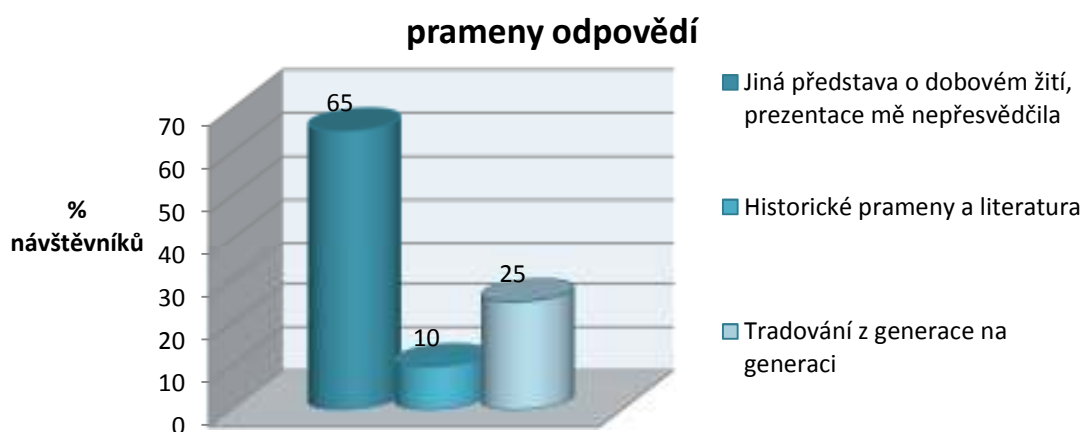
Graf č. 10: Hodnocení prezentace historických zvyků návštěvníky

Zdroj: vlastní šetření

Úsudky a hodnocení respondenti vyvozují ze svých představ a znalostí středověku, které nabyli během života z rozličných zdrojů. Prezentace zcela nepřesvědčila značnou část z nich, protože mají jinou představu o dobovém žití (65 %). S historickými prameny a literaturou srovnává prezentaci zvyků nejmenší část (10 %) a zbývající část hodnotí na základě tradování z generace na generaci (25 %).

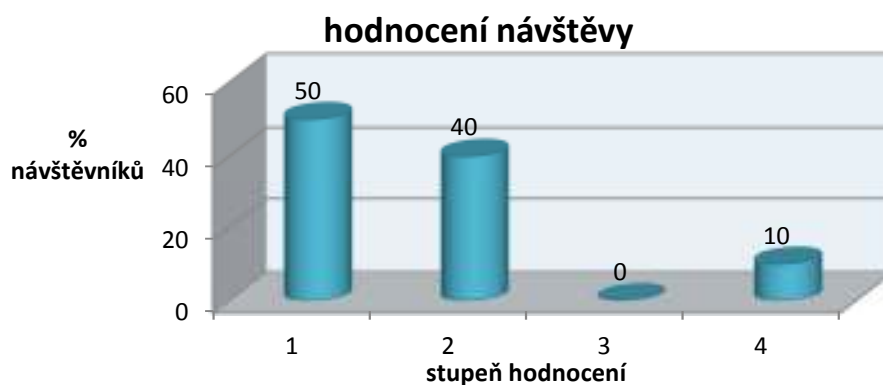
Graf č. 11: Prameny odpovědí pro hodnocení prezentace tradic a zvyků

Zdroj: vlastní šetření

Celkově byli návštěvníci spokojeni a odcházeli s příjemnými zážitky, především s uspokojenou zvědavostí a pocitem, že okusili něco nového a alespoň trochu se přiblížili středověku. V každém případě oceňují snahu, schopnosti a podnikatelský záměr majitele a dětenického managementu. Na druhou stranu negativně hodnotili vyšší finanční náklady za veškeré služby.

Graf č. 12: Celkové hodnocení návštěvy (1 nejlepší, 4 nejhorší)

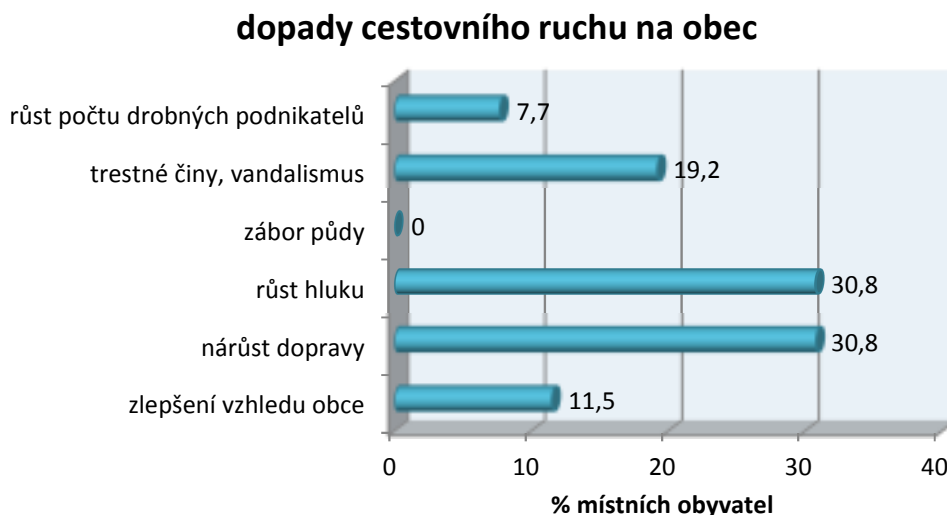
Zdroj: vlastní šetření

5.2.2 Tradice a zvyky z pohledu místních obyvatel

Obyvatelé Dětenic vnímají dopady cestovního ruchu na obec následovně: v největší míře růst dopravy (30,8 %) doprovázený růstem hluku (30,8 %), následuje výskyt trestných činů a vandalismu (19,2 %), teprve pak pociťují kladné dopady cestovního ruchu v podobě zlepšení vzhledu obce (11,5 %) a růst počtu drobných podnikatelů, především trhovců a stánkařů všeho druhu v letní sezóně (7,7 %). Zábor půdy nesleduje nikdo.

Jelikož je středověký komplex v provozu celoročně a společenské akce většího rozsahu pořádá v průběhu zimních měsíců, je nárůst dopravy a hluku pociťován bez rozdílu na sezónnosti a ročním období. Při pořádání koncertů, přehlídek, slavností a jiných větších akcí vyvstávají v obci potíže s nedostatečnou parkovací kapacitou, které narušují vcelku jinak poklidný chod obce. Nehledě na to, že pořádání rozměrných společenských událostí s nadkapacitní účastí je nespornou příležitostí pro vandalismus s krádežemi aut. I přesto by 20 % místních obyvatel uvítalo turistů v obci více, protože vnímá především kladné dopady spojené hlavně se zlepšením vzhledu obce. Zbývajících 80 % rezidentů jednoduše akceptuje pozitivní i negativní doprovodné dopady plynoucí ze zvýšeného zájmu turistů.

Graf č. 13: Sledované dopady cestovního ruchu na obec Dětenice

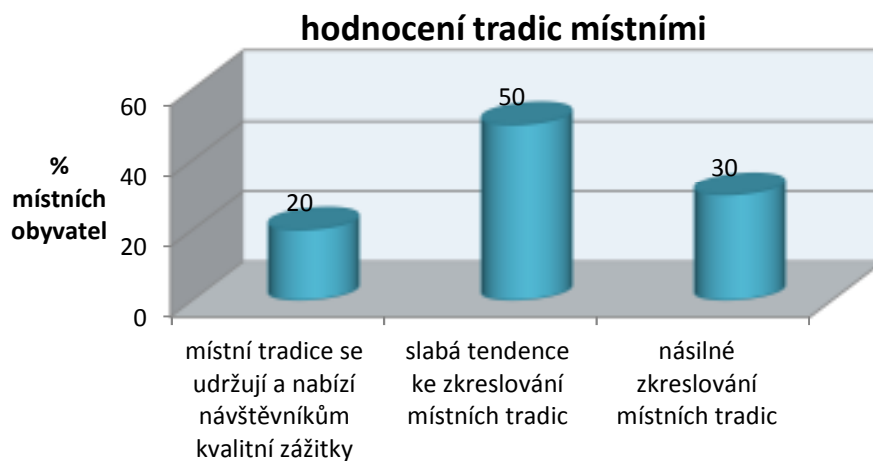

Zdroj: vlastní šetření

Hodnocení činností a podnikatelských aktivit provozovaných v rámci středověkého komplexu ze strany rezidentů je z převažující části nepříznivé. Společnost přestává uznávat prezentaci v krčmě jakožto adekvátní způsob přiblížení tradic a zvyků návštěvníkům.

Celých 50 % z dotázaných sleduje slabé zkreslování místních tradic, 30 % dokonce jejich násilné zkreslování. Pouhých 20 % je názoru, že se místní tradice udržují a poskytují návštěvníkům kvalitní zážitky. Krčma svým interiérem odkazuje na středověk a obsluha oblečená do dobových oděvů se snaží vytvořit svým jednáním a vystupováním atmosféru dávných dob. A právě hrubé chování šenkýřů, fakírů, šermířů je často označované jako přehrávané, neurvalé, vulgární, až šokující, čímž ztrácí na své důvěryhodnosti. Tradice i zde sehrávají důležitou roli. Nicméně tlaky vytvářené cestovním ruchem a snahou vytvářet pro turisty působivé „divadlo“ vedou k podpoře a nekontrolovanému rozvoji kulturních aktivit. Důsledkem je komerčně motivované předvádění tradic a obyčejů, znehodnocování a snižování autentičnosti památkových hodnot. Středověký komplex vytváří svůj vnitřní divadelní svět pro turisty, čímž se vyčleňuje z reálného světa místní komunity, která už pro turisty není dost přitažlivá. Z pohledu místních obyvatel *je v zámeckém resortu patrný proces inscenizace.*

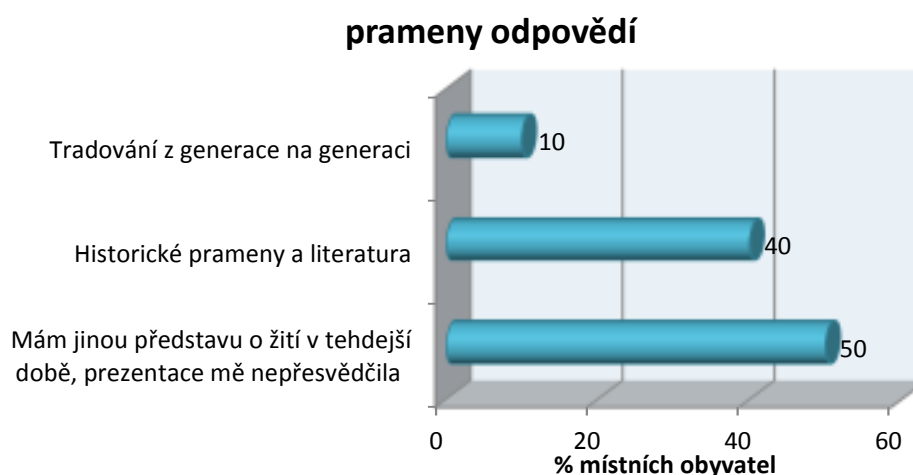
Graf č. 14: Hodnocení prezentovaných tradic místními obyvateli

Zdroj: vlastní šetření

Dotazování při utváření svých odpovědí vycházeli z vědomostí, které získali tradováním z generace na generaci (10 %), pak četbou historických pramenů a literatury (40 %) a následně z vlastních představ o životě v tehdejší době a přesvědčivosti prezentace (50 %). Hodnocení je v tomto případě obtížnější uskutečnit. Doba středověku je námi a našimi předchozími generacemi jen těžko upamatovatelná a mnozí si s obtížemi dovedou představit tehdejší život, pokud nemají středověký obraz vytvořen na základě literárních pramenů. Proto je třeba brát odpovědi zahrnující „tradování z generace na generaci“ s rezervou. Nicméně ačkoliv jim může středověký komplex a jeho program nabídnout příležitost nahlédnout do stylu středověkého života, nepůsobí na ně přesvědčivě a připisují mu jistý *stupeň komerce*.

Graf č. 15: Prameny odpovědí pro hodnocení prezentace tradic a zvyků

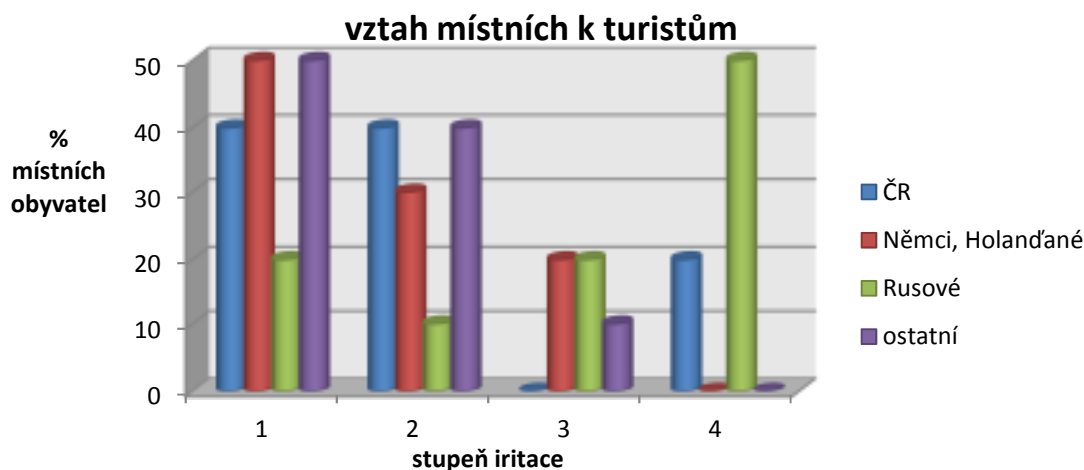
Zdroj: vlastní šetření

Dětenice a celá destinace láká k přechodnému pobytu abnormální množství tuzemských i zahraničních cizinců, čímž podmiňuje vznik vzájemných vztahů mezi účastníky cestovního ruchu a domácím obyvatelstvem. Níže uvedený graf č. 16 zachycuje vztahy mezi místními obyvateli a turisty z České republiky, SRN, Holandska, Ruska a ostatních zemí (Turci, Slováci, Poláci). Jednotlivé stupně zachycují postupný vývoj iritace k jednotlivým národům. Vůči skupinám Němců, Holanďanů, Čechů i skupině ostatních panuje ještě spíše stupeň euforie, návštěvníci jsou vítáni (sloupec číslo 1). Na to navazují výsledky následujícího stupně apatie (sloupec 2), kdy ještě dochází k přímému kontaktu návštěvníka s residentem, vztahy už jsou ale spíše formální a komerční. V třetím a čtvrtém

stupni roste iritace vůči ruským návštěvníkům. Naprostý odpor čili antagonismus vůči Rusům vyjádřilo celých 50 % dotázaných (4. sloupec).

I když více méně přetrvává stav počáteční euforie z rozvoje cestovního ruchu, mnozí z místních jsou již znechuceni a mají obavy z cestovního ruchu jako z průmyslu, kvůli kterému se v obci neustále rozšiřuje a zvyšuje infrastruktura namísto omezení růstu turistů. Návštěvníky a investory vítají především lidé mající co dočinění se středověkým komplexem. Především to jsou zástupci komplexu působící na poli místní správy, z jejichž strany neexistuje kontrolní mechanismus, který by rozvoj komplexu nějakým způsobem usměrňoval, ba naopak podporuje jeho komerční růst, což přispívá k již výše zmiňovanému *vzniku antagonismu* a ostatním již zmiňovaným sociálně-kulturním projevům (komercializace, inscenizace).

Graf č. 16: Hodnocení vztahů místních k turistům

Zdroj: vlastní šetření

Přestože respondenti uznali existenci komerčních vlivů, ani jeden se žádným způsobem nepokusil a nepokusí zasáhnout do zkruslovaných zvyků. Pasivnost může být připisována rezignovanosti a jakési smířenosti s životním cyklem obce. Místní obyvatelé středověký komplex cíleně nevyhledávají a soustředí své aktivity směrem ke společenským akcím pořádaných obcí a místními spolky. Cestovní ruch je zde příčinou dualizace společnosti. Skupina lidí kolem středověkého resortu silně profituje z cestovního ruchu, zatímco druhá žije svým reálným světem více méně nezávislém na cestovním ruchu.

I v Dětenicích byli místní podrobeni kvízu pojmů ověřující znalosti z oblasti krajových tradic a zvyků. Pouze starší generace byly schopné vysvětlit významy pojmů šlejšky a kucmoch. Ostatní pojmy typické pro oblast Pojizeří, potažmo Podkrkonoší a Českého ráje zde upadly v zapomnění. Tradování zde ztratilo svou funkci a není žádného nositele, jenž by pomohl pojmy oživit. V krčmě jsou běžné pojmy typu: holoto, selko, ochechule, napruděná voda, poutníče, výserník, močkárna, korbel, zlaťáky apod.

5.2.3 Výpočet indexů udržitelného rozvoje

Defertova turistická funkce

Turisté využívají k ubytování veškeré místní nabídky. Poptávka je z velké části ovlivněná motivací turistů. Mnozí z turistů chtějí zkusit středověk na vlastní kůži, a proto využívají nabídky místních středověkých víkendových balíčků. Mezi hosty jsou mimo tuzemské turisty především Slováci, Němci, Holanďané, ale ve velké míře i Australané, Izraelci, Turci a Rusové.

$$T(f) = (215 + 72) \times 100/694$$

$$T(f) = 41,4$$

Hodnota turistické funkce leží v intervalu 40-100, *jedná se o převážně turistickou obec, tj. místo s převážně rozvinutým cestovním ruchem*. Na sto místních obyvatel připadá zhruba 41 lůžek. Ukazatel je značně zjednodušen a nepřihlíží k jednodenním výletníkům, kteří jsou pro destinaci celoročně významní. Z hlediska výpočtu je hodnota na hranici intervalu, ale s přihlédnutím ke skutečnému životu v obci a značnému přílivu jednodenních turistů je zde patrný *stupeň turistifikace*.

Hustota výskytu turistů

$$(147\ 277 \times 1,3) / 17,67 / 365 = 29,7$$

Hodnota indexu je vlivem vysokého počtu návštěvníků na vyšší úrovni. Do jeho hodnoty se však promítá velká rozloha katastrálního území, které zahrnuje rozsáhlá pole a zemědělsky využívané plochy. Protože hlavním cílem dětenických návštěvníků jsou jednotlivé části zámeckého resortu situované v centru obce, dochází zde ještě k vyšší hustotě výskytu turistů. Jen malá část z celkového počtu návštěvníků využívá jiných

turistických atrakcí v území Dětenic, a proto nedochází k jejich možnému rovnoměrnému rozptýlení v rámci celého území.

Intenzita cestovního ruchu

$$12\ 000/694 \times 100 = 1\ 729,1$$

Intenzita cestovního ruchu v Dětenicích je znančně vysoká, i přestože zahrnuje pouze nocležníky a nezohledňuje zátěž jednodenních turistů. Vysoká intenzita cestovního ruchu z tohoto pohledu je do jisté míry způsobena motivací účastníků cestovního ruchu, kteří vyhledávají nocleh v místním dobově vybaveném středověkém hotelu.

Koncentrační koeficient

Do součtu zdrojových zemí byly zahrnuty hodnoty veškerých zahraničních návštěvníků, tj. z Německa, Slovenska, Polska, Turecka a Ruska, Holandska, Izraele i Austrálie.

$$147\ 277/45\ 000 = 3,27$$

Hodnota koeficientu vyjadřuje poměrně značnou závislost destinace na zahraničních zdrojových zemích. I když zde mají rozhodující vliv tuzemští turisté, závislost na příjezdech ze zahraničí je zřejmá. Velký zájem o návštěvnost Dětenic pramení z kvalitní a cílené propagace resortu a z úzké spolupráce s cestovními kancelářemi a agenturami.

Nezaměstnanost

Místní subjekty působící v cestovním ruchu (vztaženo k zámeckému resortu v Dětenicích) vytváří pro místní obyvatele nová pracovní místa. Otevření zámeckého resortu bylo v této venkovské, průmyslově nezatížené a převážně zemědělsky využívané oblasti pozitivním nástrojem pro oživení ekonomicky slabého regionu.

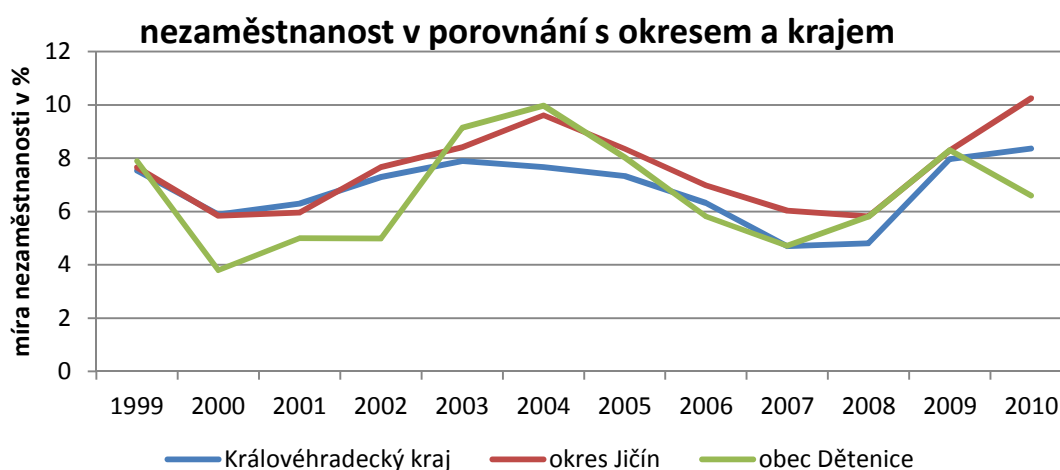
Dětenický resort (všechny jeho součásti - krčma, středověký hotel, hotel Rustikal, konírny, pivovar, zámek, účtárna, údržba a management) zaměstnává 65 stálých pracovních sil. Z celkového počtu ekonomicky aktivních obyvatel (361) zaměstnává 18 %. V průběhu turisticky vytižených období zaměstnává v rámci sezónních prací brigádníky a další pracovníky na zkrácené pracovní úvazky. Dává příležitost uchazečům všech věkových kategorií, nicméně mezi zaměstnanci jsou převážně mladí lidé, kteří nacházejí

uplatnění především jako obsluha v jednotlivých stravovacích zařízeních. Průměrná měsíční mzda zaměstnanců v resortu je 15 tisíc korun. Průměrné hrubé měsíční mzdy zaměstnanců v ubytování, stravování a pohostinství v Královéhradeckém kraji je 11 206 (rok 2008). Mezi zaměstnance resortu jsou však započítány i platy mzdových, účetních, údržby apod. Je však očištěna od vysokých platů vrcholového managementu.

Pro vytvoření představy o vývoji nezaměstnanosti jsou uvedeny následující grafy č. 17 a 18 porovnávající vývoj míry nezaměstnanosti vzhledem k širším regionálním územním celkům i vzhledem ke srovnatelným územním celkům.

Graf č. 17 znázorňuje vývoj míry nezaměstnanosti v obci Dětenice, v okrese Jičín a Královéhradeckém kraji. Obecní úroveň míry nezaměstnanosti se pohybuje víceméně pod úrovní celého okresu Jičín. Znatelný pokles v roce 1999 a 2000 byl bezesporu ovlivněn otevřením zámeckého komplexu a vznikem nových pracovních příležitostí. Větší nepříznivý výkyv pro všechny celky zachycuje období kolem roku 2004, kdy se ale měnila metodika pro výpočet míry nezaměstnanosti. Růst míry nezaměstnanosti od r. 2007 je způsoben recesí a následným propouštěním pracovníků z mladoboleslavských závodů Škoda auto, kam další značná část místních obyvatel dojíždí.

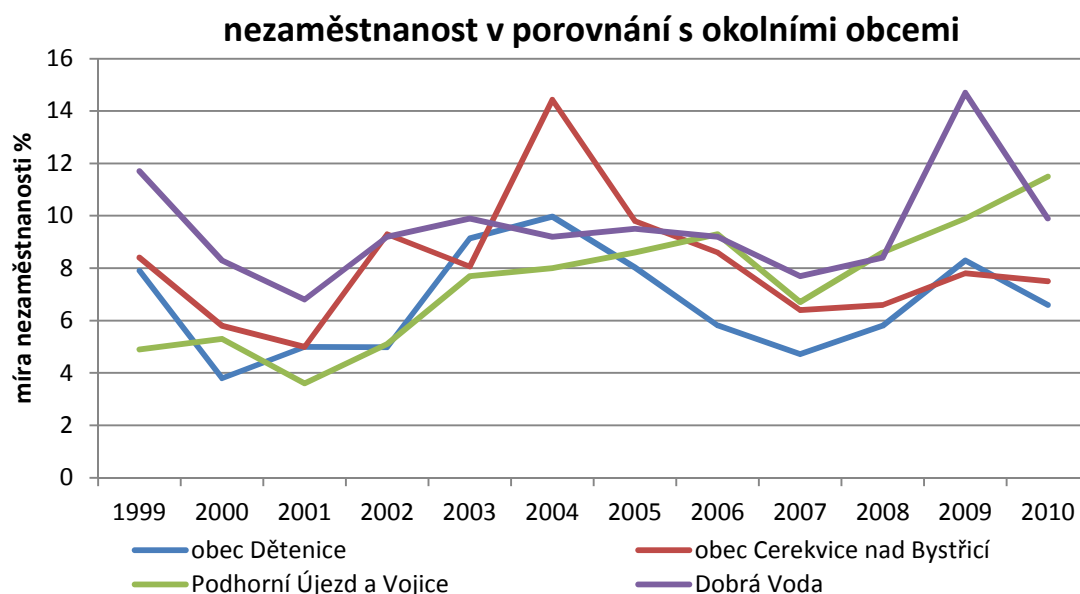
Graf č. 17: Vývoj míry nezaměstnanosti vzhledem k okresu a kraji, rok 1999-2010

Zdroj: MPSV, ČSÚ, vlastní zpracování

Graf č. 18 porovnává vývoj míry nezaměstnanosti se srovnatelnými obcemi v jičínském okrese. Jde o přibližně stejně velké obce, s podobným počtem obyvatelstva i počtem ekonomicky aktivních obyvatel a se srovnatelnou občanskou vybaveností. Průběh křivky míry nezaměstnanosti obce Dětenic je vzhledem k ostatním křivkám příznivější. Výrazný pokles v roce 2000 byl způsoben právě zprovozněním zámku a středověké krčmy. Hodnota míry nezaměstnanosti pro rok 2010 je 6,6 %, přičemž značná část obcí v okrese dosahuje hodnot až 12 - 18 %. Je zde patrný vliv zámeckého komplexu, který od svého otevření odčerpává z trhu práce pracovní síly a pozitivně ovlivňuje zaměstnanost v obci. S ohledem na plánované záměry nabídku služeb v resortu rozšiřovat (výstavba beauty centra, golfového hřiště a zvyšování kapacity stájí) se dá usuzovat vznik dalších pracovních míst a tím pozitivní vliv na vývoj míry nezaměstnanosti v obci, potažmo i v širším regionu.

Graf č. 18: Vývoj míry nezaměstnanosti v porovnání s okolními obcemi, rok 1999-2010

Zdroj: MPSV, ČSÚ, vlastní zpracování

5.3 Analýza poptávky a nabídky tradičních výrobků v destinacích

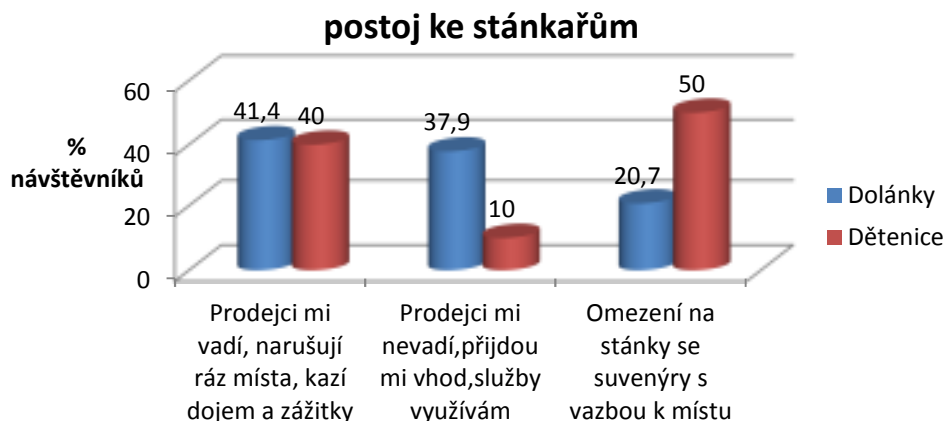
Během svých výletů a volnočasových aktivit se lidé zajímají nejen o přírodní prostředí a kulturně-historické památky, jejich zájem se v posledních letech soustředí i na tradiční lidovou tvorbu. Pořádání kulturně společenských akcí a oslav připomínající styl života a kulturu předků je jednou z mála příležitostí, kde se lze s lidovou tvorbou ještě setkat. Pro výrobce a prodejce lidových řemeslných výrobků jsou události nespornou příležitostí jak rozšiřovat povědomí veřejnosti o řemeslné výrobě, technologiích a materiálech spojených s lidovým řemeslem. Jde bezesporu ale i o způsob zviditelnění samotného výrobce a jeho produktů.

Silné konkurenční prostředí přitahuje do vyhledávaných turistických míst, na tradiční jarmarky, vánoční trhy, masopustní oslavy a jiné rozličné tradiční akce mnohé představitele tradiční lidové tvorby. Bohužel ne vždy jsou adekvátními prostředníky historie. Hrozí, že se do vyhledávaných destinací sjedou prodejci, stánkaři a „řádoby řemeslníci“ všeho druhu. Jejich cílem není optimální kombinace vlastního užitku s péčí o nehmotné složky kulturního dědictví, nýbrž potlačení kulturních složek s cílem co nejlépe se svými výrobky uspět v silně konkurenčním prostředí.

Z výzkumu vyplývá, že i samotným turistům přítomnost stánkařů, kteří nemají vztah ani žádnou vazbu k danému místu a pořádané akci, vadí, neboť narušují jejich celkový zážitek a dojem z návštěvy (Dolánky 41,4 %, Dětenice 40 %).

Z dílčích odpovědí vyplývá, že návštěvníkům Dolánek prodejci všeho druhu nevadí, naopak jejich služby využívají ve větším měřítku než návštěvníci Dětenic. (Dolánky 37,9 %, Dětenice 10 %). Dá se usuzovat, že ochota připustit stánkaře na tradiční akce pramení z lidské pohodlnosti pořídit vše na jednom místě. Především v Dětenicích by návštěvníci omezili stánkaře pouze na ty, jejichž nabízený produkt má vazbu k navštěvovanému místu (50 %). Hodnotí tak negativní vliv všudypřítomných stánkařů s oděvy, obuví a jiným textilem na vzhled obce.

Graf č. 19: Postoj turistů k místním stánkařům

Zdroj: vlastní šetření

Na dolánecké slavnosti jsou ze strany pořadatele (Muzea v Turnově) kulturních událostí žádosti o účast značně eliminovány a mají sem přístup pouze ověřeni regionální zástupci především z řad českorájských řemeslníků prezentující tradiční českou tvorbu. Jsou jimi např. pletači pomlázek ze Semil, zástupci výrobců regionálních potravin (mošty, sýry, medy, rakytníkové marmelády, medoviny), pletači na kolovrátku, sklářské výrobky, korálky, slaměné a dřevěné produkty např. z orobince nebo keramika. Mnozí z výrobců jsou nositeli značky *Regionální produkt Český ráj*, která je známkou skutečné kulturní přidané hodnoty produktů. Vzhledem ke snaze a jasnému cíli všech aktérů nenarušit kontinuitu kulturně-společenského života a zodpovědně přistupovat ke kolektivnímu dědictví zde není příležitost a dostatečný prostor k masivnímu prodeji, **není zde patrný proces komodifikace**.

Možnost a přístup ke stánkovému prodeji v Dětenicích je v porovnání s Dolánkami daleko snazší. Stánkaři nejsou vzhledem k jejich prodeji výrobků nějak upřednostňováni a především v letních měsících zde roste počet drobných podnikatelů zaměřujících se na prodej různorodých výrobků od pochutin, cukrovinek, sklářských výrobků a keramiky nejen z regionu, ale i ostatních oblastí České republiky. Nedá se jednoznačně hovořit o komodifikaci, nicméně přítomnost stánkařů nepřispívá vzhledu obce a celkovému kladnému dojmu turistů.

Jedinečným a ojedinělým jevem (produktem) cestovního ruchu je v Dětenicích středověk. Snaha úzkého okruhu aktérů, neoproštěného od komerčních zájmů, rozhoduje o „životě“ této myšlenky s cílem plnit své ekonomické zájmy. Tím se středověk stává

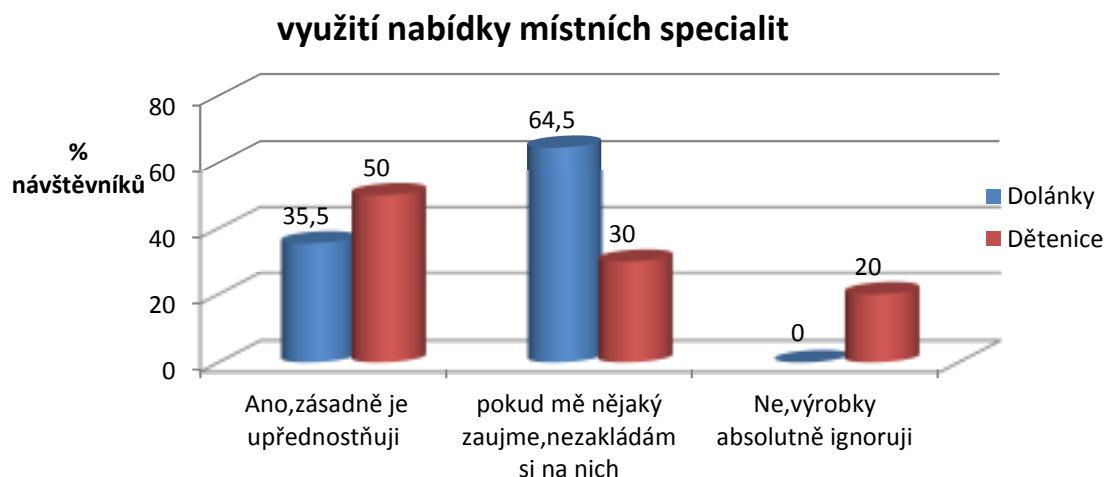
předmětem směny, který je nabízen masově nejen v tuzemsku, ale i v zahraničí. Počty návštěvníků neznají hranic a myšlenka postupně ztrácí svoji jedinečnost, tj. **dochází zde ke komodifikaci zdrojů cestovního ruchu.**

Zámecký management svými aktivitami, propagací a reklamou vytváří obraz produktu, který je populární, žádoucí, moderní a jaký ho chtějí potenciální zákazníci mít. Tím dochází ke vzbuzování zájmů o destinaci a projevuje se **tzv. efekt módnosti.**

Následující doplňující otázky se zaměřují na motivaci návštěvníků pořizovat si tradiční výrobky. Nedá se předpokládat vliv dělení návštěvníků Dětenic a Dolánek na jednotlivé výsledky. Tyto názory se týkají spíše obecného názoru a přístupu k problematice bez ohledu na to, zda se návštěvník vyskytuje v jednom nebo druhém regionu.

Místní speciality a původní výrobky jsou ve výběru návštěvníků zásadně upřednostňovány u návštěvníků Dolánek 35,5 %, u návštěvníků Dětenic 50 %. Výrobky si pořídí, ale vysloveně si na nich nezakládá 64,5 % návštěvníků v Dolánkách a 30 % návštěvníků v Dětenicích. Pouze 20 % dětenických návštěvníků tyto výrobky ignoruje.

Graf č. 20: Využití nabídky místních specialit

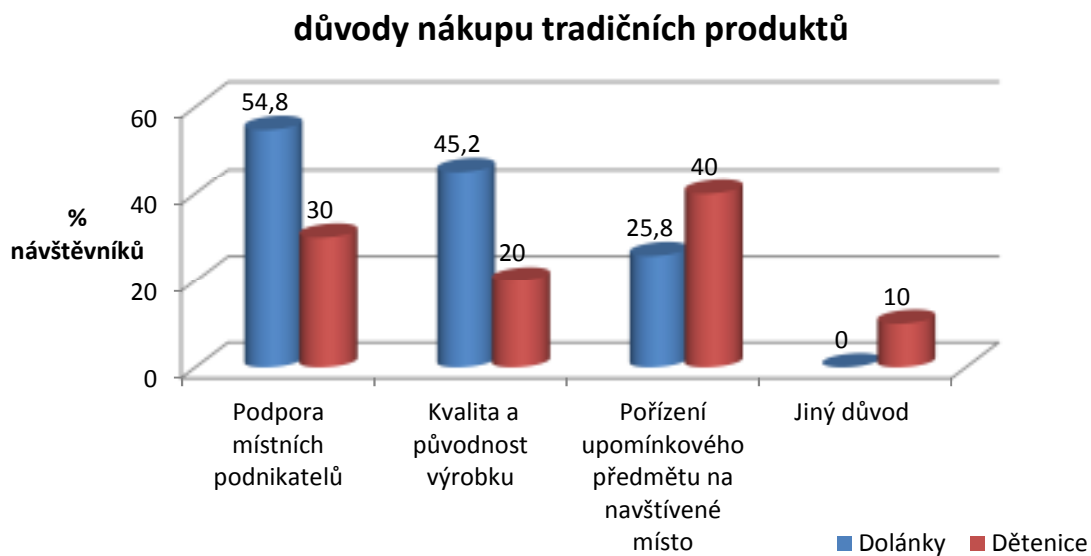

Zdroj: vlastní šetření

Při sledování důvodů, které návštěvníky vedou k využívání nabídky místních specialit, byly zjištěny tři zásadní skutečnosti. Prvním důvodem bylo podpořit místní podnikatele a jejich snahu přiblížit tradiční výrobky lidem (54, 8 % Dolánky, 30 % Dětenice), další skupina nakupuje tradiční produkty na základě přesvědčení o kvalitě a

původnosti výrobků (Dolánky 45,2 % a Dětenice 20 %), další důvod spočívá v pořízení upomínkového předmětu na navštívené místo (Dolánky 25,8 % a Dětenice 40 %), poslední skupina je ovlivněna jinými důvody, např. chutí zkusit pokrm, doporučení dřívějších návštěvníků (Dolánky 0%, Dětenice 10 %).

Graf č. 21: Důvody a motivy nákupu tradičních produktů

Zdroj: vlastní šetření

5.4 Klasifikační komparační analýza

Tabulka č. 4

pořadové číslo	název proměnné	Dolánky	Dětenice
A	PŘÍRODNÍ PROSTŘEDÍ		
a1	turistifikace	0	-1
a2	hustota výskytu turistů	-1	-2
a3	intenzita cestovního ruchu	0	0
a4	vznik agroturistiky	0	2
a5	záběr půdy	0	0
a6	růst dopravy	-1	-1
a7	vandalismus	0	-1
a8	růst hluku	-2	-1
a9	změna vzhledu obce	1	2
a10	míra zpřístupnění	1	-1
B	SOCIO-KULTURNÍ PROSTŘEDÍ		
b1	komercializace	0	-2
b2	inscenizace	0	-1
b3	akulturace	0	0
b4	komodifikace	0	-2
b5	iritace zahraniční turisté	-2	-2
b6	iritace tuzemští turisté	2	1
b7	podpora udržitelnosti	2	1
b8	efekt módnosti	0	-1
b10	účast místních na akcích	2	1
b11	pracovní příležitosti	1	2
b12	podpora podnikatelů	3	3
b13	rozvoj infrastruktury	0	1
celkový přínos obci		6	-2

Zdroj: vlastní šetření

a1 turistifikace

0b. nevyskytuje se, -1b. vyskytuje se

Kvalitativní vymezení intenzity turistické aktivity v Dolánkách nevykazuje negativní vlivy turismu na život destinace. Již dlouhodobě plní funkci obytnou i rekreační (druhé bydlení) a příliv jednodenních turistů směřujících na statek tyto funkce nijak nevytlačuje ani neposouvá. Intenzita turistické aktivity v Dětenicích kvantitativně zařazuje obec do kategorie destinací s rozvinutým cestovním ruchem. Ukazatel nezahrnuje jednodenní návštěvníky ani nezohledňuje zátěž ze strany druhého bydlení. Celoročně velký příliv turistů a preference uspokojování jejich potřeb způsobuje pozvolný posun od původní funkce sídla (zemědělské, obytné) k rekreační funkci.

a2 hustota výskytu turistů

0b. nevyskytuje se, -1b. hodnota indexu $x \leq 15$, -2b. hodnota indexu $15 < x \leq 30$

Hodnota ukazatele v Dolánkách spadá do nižšího intervalu. Nevýhodou je, že index kalkuluje s celkovou rozlohou sledovaného území, což může vést ke zkreslení. To je zřejmé v případě Dětenic, které spadají do ještě méně příznivěji hodnoceného intervalu, nicméně index pracuje s územím daleko větším a pro účely turismu nevyužívaným.

a3 intenzita cestovního ruchu

Ukazatel je opět ve velké míře závislý na počtu přenocujících, proto se v Dolánkách nemůže projevit výraznými hodnotami a ukazatel značně zkresluje. Oproti tomu intenzita v Dětenicích nabývá výrazně vyšších hodnot. Samotný nocleh ve středověkém hotelu, využití některého z víkendových balíčků a účast na zážitkové turistice bývá primárním cílem návštěvníků. Sama intenzita cestovního ruchu může být z určitého pohledu pojímána jako pozitivní, z jiného jako negativní. Dopady, které svou přítomností generuje, jsou rozebírány v průběhu celé analýzy. Na základě těchto rozporuplností bylo oběma destinacím přiděleno 0 bodů.

a4 venkovská turistika, agroturistika

0b. nevyskytuje se, 1b. vznik vlivem cestovního ruchu, 2b. předpokládá se rozvoj

Aktivity venkovské turistiky včetně její specifické formy agroturistiky jsou vázány na přírodní prostředí a krajinu. Provázanost šetrných forem cestovního ruchu s místním prostředím má příznivé dopady nejen na místní podnikatele, ale je jedním z klíčových prvků udržitelného rozvoje cestovního ruchu. Dolánky, ač situované v přirozeně přírodním, člověkem nepřetvářeném prostředí, nevyužívají potenciálu území a nenabízejí

žádnou možnost agroturistického vyžití, ani nebyly shledány předpoklady pro budoucí vznik a rozvoj agroturistiky. Oproti tomu Dětenice začaly naplno využívat potenciál „zelené turistiky“ a rozvíjet nabídku a možnosti v této oblasti. Kromě drobných farem se jedná hlavně o chov koní ve stájích Dětenického resortu s předpokladem dalšího rozvoje.

a5 zábor půdy

0b. nevyskytuje se

Není zaznamenán ani v jedné ze sledovaných lokalit.

a6 růst dopravy

0b. nevyskytuje se, -1b. růst pociťuje do 33% dotázaných, -2b. růst od 34-66 % dotázaných

Růst dopravy pociťují obyvatelé obou lokalit srovnatelně. I když na Dlaskův statek dojíždí hodně turistů vlakem, vlivem organizovaných zájezdů a zajištění autobusů až na parkoviště ke statku se objevují zvýšené nároky na přírodní prostředí, především v letní sezóně. Dolánky jsou však výhodně rozprostřené do svahu a k některým odlehlejšími domům se dopady plynoucí ze zvýšené letní návštěvnosti zcela vyhnou. V Dětenicích je doprava celoročním problémem. Nejvíce jsou pociťovány během pořádání speciálních oslav během roku, kdy dochází k nadměrné koncentraci lidí a tím i motorových dopravních prostředků na celém území obce.

a7 vandalismus

0b. nevyskytuje se, -1b. vyskytuje se

V Dolánkách se objevily stopy vandalismu na železniční zastávce. Je však těžko prokazatelné, zda se jedná o projevy turistů nebo školáků a mládeže jezdící tudy do turnovských škol. Proto nebyly tyto jevy do hodnocení zahrnuty. V Dětenicích je nesporná souvislost mezi krádežemi aut a zvýšeným zájmem o destinaci vlivem cestovního ruchu. Jedná se hlavně o krádeže drahých automobilů turistů z vyspělejších západních zemí.

a8 růst hluku

0b. nevyskytuje se, -1b. růst pociťuje do 33% dotázaných, -2b. růst od 34-66 % dotázaných

Růst hluku je úměrně pociťován v závislosti na růstu dopravy. V Dolánkách se jedná především o hlučnější návštěvníky sjíždějící Jizeru, vracející se po cestě mezi staveními k parkovišti a o organizované autobusové zájezdy. Hluk z tohoto provozu může obtěžovat především skupinu nejbližší bydlících obyvatel. Děteničtí si krom hluku z dopravy stěžovali i na zdroje hluku vzniklé hlasitou hudbou z krčmy nebo ze zámku nejen při speciálních společenských událostech.

a9 změna vzhledu obce

0b. nemění se, 1b. udržování vzhledu, drobné opravy, 2b. rozsáhlé rekonstrukce

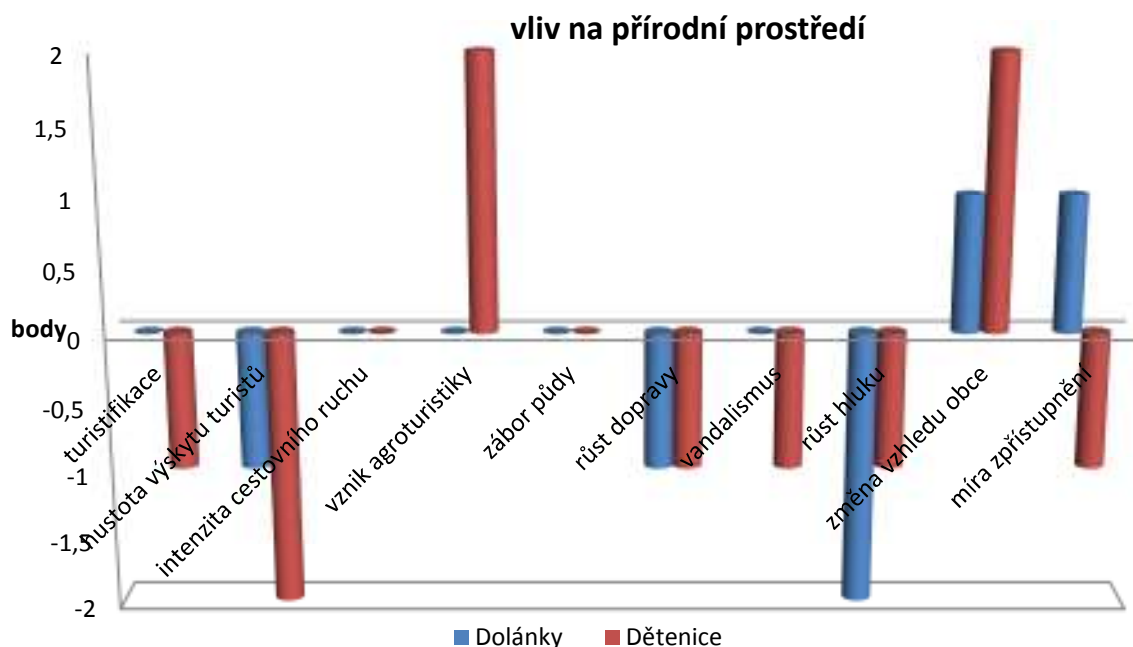
V Dolánkách jde hlavně o údržbu a opravy Dlaskova statku. Dětenicím odpovídají rozsáhlé rekonstrukce a opravy nejen jednotlivých nemovitostí, ale i celých komplexů. Ze zcela zanedbávaných budov se staly atraktivní stavby, některé dokonce zapsané na seznam kulturních památek.

a10 míra zpřístupnění

1b. přiměřené zpřístupnění, -1b. masovost

Míra zpřístupnění přímo souvisí s propagací a reklamou lokalit. Návštěvnost v Dolánkách není nikterak nadměrná. Naopak by vlivem prováděných opatření mohl být naplňován cíl přilákat více turistů hlavně v zimních měsících, aby došlo k eliminování vlivů sezónnosti. V Dětenicích návštěvnost odpovídá snahám ekonomizovat zdroje cestovního ruchu a získat z nich maximální užitek. Návštěvnost je celoročně vysoká. V krčmě je nutné pro odpolední hodiny předem rezervovat místo, i když je prezentováno, že je zde až 700 míst k sezení. Pomyslná kapacita únosnosti území je zde masovou návštěvností překračována.

Graf č. 22: Vlivy na přírodní prostředí

Zdroj: vlastní šetření

b1 komercializace

0b. nevyskytuje se, -1b. slabé příznaky, -2b. zřejmá komercializace

Na Dlaskově statku nebyly při hodnocení ani ze strany místních obyvatel ani návštěvníků prokázány žádné znaky procesu komercializace. Dětenice zařazují primární zdroje cestovního ruchu do nabídky produktu cestovního ruchu a dochází k potlačování ostatních kulturních hledisek, což pociťují jak rezidenti, tak i návštěvníci. Proto je zde zcela zřejmá komercializace zdrojů cestovního ruchu.

b2 inscenizace

0b. nevyskytuje se, -1b. slabé zkreslování, -2b. násilné zkreslování

Statek místní tradice a řemesla prezentuje s cílem udržovat hmotné i nehmotné formy kolektivního dědictví. Při rekonstrukci obyčejů přistupuje k jejich autentičnosti s mírou zodpovědnosti a odevzdanosti, která umožňuje udržovat pravdivost kulturních hodnot. V dětenickém resortu je míra autenticity událostí veřejností zpochybňována, neboť výše prokázaná komercializace vnáší do místní kultury falzifikované prvky za účelem předvádět obyčeje akčně a podle vžitých představ návštěvníků. Tím způsobuje proces oslabování původnosti místních tradičních kulturních prvků.

b3 akulturace

0b. nevyskytuje se, -1b. vyskytuje se

Nebyly shledány významné ukazatele, které by pro destinaci znamenaly akulturaci, tj. rezidenti nepřijímají prvky kultury návštěvníků, zatímco by prvky jejich vlastní kultury byly postupně vytěsňovány.

b4 komodifikace

0b. nevyskytuje se, -1b. vyskytuje se u vedlejších produktů, -2b. u hlavního produktu

Komodifikace nebyla na statku prokázána. V případě Dětenic byla komodifikace prokázána u hlavního zdroje cestovního ruchu. Sám středověk se stal prodejním artiklem, který je nabízen masově, a opět je jednou z příčin ztráty jeho jedinečnosti.

b5 iritace vůči zahraničním turistům

1b. apatie (2.st.), 2b. euforie (1.st.), -1b. znechucení (3.st.), -2b. antagonismus (4.st.)

V Dolánkách je zachytitelný 4. stupeň iritace vůči návštěvníkům z Holandska, v Dětenicích vůči návštěvníkům z Ruska.

b6 iritace vůči tuzemským turistům

1b. apatie (2.st.), 2b. euforie (1.st.), -1b. znechucení (3.st.), -2b. antagonismus (4.st.)

Vůči tuzemským turistům v obou destinacích převažují první dva stupně iritace - euforie nebo apatie. Skupiny českých turistů jsou tedy přijímány kladně.

b7 podpora udržitelnosti

0b. nevyskytuje se, 1b. existuje u hmotných památek, 2b. existuje u hm. i nehmot. dědictví

Dlaskův statek (aktivity Muzea v Turnově) přispívá k udržení hmotných památek (budovy, depozitář) i nehmotného dědictví (tradice, kultura, obyčej, zvyky). V Dětenicích je nesporný vliv na udržitelnost hmotných památek (komplexy budov, nemovitosti, depozitář). Bohužel není možné klasifikovat dopady a aktivity místních činitelů na poli nehmotného dědictví jako udržitelné.

b8 efekt módnosti

0b. nevyskytuje se, -1b. vyskytuje se

Dolánky se prezentují formou turistických průvodců, prezentacemi na internetu nebo tématickými výstupy ředitelky turnovského muzea na Českém rozhlase. Reklamní aktivity jsou spíše nenápadné a mají vliv na úzký region. Reklama Dětenického komplexu je ambiciózní, přesně zaměřená a přizpůsobovaná tomu, co je žádoucí, z důvodu vzbudit u návštěvníků zájem o destinaci, což bylo ohodnoceno jako efekt módnosti.

b9 účast místních na společenských akcích

0b. neúčast, 1b. nárazová máločetná účast, 2b. opakovaná účast

Rezidenti Dolánek se života na statku zúčastňují a vytváří si k němu osobní vazby. V Dětenicích je situace složitější. Místní většinou nemají potřebu zúčastňovat se pravidelně megalomanských předražených akcí a radši svou pozornost věnují společenským akcím pořádaným místními obecními spolky (hasičské plesy, dětské karnevaly, Foerstrovy Osenice..). Jde o nepříznivý jev ústící v dualizaci společnosti, která se dělí do odlišných socio-ekonomických tříd. Z intenzivního cestovního ruchu profitují především okruhy podnikatelů, zatímco skupina ostatních rezidentů nese externality plynoucí z cestovního ruchu, především zhoršení kvality životního prostředí vlivem dopravy.

b10 tvorba pracovních příležitostí

0b. nevytváří místa, 1b. vytváří 0 – 10 míst, 2b. vytváří více jak 10 míst

Obě destinace vytváří pracovní příležitosti. Dětenický komplex zaměstnává velkou část místního obyvatelstva všech věkových kategorií, což je jeho nesporný pozitivní přínos sledovanému regionu.

b11 podpora drobných podnikatelů

0b. nevyskytuje se, 1b. dopad na subjekty v cestovním ruchu, 2b. podpora ostatních podniků, 3b. podpora tradičních výrobců

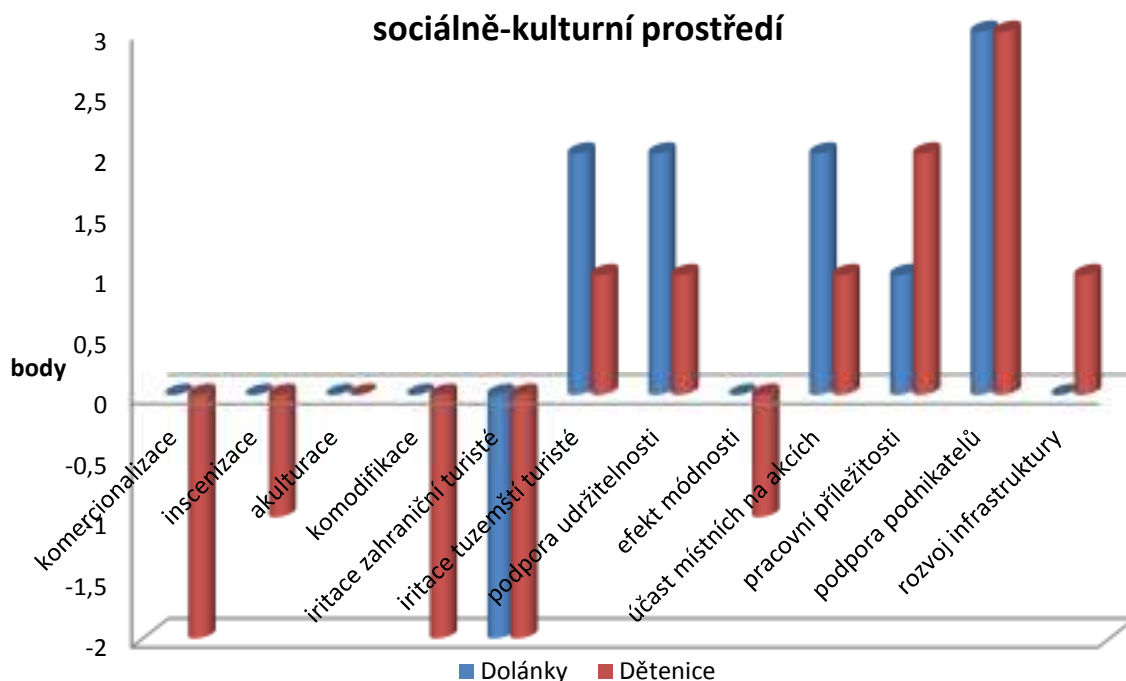
Vznik turismu podporuje v Dětenicích rozvoj místních podniků působících nejen v cestovním ruchu, ale i ostatních podnikatelů (stánkaři, smíšené zboží, dopravní podniky). Tradiční výroba je zde zastoupena vařením dětenického piva podle dávných receptur a postupů. Dopady turismu na podnikatele v místě Dlaskova statku nejsou tak významné, protože se krom letního stánku a samotného statku v lokalitě žádní podnikatelé nevyskytují. Statek ale působí na podniky regionálního významu a při pořádání slavností využívá činností hlavně tradičních výrobců.

b12 rozvoj infrastruktury

0b. nevyskytuje se, 1b. rozvoj infrastruktury

Existence Dlaskova statku nepřispívá zásadním způsobem k rozvoji infrastruktury. V Dětenicích je situace opačná. Vlivem cestovního ruchu dochází k rozrůstání materiálně-technické základny, především v oblasti ubytování, stravování a turistických stezek a cyklostezek.

Graf č. 23: Vlivy na socio-kulturní prostředí

Zdroj: vlastní šetření

Konečná bodová hodnota, která stanovuje vliv cestovního ruchu na destinaci, je pro Dolánky +6 a pro Dětenice -2. Dolánky kladné body získaly především při hodnocení socio-kulturního prostředí. Dětenice hodnocením jednotlivých sociálních vlivů o body naopak přišly a ty, které získaly v oblasti přírodního prostředí (např. agroturistika, podpora podnikatelů, změna vzhledu obce, vznik pracovních příležitosti), nevyvážily markantní ztrátu způsobenou ostatními ukazateli z prostředí socio-kulturního (komercializace, inscenizace, komodifikace apod.).

Hodnocení Dolánky

Přírodní prostředí Dolánek a jejich bezprostřední okolí nabízí turistům kvalitní zázemí pro odpočinkové aktivity. Krajinný ráz oblasti je velmi pestrý a rozmanitý. Ať už se jedná o biocentrum v Bukovině, maloplošné chráněné území Bučiny u Rakous nebo o evropsky významnou lokalitu soustavy NATURA 2000 Průlom Jizery u Rakous. Území je protkáno kvalitním systémem turisticky značených pěších i cyklistických stezek.

Kultura a tradice sehrávají pro Dolánky v cestovním ruchu klíčovou roli. Jsou však turistům předkládány kontrolované, a tudíž nedochází k degradaci památkových hodnot. Není zde žádný jev blížící se inscenizaci tradic, ztrátě autenticity daného historického artefaktu, efektu módnosti, nebo dokonce k akulturaci. Z výzkumu zahrnujícího jak postoje místních obyvatel, tak i návštěvníků se dá v rámci jejich konsensu hovořit o rozvíjení a udržování kulturního dědictví. V plné míře, avšak s citem a zodpovědně je nakládáno jak s hmotnými, tak i nehmotnými hodnotami, které jsou cestovním ruchem bez vážných dopadů využívány, a to i vzhledem k nerozvinuté materiálně-technické infrastruktuře a nedostatečnému zázemí pro turisty. Vlivem slabé materiálně-technické základny také nedochází k nadměrné hustotě výskytu turistů a jejich koncentraci, což by mohlo znamenat vytlačování původní funkce sídla, tj. turistifikaci.

Došlo-li by k jednostranné orientaci na cestovní ruch a soustředění se na potencionálního zákazníka jako zdroj příjmů, došlo by k narušení kontinua zdejšího poklidného života destinace a k devastaci cenných, těžko znovu oživitelných přírodních i kulturních hodnot. V takovém případě není zcela jasné, jaký postoj by zaujali místní obyvatelé. Zda by došlo z jejich strany k aktivizaci, regulačním či jinak nápravným

snahám, nebo by pasivně přihlíželi a tím akceptovali doprovodné výsledky a posléze i dopady nepříznivého vývoje destinace.

Hodnocení Dětenice

I přírodní prostředí Dětenic je součástí území Českého ráje a je velmi lákavé. Oblast Rožďalovických rybníků, evropsky významná lokalita zahrnutá do NATURY 2000 Pilský rybník, ochranná zóna Ostrá Hůrka, přírodní památka Bukovina, Křižánky nebo zámecké zahrady. Jejich dostupnost je snadná díky rozvoji turistické infrastruktury pěších stezek i cyklostezek. Přírodní potenciál je využíván pro účely a rozvoj agroturistiky. Nicméně příroda a její hodnoty jsou poněkud opomíjeny a odsunuty na pozadí zájmu turistů. Ti svou pozornost soustředí k dětenickému středověkému resortu, kde vyhledávají zážitkovou turistiku a možnosti relaxace. Cestovní ruch v Dětenicích od vzniku středověkého komplexu vykazuje dynamický růst a zvyšuje odbyt běžně nabízených služeb, produktů, místních specialit i tradičních zvyků a řemesel. Rozvoj obce by mohl podmiňovat rozvoj lidového umění, řemesel a přispívat k udržování hmotných i nehmotných kulturních prvků. Nesporným přínosem je záchrana historických staveb.

Nemateriální část kulturního dědictví však zažívá svůj boom jakožto zdroj místní turistiky. Dětenický komplex a středověký program se stal významným, silně propagovaným, a tudíž i vyhledávaným fenoménem. Politika místního managementu je agresivní a ve snaze přilákat více turistů stylizuje a utváří nabízené produkty tak, jak je trh a potenciální návštěvníci žádají. Proto je socio-kulturní prostředí ohrožováno komercializací a inscenizací místních tradic a zvyků. Dalšími negativními projevy masového cestovního ruchu jsou komodifikace a efekt módnosti. Udržitelnost nehmotného dědictví je tedy ve velké míře zpochybňována.

I v tomto případě se místní obyvatelé nezasazují o změny, nýbrž se pasivně smiřují s životním cyklem obce. Tím spíše, čím více zástupců z managementu dětenického resortu získává vliv v komunální politice.

Kontinuum obecního života bylo v obci růstem cestovního ruchu a výraznou orientací na účastníky cestovního ruchu bezesporu změněno a narušeno. Neexistují však žádná omezení nebo koncepty únosné kapacity území, které by mohly pomoci eliminovat negativní dopady jak do přírodního, tak i socio-kulturního prostředí.

6 Závěr a doporučení

6.1 Závěr

Cestovní ruch se v současné době dostává do popředí zájmu z mnoha úhlů pohledu. Je na něj pohlíženo jako na zdroj konkurenceschopnosti jednotlivých destinací, vytváří předpoklady pro rozvoj obcí, prosperitu podnikatelské sféry a současně umožňuje poznávat kulturní a přírodní bohatství různých krajů jednotlivých států nebo zemí světa. Podmínkou jeho rozvoje je jeho udržitelnost znamenající šetrný turismus kladoucí důraz na soulad ekonomických, ekologických a sociálních aspektů. Cílem této práce bylo zanalyzovat a vyhodnotit dopady cestovního ruchu do oblasti přírodního a socio-kulturního prostředí, jež lidé v rámci svých interakcí, svým chováním a aktivitami vědomě i nevědomě způsobují.

Cestovní ruch v Dolánkách u Turnova patří ke stěžejním nástrojům zajišťujícím místnímu hmotnému a nehmotnému dědictví udržitelnost. Realizace aktivit na Dlaskově statku vychází z úmyslu posilovat úroveň povědomí široké veřejnosti o místních tradicích, zvycích a řemeslech. Tento přístup vnímání nehmotného dědictví jako živoucího odkazu našich předků současným generacím spolu se znalostmi a odborností aktérů se odrážejí ve způsobu prezentace místní lidové kultury, zvyků či řemesel. Unikátnost a „historická přesnost“ prezentovaných zvyků zachovává jejich historického genia. V socio-kulturním prostředí nejsou patrné žádné negativní jevy související s inscenizací, komercializací, komodifikací či jinou degradací kulturní památky. Naopak byla nalezena cesta funkčního užití, jež zajišťuje přenos odkazu našich předků současným generacím. Místním obyvatelům a tradičním návštěvníkům statek tradice neustále připomíná a nové návštěvníky učí. Mnozí z místních obyvatel nejsou původní a teprve díky dění na statku jsou s místní kulturou ztotožňováni. Statek se tedy i v případě místních obyvatel stává plnohodnotným prostředníkem a formou instituce kulturního učení.

Do oblasti přírodního prostředí cestovní ruch zasahuje negativně v závislosti na růstu dopravy a s tím spojeným růstem hluku během hlavní sezóny. Nicméně příliv turistů a intenzita cestovního ruchu nenabývá takových hodnot, aby docházelo k vytlačování původní funkce sídla. Jde o významnou, avšak ne rozvinutou destinaci cestovního ruchu. Do jisté míry je určitou brzdou rozvoje cestovního ruchu slabá občanská vybavenost a

materiálně-technická základna, která neposkytuje turistům kvalitní zázemí a požadované služby.

V Dětenicích došlo k jisté ekonomické závislosti na cestovním ruchu. Význam dědictví je zde posunut a původnost i jedinečnost místních tradic a zvyků z hlediska jejich udržitelnosti a zachování pro následující generace nestojí v popředí zájmu. Historické objekty i nemotné kulturní památky jsou jedním z primárních zdrojů cestovního ruchu, jsou utvářeny podle požadavků, hodnot a módních trendů poptávky návštěvníků jakožto spotřebitelů, proto dochází k jejich degradaci a byla prokázána existence jevů komercializace s inscenizací, komodifikace a efekt módnosti.

Do socio-kulturního prostředí se cestovní ruch mimo výše uvedené negativní jevy významně promítá skrze podporu a rozvoj místních podnikatelů. Představuje příjmy pro místní podniky a vytváří nejen v ubytovacích, stravovacích zařízeních a pohostinstvích značnou část pracovních příležitostí.

Z hlediska turistické aktivity se jedná o destinaci s rozvinutým cestovním ruchem. Vysoké počty tuzemských i zahraničních turistů odrážející se ve velké hustotě výskytu turistů a intenzitě cestovního ruchu vytváří na destinaci neúměrný tlak, dochází k uspokojování potřeb návštěvníků destinace na úkor potřeb místních obyvatel, což vyústí v pozvolné vytlačování původní hospodářské funkce obce. Abnormální zájem o lokalitu, vyvolávaný cílenou a agresivní reklamou hlavně v zahraničí, zapříčiňuje kromě nadměrného růstu hluku z dopravy i stupeň iritace vůči zahraničním turistům, především vůči turistům z Ruska.

Území Dětenic se stává významnou destinací cestovního ruchu i z hlediska vytváření a rozšiřování stávající materiálně-technické základny a infrastruktury, tzv. suprastruktury cestovního ruchu. Vznikají další atrakce (koňské stáje, agroturistika) a ucelené produkty (víkendové pobytové balíčky, zábavné středověké programy, pohádkové zámecké prohlídky pro děti, středověké bitvy aj.).

Z hlediska posilování kolektivní paměti a udržování tradic, zvyků a místních řemesel jsou snahy místních aktérů zpochybnitelné. Vhodné techniky regulace podnikatelských aktivit, které by nepříznivý vývoj hlavně v socio-kulturní oblasti významně usměřovaly, však neexistují.

6.2 Doporučení

Dolánky u Turnova

Cestovní ruch v Dolánkách působí na udržování tradičních forem řemeslné a umělecké výroby lokálního charakteru podpůrně a zajišťuje jejich udržitelnost. Nepříznivým jevem je sezónní několikaměsíční koncentrace většího počtu návštěvníků v daném místě. Zajistit plynulejší návštěvnost turistů během celého roku pomocí mimo sezónních cen, které by uvolnily kapacity v období vrcholné sezóny, není vzhledem už k tak nízkému vstupnému žádoucí a opodstatněné. Nástrojem zajišťujícím příliv turistů i mimo hlavní sezónu je dostatečná a důrazná propagace. Ta je v současnosti málo výrazná a spíše vyplňuje prostor v rámci propagace širších územních celků, např. turistického regionu Český ráj nebo v rámci tématických okruhů produktů Českého ráje, např. „Lidová architektura“ či „Lidové tradice a zvyky“. Silný potenciál v sobě skrývají nejrůznější tradiční události a slavnosti (masopust, Svatojánská noc). Mohly by se stát výraznými atraktivitami cestovního ruchu, které by mohly překročit užší územní rámec a lákat turisty z širší oblasti.

Dětenice

Analýzami byly prokázány negativní vlivy cestovního ruchu na socio-kulturní prostředí. Pakliže má být dosažena dlouhodobá udržitelnost hmotného dědictví v místě, je třeba tyto nepříznivé projevy způsobené velkým zájmem turistů eliminovat.

Jedním z dílčích řešení, které by postupně vedlo ke zvyšování důvěryhodnosti, původnosti místních tradic a zvyků a tím i k jejich udržitelnosti, je snaha o získání ochranné známky Regionální produkt Český ráj pro specifické dětenické potravinářské výrobky – Dětenické pivo a domácí chléb vyráběné dle tradičních receptur a tradičními postupy. Ochranná známka je místním výrobcům propůjčována pouze za předpokladu splnění přísných kritérií. Ta zahrnují původ výrobku v regionu, originalitu, ekologickou šetrnost a podíl ruční práce. Získáním této ochranné značky regionu by dětenický resort přispěl nejen k podpoře tradičních místních řemesel, ale dokládal by jejich skutečnou historickou hodnotu.

Určité skupiny turistů jsou typické svými specifickými tzv. unifikovanými požadavky. To znamená, že vyžadují jako přílohu k jídlům své oblíbené hranolky, chlazené nápoje typu coca-cola a ve snaze přizpůsobit se těmto požadavkům se vytrácí unikátní charakter

středověké kultury. Úkolem zde je udržovat vlastní lokální znaky a identitu místní kultury a nepodléhat těmto tlakům ze strany spotřebitelů a nabídku v této oblasti eliminovat, nejlépe zmiňovaný druh nabízených komodit zcela vyloučit.

Z širšího pohledu je potřeba zajistit harmonický rozvoj obce, ne pouze zámeckého resortu. Jde o překonání izolace života místních obyvatel od dění v dětenickém komplexu. Jednou z cest by mohla být propojenost místních živnostníků a podnikatelů se zámeckým resortem. Při zvyšování zájmu turistů se zvyšuje podíl cestovního ruchu na spotřebě, tím roste podíl dováženého zboží nutného k uspokojování potřeb turistů. V obci je však množství výrobců v oblasti zemědělské, textilní, truhlářské výroby, včelaři, zahradníci aj. Napojení spotřeby zámeckého resortu na místní výrobu a podniky by pozitivně podpořilo nejen ekonomický vývoj a zvyšování příjmů dotčených místních subjektů, ale ovlivnilo by žádoucím způsobem i vývoj v oblasti sociální.

7 Zdroje literatury

7.1 Literární zdroje

1. **Bílek, K., Karpaš, R.:** *Album starých pohlednic Českého ráje*, Nakladatelství 555, s. r. o., 1999, ISBN 80-902590-3-0
2. **Dvořák, A. a kol.:** *Kapitoly z ekonomie přírodních zdrojů a oceňování životního prostředí*, Vysoká škola ekonomická, Oeconomica, Praha 2007, ISBN 978-80-245-1253-2
3. **Foret M., Foretová V.:** *Jak rozvíjet místní cestovní ruch*, Grada, Praha 2001, ISBN 80-247-0207-X
4. **Goudie, A.:** *The Human Impact on the Natural Environment*, Blackwell Publishers, ISBN 0-631-17228-9
5. **Hesková, M.:** *Základní problémy cestovního ruchu*, Vysoká škola ekonomická, Praha 1999, ISBN 80-7079-047-4
6. **Holeček, M. a kol.:** *Zeměpis cestovního ruchu*, Česká geografická společnost s.r.o., Praha 2001, ISBN 80-86034-39-9
7. **Indrová, J.:** *Globalization and integration process in tourism in the Czech Republic*, Oeconomica, Praha 2007
8. **Jakoubčová, V.:** *Krajinou domova, Proměny lidové architektury v Pojizeří*, Muzeum Českého ráje v Turnově, 2010, ISBN 978-80-87416-02-0
9. **Klímeš, L.:** *Slovník cizích slov*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1998, ISBN 80-04-26710-6
10. **Kolektiv autorů:** *Z Českého ráje a Podkrkonoší – supplementum 11, 50 let CHKO Český ráj*, Sborník referátů z mezinárodní konference, konané ve dnech 20. až 22. října 2000 v Lázních Sedmihorkách, Státní archiv v Litoměřicích, Gentiana Jilemnice, ISBN 80-86254-14-3
11. **Kolektiv autorů Katedry cestovního ruchu VŠE v Praze,** *Cestovní ruch pro všechny; Odborná školení a vzdělávání pracovníků územně veřejné správy pro oblast cestovního ruchu*, Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha 2008, ISBN 978-80-7399-407-05
12. **Malá, V.:** *Cestovní ruch*, Vysoká škola ekonomická, Praha 1999, ISBN 80-7079-443-7
13. **Nátr, L.:** *Rozvoj trvale neudržitelný*, Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, Praha 2005, ISBN 80-246-0987-8
14. **Opplová, M.:** *Životní prostředí měst a regionů*, Vysoká škola ekonomická, Praha 2004, ISBN 80-7079-043-1
15. **Pásková, M.:** *Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu*, Univerzita Hradec Králové, Gaudeamus, Hradec Králové 2009, ISBN 978-80-7435-006
16. **Šauer, P. a kol.:** *Úvod do ekonomiky životního prostředí*, Vysoká škola ekonomická, Praha 1997, ISBN 80-7079-548-4
17. **Šolc, J., Schejbal, V. J.:** *Lidové stavby v Pojizeří*, Severočeské krajské nakladatelství, 1961
18. **Vašítková, M., Janečková, L.:** *Marketing měst a obcí*, Grada, Praha 1999, ISBN 80-7169-750-8

7.2 Online zdroje

19. **ATUR ČR, turistické regiony a oblasti ČR, Český ráj**, [online], dostupné z: <<http://www.ceskyraj.tourism.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=112257&lng=&menu=,>>
20. **CMRM, Centrum městského a regionálního managementu, Městský marketing** [on-line], dostupné z: <<http://www.mestskymarketing.cz/>>
21. **Czech institute for tourism and management, o.p.s.: Ekonomický a sociální pilíř udržitelného cestovního ruchu v České republice k 2007**, [online], dostupné z: <www.mmr-vyzkum.cz/INFOBANKA/DownloadFile/3512.aspx>
22. **Český ráj, oficiální stránky regionu: Příroda a krajina**, [online], dostupné z: <<http://www.cesky-raj.info/cs/turisticky-region/>>
23. **Český statistický úřad Královéhradecký kraj: Nezaměstnanost**, [online], dostupné z: <<http://www.hradeckralove.czso.cz/x/krajedata.nsf/oblast2/nezamestnanost-xh>>
24. **Deník veřejné správy, Městský marketing, nástroj dlouhodobého rozvoje města k 28.8.2006** [on-line], dostupné z: <<http://denik.obce.cz/go/clanek.asp?id=6235144>>
25. **Evropský Geopark UNESCO Český ráj: Informace o projektu**, [online], dostupné z: <<http://www.geology.cz/vav-cesky-raj/informace-o-projektu>>
26. **Infobanka výzkumu Ministerstva pro místní rozvoj: Hlavní faktory regionálního rozvoje v ČR**, [on-line], dostupné z: <<http://www.mmr-vyzkum.cz/INFOBANKA/regionalni-rozvoj.aspx>>
27. **Holešinská, A.: Využití tradic v cestovním ruchu a jejich začlenění do strategických dokumentů**, [online], dostupné z: <http://kod.ef.jcu.cz/wwwtajcucz/katedra/konference/cdrom06/pdf/07_holesinska.pdf>
28. **Integrovaný portal MPSV: Statistiky nezaměstnanosti z územního hlediska**, [online], dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/uzem?stat=2000000000053&obdobi=F&rok=2008&uzemi=121000&send=send&_piref37_240429_37_240428_240428.statse=200000000011&_piref37_240429_37_240428_240428.statk=2000000000013&_piref37_240429_37_240428_240428.send=send&_piref37_240429_37_240428_240428.stat=2000000000053&_piref37_240429_37_240428_240428.obdobi=L&_piref37_240429_37_240428_240428.rok=2009&_piref37_240429_37_240428_240428.uzemi=121000&ok=Vybrat>
29. **Město Turnov: Územní plány a rozvoj města**, [on-line], dostupné z: <<http://www.turnov.cz/mesto-turnov/rozvoj-mesta/>>
30. **Mourek, D.: Cestovní ruch a životní prostředí**, [on-line], dostupné z: <<http://czp.cuni.cz/projekty/cdcz/moduly/3E/S01.pdf>>
31. **Muzeum Českého ráje v Turnově, Dlaskův statek**, [on-line], dostupné z: <http://www.muzeum-turnov.cz/content_pages/view/26>
32. **Nejedlá, B., Dvořáková, K.: Vliv cestovního ruchu na životní prostředí**, [on-line], dostupné z: <http://ucr.uhk.cz/documents/Vlivy_CR_na_prirodni_socio_kulturni_prostredi_Uvod/semprace/vlivyCRnaZP.pdf>
33. **Norsko, oficiální stránky v České republice, Dědictví**, [on-line], dostupné z: <http://www.noramb.cz/About_Norway/culture/Kulturiddictvi/heritage/general/>

34. **Obec Dětenice**, [on-line], dostupné z: <<http://detenice.wz.cz/>>
35. **Pásková, M., Zelenka, J.:** *Vliv cestovního ruchu na přírodní a socio-kulturní prostředí*, [on-line], dostupné z: <http://ucr.uhk.cz/documents/Vlivy_CR_na_prirodni_socio_kulturni_prostredi_Uvod/text/vlivytext.pdf>
36. **Pásková, M., Zelenka, J.:** *Vybrané teoretické aspekty rozvoje cestovního ruchu a optimálního využívání přírodních a kulturních památek*, [on-line], dostupné z: <www.mmr-vyzkum.cz/infobanka>
37. **Pásková, M., Zelenka, J.:** *Destinační management*, [on-line], dostupné z: <<http://ucr.uhk.cz/documents/Management/predn/DM.ppt#263,10,základní funkce DM - osvěta obyvatel ve vztahu k cestovnímu ruchu>>
38. **Resort Životního prostředí, CHKO Český ráj**, *Charakteristika oblasti*, [online], dostupné z: <<http://www.ceskyraj.ochranaprirody.cz/index.php?cmd=page&id=350>>
39. **Udržitelný cestovní ruch**, [on-line], dostupné z: <http://ucr.uhk.cz/page.aspx?page_id=9>
40. **Ústav územního rozvoje:** *Pilíře udržitelného rozvoje*, [on-line], dostupné z: <http://www.uur.cz/images/pap/KapitolaA/A12_PilireUdrzitelnehoRozvoje_20090710.pdf>
41. **Vysoká škola hotelová**, *Výzkum domácího a příjezdového zahraničního cestovního ruchu ve vztahu k zmírnění společensko-ekonomických disparit*, [on-line], dostupné z: <<http://www.vsh.cz/files/chtp3.pdf>>
42. **Zámecký resort Dětenice**, [on-line], dostupné z: <<http://www.detenice.cz/>>

8 Přílohy

Dotazník pro místní obyvatele

Dotazník pro návštěvníky

